

CRNA GORA

III IZVJEŠTAJ

O SPROVOĐENJU KONVENCIJE O ELIMINACIJI SVIH OBLIKA DISKRIMINACIJE ŽENA (CEDAW)

podnjet na osnovu člana 18

Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena

Podgorica, septembar 2021.god.

Sadržaj:

1. Lista skraćenica.....	IV
2. Zaključna zapažanja o drugom periodičnom izvještaju Crne Gore CEDAW/C/MNE/CO/2- ključne preporuke.....	V
3. Treći izvještaj o sprovođenju Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena	1
4. Aneksi	(47) i
4.1. Teme kojima su bila posvećena zasjedanja Ženskog parlamenta	i
4.2. Podaci o obukama Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu	ii
4.3. Statistika Zaštitnika ljudskih prava i sloboda o slučajevima pritužbi instituciji	viii
4.4. Edukacije koje je organizovalo MPLJMP	
4.5. Evaluacija sprovođenja trećeg Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori 2017 – 2021 (PAPRR)	
4.6. Metodologija razvijanja politika, izrade i praćenja sprovođenja strateških dokumenata	
4.7. Strategija unapređenja podsticajnog okruženja za djelovanje NVO 2018- 2020	
4.8. Privremene i posebne mjere – aktivnosti Odjeljenja za pitanja rodne ravnopravnosti (Direkcije)	
4.9. NVO – realizovani projekti u cilju istraživanja javnog mnjenja o nivou diskriminacije lica sa invaliditetom	
4.10. Projekti Centra za demokratiju ljudska prava	
4.11. Član 20 Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika	
4.12. Statistički podaci o ranim brakovima	

- 4.13. Tabela sa brojem učenika/ca RE zajednice (VII, VIII i IX razred osnovne škole) koji/e su boravili/e na zimovanju/ljetovanju
- 4.14. Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Crne Gore – odredbe koje su tretirane u Izvještaju
- 4.15. Državno tužilaštvo i preporuke CEDAW Komiteta
- 4.16. Statistika o slučajevima nasilja nad ženama
- 4.17. Operativni tim za borbu protiv trgovine ljudima
- 4.18. Žrtve trgovine ljudima - statistika i realizovani projekti
- 4.19. Primjeri kampanja za podizanje svijesti protiv trgovine ljudima
- 4.20. Broj poslanica u odborima Skupštine Crne Gore
- 4.21. Obrazovanje – statistika
- 4.22. Tabela: Broj učenika/studenata romske i egipćanske zajednice na svim nivoima obrazovanja od 2016. do 2020. godine
- 4.23. Podaci o broju mentora/ki (nastavnika/ca) za učenike/ce RE zajednice u osnovnim i srednjim školama
- 4.24. Podaci o istraživanju “Zapošljavanje Roma i Egipćana u Crnoj Gori”
- 4.25. Indeks rodne ravnopravnosti
- 4.26. Nacionalna strategija održivog razvoja i rodna ravnopravnost

Lista skraćenica

AIRE	Advice on Individual Rights in Europe – Centar iz Londona
CEDAW	Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena
CEDEM	NVO Centar za demokratiju i ljudska prava
COSDT	Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu
CRI	NVO Centar za Romske inicijative
CŽL	NVO Crnogorski ženski lobi
Direkcija	Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti Ministarstva za ljudska i manjinska prava/ Direkcija za rodnu ravnopravnost Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava
Istanbulska konvencija	Konvenciji SE o sprječavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici
KPD	Kazneno popravni dom Podgorica
KZ	Krivični zakonik Crne Gore
MFSS	Ministarstvo finansija i socijalnog staranja, ranije Ministarstvom rada i socijalnog staranja
MICS	Istraživanje višestrukih pokazatelja u Crnoj Gori , realizovano 2018. godine
MONSTAT	Uprava za statistiku
MPLJMP	Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava, ranije Ministarstvo za ljudska i manjinska prava
MPNKS	Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova
NSOR	Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030. godine
Odbor	Odbor za rodnu ravnopravnost
OSI	Osobe sa invaliditetom
PRIS	Pravosudni informacijski sistem
RE	Romi/kinje-Egipćani/ke
Strategija	Strategija unapređenja podsticajnog okruženja za djelovanje NVO 2018- 2020
SŽK	NVO Sigurna ženska kuća
UNFCCC	Okvirne konvencije Ujedinjenih nacija o klimatskim promjenama
WFD	Vestminsterskom fondacijom za demokratiju
Zaštitnik	Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore
Ženski parlament	ŽP
ŽK	Ženski klub
ŽPM	Ženska politička mreža

Zaključna zapažanja o drugom periodičnom izvještaju Crne Gore CEDAW/C/MNE/CO/2- ključne preporuke

CEDAW/C/MNE/CO/2

Komiteet za eliminaciju diskriminacije žena

Zaključna zapažanja o drugom periodičnom izvještaju Crne Gore*

1. Komitet je razmotrio drugi periodični izvještaj Crne Gore (CEDAW/C/MNE/2) na svojim sastancima 1512. i 1513. (vidi CEDAW/C/SR.1512 i 1513), održanim 11. jula 2017. godine. Spisak problema i pitanja Komiteta sadržan je u CEDAW/C/MNE/Q/2, a odgovori Crne Gore sadržani su u CEDAW/C/MNE/Q/2/Add.1.

C. Skupština

7. Komitet naglašava ključnu ulogu zakonodavne vlasti u obezbjeđivanju pune primjene Konvencije (vidi izjavu Komiteta o svom odnosu sa parlamentarcima, koja je usvojena na četrdeset petoj sjednici u 2010. godini). On poziva Skupštinu, u skladu sa svojim mandatom, da u vremenu od sada pa do narednog izvještajnog perioda prema Konvenciji, preduzme neophodne korake u vezi sa sprovođenjem ovih zaključnih zapažanja.

D. Glavne oblasti zabrinutosti i preporuke

Vidljivost Konvencije

9. Komitet preporučuje da država članica unaprijedi programe izgradnje kapaciteta za sudije, tužioce, osoblje za sprovođenje zakona i advokate, kao i Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, na temu Konvencije, da bi ih osposobila da direktno primjenjuju ili se pozivaju na njene odredbe u sudskim ili upravnim postupcima i da u skladu sa njom tumače domaće zakone.

Pravni okvir za zabranu diskriminacije žena

11. Komitet preporučuje da država članica značajno poveća ljudske, tehničke i finansijske resurse namijenjene implementaciji zakonodavstva o rodnoj ravnopravnosti i zakonodavstva koje zabranjuje polno ili rodno zasnovanu diskriminaciju i da sprovede procjenu uticaja različitih napora na izgradnju kapaciteta, kao i da na osnovu ishoda te procjene preduzme neophodne mjere za povećanje efikasnosti izgradnje kapaciteta. Ovim mjerama takođe treba predvidjeti širenje informacija koje bi bilo usmjereno na širu javnost, i kroz saradnju sa

* Usvojena od strane Komiteta na svojoj šezdeset sedmoj sjednici (od 3. do 21. jula 2017. godine).

Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda Crne Gore, o pristupu pravdi i pravnim sredstvima koja su na raspolaganju za dobijanje obeštećenja i reparacije.

Nacionalni mehanizmi za napredak žena

13. Komitet preporučuje državi članici da:

(a) ojača svoje mehanizme za napredovanje žena, tako što će značajno povećati ljudske, tehničke i finansijske resurse koji su im dodijeljeni kako na centralnom tako i na opštinskom nivou;

(b) ojača mehanizme odgovornosti za postizanje rodne ravnopravnosti i osigura sistematične procjene uticaja na rodna pitanja, u konsultaciji sa gore pomenutim tijelima, i aktivno ih uključi u formulaciju i sprovođenje nacionalnih i lokalnih zakona, politika i akcionih planova; i

(c) postavi vremenski ograničene ciljeve u nacionalnim i lokalnim akcionim planovima i procijeni efikasnost ovih akcionih planova na osnovu takvih ciljeva.

Nevladine organizacije

15. Komitet preporučuje državi članici da izmijeni i dopuni svoje zakonodavstvo kako bi se kreiralo podsticajno i pogodno okruženje za osnivanje i aktivno uključivanje nevladinih organizacija, posebno onih koje zagovaraju i podržavaju primjenu Konvencije u državi članici.

Privremene posebne mjere

17. Komitet preporučuje da država članica podigne svijest među političarima, posebno parlamentarcima, kao i novinarima, nastavnicima i široj javnosti, posebno muškarcima, o rodnoj ravnopravnosti, radi unapređenja razumijevanja važnosti i razumijevanja nediskriminatorne prirode privremenih posebnih mjera, i da usvoji privremene posebne mjere, u skladu sa članom 4(1) Konvencije i opštom preporukom Komiteta br. 25(2004) o privremenim posebnim mjerama, u svim područjima u kojima su žene nedovoljno zastupljene ili u nepovoljnom položaju, kako bi se ubrzalo postizanje suštinske ravnopravnosti žena i muškaraca u područjima koja su obuhvaćena Konvencijom, posebno u pogledu žena koje se suočavaju sa višestrukim oblicima diskriminacije.

Stereotipi i diskriminatorne prakse

19. Komitet preporučuje državi članici da obezbijedi i dovoljno finansira sveobuhvatnu strategiju sa proaktivnim i održivim mjerama, usmjerenim i na žene i na muškarce, djevojke i momke, uključujući obavezne kurseve za studente prava i medicine, kako bi se eliminisali patrijarhalni stavovi i stereotipi kojima se diskriminišu žene. Strategija treba da uključi mehanizam za praćenje kako bi se redovno procjenjivao uticaj preduzetih mjera i osmislila korektivna akcija. U tom smislu, Komitet preporučuje državi članici da:

(a) osmisli i sprovede mjere podizanja svijesti za širu javnost i relevantne profesionalne grupe kao što su ljekari i medicinske sestre o sveobuhvatnim i štetnim posljedicama selekcije pola koja daje prednost dječacima, na ženska ljudska prava;

(b) strogo sprovede zabranu polno-selektivnih abortusa, uspostavi servise, uključujući telefonske linije za pomoć ženama koje su pod pritiskom da izvrše polno-selektivni abortus;

(c) nastavi sa senzibilizacijom medija o potrebi eliminisanja rodnih stereotipa putem promovisanja pozitivnih slika žena kao aktivnih učesnika u društvenom, ekonomskom i političkom životu, kao i muškaraca kao aktivnih učesnika u odgovornostima vezanim za domaćinstavo i odgajanje djece; i

(d) adekvatno nadgleda upotrebu rodno osjetljivog jezika u medijima i proširi uvođenje rodno osjetljivog jezika u obrazovne materijale.

Dječji i/ili prisilni brak

21. Komitet skreće pažnju države članice na Zajedničku opštu preporuku/opšti komentar broj 31 Komiteta za eliminaciju diskriminacije žena i broj 18 Komiteta za prava djeteta o štetnim praksama (2014) i preporučuje državi članici da:

(a) poveća napore za podizanje svijesti o štetnom uticaju dječjeg i/ili prisilnog braka na zdravlje, razvoj i obrazovanje djevojčica;

(b) identifikuje, spasi i zaštiti žrtve prisilne vanbračne zajednice ili dječjeg i/ili prisilnog braka, kao i one koje su izložene seksualnoj eksploataciji nakon sklapanja braka;

(c) strogo sprovede zabranu prisilne vanbračne zajednice ili dječjeg i/ili prisilnog braka posebno u slučajevima dalje seksualne eksploatacije žrtve, kao i da adekvatno krivično goni i sankcionira počinioca takvih djela; i

(d) podigne minimalnu starosnu granicu za brak na 18 godina.

Rodno zasnovano nasilje nad ženama

23. U skladu sa svojom opštom preporukom broj 19 (1992) o nasilju nad ženama i broj 35 (2017) o rodno zasnovanom nasilju nad ženama i sa Održivim razvojnim ciljem 5.2 o eliminaciji svih oblika nasilja nad svim ženama i djevojkama u javnoj i privatnoj sferi, Komitet preporučuje državi članici da:

(a) adresira osnovne uzroke rodno zasnovanog nasilja nad ženama i izradi posebne mjere za senzibilizaciju žena i muškaraca, uključujući zajednice Roma, Aškalija i Egipćana, vezano za krivičnu prirodu rodno zasnovanog nasilja nad ženama;

(b) opredijeli adekvatne ljudske, tehničke i finansijske resurse za borbu protiv stereotipnih stavova i tolerancije na rodno zasnovano nasilje nad ženama u okviru institucija za sprovođenje zakona i uspostavi mehanizame za anonimno prijavljivanje takvih djela i kažnjavanje počinitelja;

(c) preduzme neophodne mjere za podizanje svijesti kako bi se borila protiv bilo kog pristupa koji daje prednost očuvanju porodice nad ženskim pravima, osigura da pomirenje ne dobije prioritet nad krivičnim gonjenjem počinitelja i da obezbijedi obeštećenje i reparaciju, uključujući naknadu štete i rehabilitaciju, žrtvama svih oblika rodno zasnovanog nasilja nad ženama;

(d) nastavi svoje napore na usklađivanju domaćeg zakonodavstva sa Konvencijom Savjeta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija), i osigura da se odredbe krivičnog zakonodavstva koje kažnjavaju nasilje nad ženama strogo primjenjuju, uključujući i putem pružanja izgradnje kapaciteta sudijama, tužiocima, policiji i drugim službenicima za sprovođenje zakona vezano za strogo primjenu ovih odredbi;

(e) sprovede mogućnost izdavanja naloga za zaštitu protiv nasilnih partnera, osigura njihovo izvršenje i izrekne sankcije za nepoštovanje naloga za zaštitu;

(f) osigura da se počinioci rodno zasnovanog nasilja nad ženama krivično gone i adekvatno kazne kaznama koje su srazmjerne težini njihovih krivičnih djela i ukine mogućnost podizanja bilo kakvih optužbi protiv žrtve;

(g) podstakne prijavljivanje porodičnog nasilja nad ženama i djevojkama, uključujući i putem pokretanja kampanja za podizanje svijesti kroz kampanje medijskog i javnog obrazovanja i putem povećanja broja dobro osposobljenih i rodno

osjetljivih sudija i službenika za sprovođenje zakona, i osigura da se prijave efikasno istraže i žrtvama pruži adekvatna pomoć i zaštita;

(h) obezbijedi dostupnost dovoljnog broja odgovarajućih skloništa u svim regionima države članice i da žrtve dobiju savjetovanje, rehabilitaciju i servise podrške za njihovu reintegraciju u društvo;

(i) izmijeni odgovarajuće zakone kako bi posebno kriminalizovala silovanje u braku;

(j) hitno usvoji predložene izmjene člana 204 (2) Krivičnog zakonika u cilju osiguranja da osnovni element definicije silovanja bude nedostatak potpuno dobrovoljno datog pristanka žrtve;

(k) ubrza stupanje na snagu Zakona o naknadi štete žrtvama krivičnih djela nasilja i obezbijedi poseban fond za naknadu štete žrtvama rodno zasnovanog nasilja nad ženama; i

(l) usaglasi metodologije za prikupljanje i obradu podataka među relevantnim institucijama.

Trgovina ljudima i eksploatacija prostitucije

25. Komitet preporučuje državi članici da obezbijedi da se svi slučajevi trgovine ljudima, posebno ženama i djevojkama, djelotvorno istraže i procesuiraju i da kazne izrečene počiniocima krivičnih djela koja se odnose na trgovinu ljudima, uključujući i korumpirane službenike za sprovođenje zakona, budu srazmjerne težini tih zločina. Takođe preporučuje državi članici da pruži djelotvornu zaštitu i adresira specifičnu ugroženost Romkinja, Aškalijki i Egipćanki, kao i žena i djevojaka izbjeglica i tražiteljki azila, raseljenih i interno raseljenih žena i djevojaka zbog faktora kao što su siromaštvo, stigmatizacija i marginalizacija. Komitet dalje preporučuje da država članica obezbijedi da sve žrtve trgovine ljudima imaju slobodan i neposredan pristup skloništim, zdravstvenoj zaštiti, psihosocijalnom savjetovanju, pravnoj pomoći i specijalizovanim uslugama rehabilitacije i reintegracije, kao i dozvolama za privremeni boravak, bez obzira na njihovu želju ili mogućnost da sarađuju sa tužilačkim organima.

27. Komitet preporučuje državi članici da:

(a) dekriminalizuje žene koje se bave prostitucijom i prekine praksu odvajanja majki od svoje djece na osnovu učešća majke u prostituciji;

(b) adresira glavne uzroke prostitucije, uključujući siromaštvo, diskriminaciju i zavisnost od droge;

(c) sprovede mjere obrazovanja i podizanja svijesti za širu javnost, posebno muškaraca i momaka, kako bi se smanjila potražnja za prostitucijom. Takve mjere trebaju da stave poseban fokus na suzbijanje svih ubjeđenja o podređenosti žena i svih oblika objektivizacije žena; i

(d) dodijeli dovoljno sredstava za izlazne programe za žene koje žele da napuste prostituciju, uključujući i pružanje alternativnih mogućnosti za ostvarivanje prihoda.

Učešće u političkom i javnom životu

29. Komitet ponavlja svoju predašnju preporuku (CEDAW/C/MNE/CO/1, paragraf 23 (a)) da se revidira kvota od 30 procenata u Izbornom zakonu kako bi se osiguralo da je na izbornim listama političkih partija u svakoj grupi od tri kandidata, najmanje jedan kandidat žena. Nadalje, Komitet preporučuje državi članici da:

(a) stvori pogodnu sredinu za učešće žena u političkom i javnom životu, posebno u pogledu žena pripadnica manjina, uključujući podizanje svijesti među političkim liderima i javnosti da je puna, ravnopravna, slobodna i demokratska

participacija žena na ravnopravnoj osnovi sa muškarcima u političkom i javnom životu uslov za potpunu primjenu ljudskih prava žena; i

(b) ojača izgradnju kapaciteta vezano za političko liderstvo i kampanju za žene koje žele da uđu u politički život ili budu na javnim funkcijama i podstakne medije da osiguraju da žene i muškarci kandidati i izabrani predstavnici dobiju ravnopravnu vidljivost u medijima, posebno tokom izbornog perioda.

Obrazovanje

31. Komitet preporučuje državi članici da:

(a) sprovede programe izgradnje kapaciteta za nastavnike na svim nivoima obrazovanja u cilju promjene postojećih stereotipnih pogleda i stavova o ulogama žena i muškaraca u porodici i društvu;

(b) obezbijedi integraciju obaveznog seksualnog obrazovanja prilagođenog uzrastu u školske programe, uključujući obrazovanje o seksualnom i reproduktivnom zdravlju i pravima, posvećujući posebnu pažnju prevenciji rane trudnoće i polno prenosivim bolestima, kao i patrijarhalnim stavovima i nasilju;

(c) usvoji i sprovede dalje ciljane politike i programe, kako bi se prevazišle obrazovne barijere sa kojima se suočavaju Romkinje, Aškalijke i Egipćanke, tražiteljke azil, raseljene, izbjeglice i interno raseljene žene i djevojke i preduzme djelotvorne mjere za njihovo zadržavanje u školi i povećanje njihovog prisustva na osnovnom i srednjem nivou;

(d) u skladu sa Ciljem održivog razvoja 4.3 o obezbjeđivanju jednakog pristupa svim ženama i muškarcima finansijski pristupačnom i visoko kvalitetnom tehničkom, stručnom i tercijarnom obrazovanju, uključujući univerzitetsko obrazovanje, daju prioritet eliminisanju tradicionalnih stereotipa i strukturnih barijera koje mogu spriječiti djevojke da se upišu na studije na kojima tradicionalno dominiraju muškarci, kao što su nauka, tehnika, inženjering i matematika, i pruže djevojkama savjetovanje o karijeri vezano za netradicionalne oblasti studiranja i puteve u karijeri; i

(e) olakša uvođenje specijalizovanih magistarskih i doktorskih programa u rodne studije.

Zapošljavanje

33. Komitet preporučuje državi članici da stvori više mogućnosti za žene da dobiju pristup formalnom zapošljavanju, uključujući i usvajanjem i sprovođenjem politika, sa vremenskim ciljevima i indikatorima, da bi ukinula diskriminatorske rodne stereotipe kako bi se eliminisala profesionalna segregacija i postigla suštinska jednakost žena i muškaraca na tržištu rada, i na tradicionalno muškim poljima, kroz intenziviranu tehničku i stručnu obuku žena u tim područjima. Takođe preporučuje državi članici da:

(a) usvoji mjere za efikasno sprovođenje principa jednake zarade za rad jednake vrijednosti i za suzbijanje i brisanje rodne razlike u platama, uključujući i primjenom rodno neutralne analitičke klasifikacije radnih mjesta i metoda procjene i redovnih anketa o zaradama;

(b) razvije povjerljiv i siguran sistem za podnošenje žalbi u vezi sa diskriminacijom zasnovanom na polnoj ili rodnoj pripadnosti u zapošljavanju, osigura da žrtve imaju učinkovit pristup takvim sredstvima za obeštećenje i uvede blagovremene i srazmjerne sankcije za poslodavce koji primjenjuju diskriminatorsku praksu; i

(c) promovise ravnopravnu podjelu kućnih i porodičnih obaveza između muškaraca i žena, poveća broj adekvatnih i finansijski pristupačnih objekata za brigu o djeci, kao i uvede neprenosivo plaćeno roditeljsko odsustvo za očeve i pruži

statističke informacije u svom sljedećem periodičnom izvještaju o broju očeva koji su koristili roditeljsko odsustvo za očeve.

Zdravstvena zaštita

35. Komitet preporučuje državi članici da:

(a) redovno prati i značajno poboljša higijenske uslove, pristup sredstvima za ublažavanje bolova, poštovanje privatnosti i adekvatno uključivanje pacijenata u odluke u porodilištima;

(b) osigura da pristup žena osnovnoj zdravstvenoj zaštiti ne zavisi od posjedovanja ličnih dokumenata; i

(c) obezbijedi dostupnost savremenih oblika kontracepcije svim ženama i djevojkama, besplatno ako je neophodno, i podigne svijest o sprečavanju neželjene trudnoće i polno prenosivih bolesti, uključujući HIV/AIDS, uključujući i među ženama i djevojkama Romkinjama, Aškalijkama i Egipćankama.

Ekonomska i socijalna davanja

37. Komitet preporučuje državi članici da uspostavi fond za pružanje podrške svim ženama koje su napustile svoje formalno zaposlenje da bi se opredijelile za naknade prema poništenim izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti iz 2015. godine i koje imaju teškoća da ponovo uđu na tržište rada.

Žene iz ruralnih područja

39. Komitet skreće pažnju države članice na Opštu preporuku br. 34 (2016) o pravima žena iz ruralnih područja. On preporučuje državi članici da:

(a) obezbijedi da žene iz ruralnih područja koje se bave neplaćenim radom ili su u neformalnom sektoru dobiju pristup programima socijalne zaštite koji nisu vezani za plaćanje doprinosa u skladu sa Opštom preporukom br. 16 (1991) o neplaćenim ženskim radnicima u ruralnim i urbanim porodičnim preduzećima;

(b) uvede sistem mobilnih sudova sa ciljem olakšavanja pristupa pravdi za žene koje žive u ruralnim i udaljenim područjima i osigura da imaju pristup zaštiti od rodno zasnovanog nasilja, uključujući dovoljan broj skloništa, kao i pomoći žrtvama, rehabilitaciji i reparaciji;

(c) usvoji rodno-osjetljive podloge za socijalnu zaštitu kako bi osigurala da sve žene iz ruralnih područja imaju pristup primarnim zdravstvenim ustanovama, ustanovama za brigu o djeci, kao i sigurnost prihoda, rasporedi mobilne zdravstvene jedinice i poboljša usluge javnog prevoza u udaljenim ruralnim područjima; i

(d) Obezbijedi slobodno, djelotvorno i informisano učešće žena iz ruralnih područja u politički i javni život i na svim nivoima donošenja odluka, uključujući u pogledu ruralnog razvoja, u skladu sa opštim preporukama br. 23 (1997) Politički i javni život i 25 (2004) član 4, stav 1, Konvencije (privremene posebne mjere).

Žene sa invaliditetom

41. Komitet preporučuje državi članici da:

(a) obezbijedi da se specifične potrebe žena i djevojaka sa invaliditetom sistematski uzimaju u obzir, npr. kroz procjenu uticaja, u formulisanju i primjeni zakona i politika za promovisanje rodne ravnopravnosti i onih za lica sa invaliditetom;

(b) u skladu sa Akcionim programom sa Međunarodne konferenciji o populaciji i razvoju i Pekinškoj akcionoj platformi i dokumentima koja su proizašla sa konferencija za njihov ponovni pregled, osigura da žene sa invaliditetom imaju pravo da biraju broj svoje djece i razmak između njih, kao i pravo da imaju kontrolu

i da slobodno i odgovorno odlučuju o pitanjima vezanim za svoju seksualnost, uključujući seksualno i reproduktivno zdravlje, bez prisile, diskriminacije i nasilja;

(c) osigura da se djeca ne odvođe od svoje majke zbog invaliditeta majke i da, ako je potrebno, servisi u zajednici pomažu majci u podizanju djece; i

(d) podigne svijest o važnosti ekonomske nezavisnosti za žene sa invaliditetom, uspostavi odgovarajuće procedure koje omogućavaju ženama sa invaliditetom da zahtijevaju svoje zarade i/ili naknade u slučaju da im one budu oduzete od strane članova porodice, i osiguraju da se naknade direktno daju ženama sa invaliditetom, a ne članovima njihovih porodica.

Romske, Aškalijske i Egipćanske žene

43. Komitet preporučuje državi članici da:

(a) usvoji ciljne mjere, uključujući privremene posebne mjere, za borbu protiv višestrukih oblika diskriminacije Romskih, Aškalijskih i Egipćanskih žena i djevojaka, uključujući u obrazovanju, zapošljavanju i zdravstvenoj zaštiti;

(b) razvije specifične programe za smanjenje siromaštva i programe socijalne inkluzije za Romske, Aškalijske i Egipćanske žene; i

(c) nastavi da jača svoje napore na poboljšanju situacije u izbjegličkim kampovima na Koniku i preduzme mjere u cilju integracije u zajednice osoba koje žive u kampovima.

Žene u pritvoru

45. Komitet preporučuje državi članici da dodijeli neophodna sredstva za sprovođenje Pravila Ujedinjenih nacija o tretmanu žena zatvorenica i vanzavodskim mjerama za žene počiniteljke krivičnih djela ("Pravila iz Bangkoka"), kao i da:

(a) obezbijedi da svo osoblje, uključujući i muško osoblje u objektima za lišavanje slobode, dobije obavezu obuku o ženskim pravima i rodno osjetljivom ponašanju, da se broj ženskog osoblja značajno poveća, a da žene lišene slobode imaju povjerljiv i djelotvoran pristup nezavisnim sudskim i drugim tužbenim organima izvan zatvorskog sistema, kao i zatvorenim kutijama za žalbe u zatvorima;

(b) otvori dodatne samo ženske objekte za lišavanje slobode širom države članice i osigura da se žene koje imaju djecu smještaju u objekte koji su na razumnoj udaljenosti od kuće te djece; i

(c) ponudi odgovarajuće programe za opismenjavanje i obrazovanje, tretman liječenja zavisnosti od droge, rad koji se plaća i programe za resocijalizaciju za žene lišene slobode.

Lezbejke, biseksualne i transrodne žene

47. Komitet preporučuje da država članica podigne svijest o borbi protiv diskriminacije, uključujući i uvrežena pogrešna shvatanja o lezbejkama, biseksualnim i transrodnim ženama. On dalje preporučuje državi članici da:

(a) Primijeni politiku nulte tolerancije u pogledu diskriminacije i nasilja nad LBT ženama, uključujući putem gonjenja i adekvatnog kažnjavanje počinioca; i

(b) Omogući postupak pravnog prepoznavanja promjene pola, uključujući putem uklanjanja zahtjeva za sterilizacijom.

Brak i porodični odnosi

49.. Komitet preporučuje državi članici da:

(a) obezbijedi da pravosuđe dobije adekvatnu obavezu obuku u pogledu zahtjeva za uzimanje u obzir rodno zasnovanog nasilja u slučajevima starateljstva nad

djecom da bi dalo prioritet gonjenju krivičnog djela nad pomirenjem porodice kako bi adekvatno kaznilo rodno zasnovano nasilje nad ženama i spriječilo njegovo ponavljanje;

(b) osigura da se stručnjaci za rodno zasnovano nasilje nad ženama sistematski saslušavaju u postupcima starateljstva nad djecom;

(c) preduzme potrebne mjere kako bi osigurala sistematsku razmjenu informacija između nadležnih prekršajnih sudova i porodičnih sudova o postojećim ili prošlim mjerama zaštite u slučajevima iz porodičnog prava;

(d) podigne svijest kako bi razbio seksističke stereotipe među pravosuđem i osigura da sudije koje izražavaju takva mišljenja dobiju odgovarajuće disciplinske sankcije; i

(e) suzbije klevetu i govor mržnje protiv žena, uključujući i putem primjene zakonodavstva o kleveti, po potrebi.

Ekonomske posljedice razvoda i razdvajanja

51. Komitet preporučuje državi članici da izdvoji adekvatne ljudske, tehničke i finansijske resurse za pružanje podrške samohranim majkama i da uspostavi i sprovede efikasan mehanizam za osiguranje i nadgledanje redovnog i pravovremenog plaćanja alimentacije, kao i da majkama olakša postupak za dobijanje socijalnih primanja ako otac djeteta ne ispunjava svoju obavezu davanja alimentacije.

53. Komitet skreće pažnju države članice na Opštu preporuku br. 29 (2013) o ekonomskim posljedicama braka, porodičnim odnosima i njihovom prestanku i preporučuje državi članici da:

(a) revidira definiciju bračne imovine kako bi bračno pravo uključilo prava iz penzijskog osiguranja i druge beneficije vezane za rad, pored budućih prihoda i usvoji i druge zakonske mjere koje bi mogle biti neophodne kako bi se riješili ekonomski dispariteti između muškaraca i žena nakon rastave braka, uključujući, posebno, priznavanje svih dobara koja se odnose na karijeru (tj. potencijal za zarađivanje, lična dobra volja i povećanje ljudskog kapitala), kao dijela bračnih dobara koja će biti raspodijeljena između supružnika nakon razvoda ili uzeta u obzir prilikom dodjele periodičnih plaćanja nakon razvoda ; i

(b) obezbijedi zakonski precizno izvršenje režima zajedničke imovine nakon raskida braka, ukidanjem bilo kakvog uslova ženama da dokažu svoj udio i doprinos u zajedničkoj imovini, kao i ukine mogućnost za nejednaku podjelu zajedničke imovine, kao i da usvoji zakonske mjere koje su neophodne kako bi se garantovalo da žene koje žive u *de facto* vezama imaju ekonomsku zaštitu, priznajući im njihova prava na imovinu stečenu u toku te veze.

Prikupljanje podataka i analiza

55. Komitet preporučuje državi članici da poboljša sakupljanje, analizu i objavljivanje statističkih podataka razvrstanih po polu, sa posebnim naglaskom na pristup žena obrazovanju, zapošljavanju i zdravstvenoj zaštiti, ekonomskoj situaciji žena, kao i o rodno zasnovanom nasilju nad ženama, a naročito putem modernizovanja i usklađivanja metodologija za prikupljanje podataka i redovne razmjene podataka između sektora i institucija s ciljem da se izvede sveobuhvatna analiza podataka kako bi se informisalo kreiranje politike.

Amandman na član 20 (1) Konvencije

56. Komitet ohrabruje državu članicu da u najkraćem mogućem roku prihvati amandman na član 20 (1) Konvencije o vremenu sastanka Komiteta.

Pekinška deklaracija i Akciona platforma

57. Komitet poziva državu članicu da koristi Pekinšku deklaraciju i Akcionu platformu u svojim naporima na sprovođenju odredbi Konvencije.

Agenda za održivi razvoj do 2030. godine

58. Komitet poziva na ostvarivanje suštinske rodne ravnopravnosti, u skladu sa odredbama Konvencije, tokom čitavog procesa sprovođenja Agende za održivi razvoj do 2030. godine.

Diseminacija

59. Komitet zahtijeva od države članice da obezbijedi blagovremenu diseminaciju ovih zaključnih zapažanja na službenom/im jeziku/cima države članice, ka relevantnim državnim institucijama na svim nivoima (nacionalnom, regionalnom, lokalnom), a naročito Vladi, ministarstvima, Skupštini i pravosuđu, kako bi se omogućila njihova potpuna implementacija.

Ratifikacija drugih ugovora

60. Komitet primjećuje da bi pridržavanje devet glavnih međunarodnih instrumenata ljudskih prava od strane države članice povećalo uživanje žena svojih ljudskih prava i osnovnih sloboda u svim aspektima života. Komitet stoga podstiče državu članicu da ratifikuje Međunarodnu konvenciju o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica kojoj još nije članica.

Nastavak zaključnim razmatranjima

61. Komitet zahtijeva od države članice da u roku od [vremenski okvir] dostavi pismenu informaciju o preduzetim koracima za sprovođenje preporuka sadržanih u paragrafima 21 (c); 37; 43 (c); 53 (b) gore.

Priprema sljedećeg izvještaja

62. Komitet zahtijeva od države članice da podnese svoj treći periodični izvještaj, kome je rok u julu 2021. godine. Izvještaj treba da se dostavi na vrijeme i da pokrije cijeli period do trenutka podnošenja.

63. Komitet zahtijeva od države članice da prati harmonizovane smjernice za izvještavanje prema međunarodnim ugovorima o ljudskim pravima, uključujući smjernice o zajedničkom osnovnom dokumentu i dokumentima vezanim za ugovore (vidi HRI/GEN/2/Rev.6, poglavlje I).

Treći periodični izvještaj Crne Gore o sprovođenju Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena

UVOD

Na osnovu člana 18 Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena, države potpisnice se obavezuju da dostavljaju Generalnom sekretaru UN izvještaj o zakonodavnim, sudskim, administrativnim i drugim mjerama koje su usvojile kako bi sprovele odredbe ove Konvencije, kao i o napretku ostvarenom u tom periodu.

Crna Gora je sukcesorskim postupkom pristupila Konvenciji o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW).

Inicijalni izvještaj Crne Gore (CEDAW/C/MNE/1) Komitet za eliminaciju svih oblika diskriminacije žena je razmotrio na sastancima 1002. i 1003. (CEDAW/C/SR.1002 and 1003), održanim 6. oktobra 2011.

Zaključni stavovi Komiteta za eliminaciju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW/C/MNE/CO/1), nakon razmatranja Inicijalnog izvještaja, dostavljeni su Vladi Crne Gore. Komitet je utvrdio i određene oblasti za koje je Crna Gora obavezna da, u roku od dvije godine podnese informaciju o dodatnim mjerama koje su preduzete radi unapređenja implementacije Konvencije, a u skladu sa iznijetim preporukama Komiteta sadržanih u tačkama 19 do 23. Izvještaj o ispunjavanju preporuka CEDAW Komiteta (sadržanih u paragrafima 19-23 Liste konkretnih predmeta i pitanja CEDAW /C/MNE/Q/1/Add.1) Vlada Crne Gore je usvojila na sjednici održanoj 30. januara 2014. godine i dostavila Komitetu.

U okviru 67 redovnog zasjedanja Komiteta UN za eliminaciju svih oblika diskriminacije žena, na sastancima 1512. i 1513. (CEDAW/C/SR.1512 i 1513), održanim 11. jula 2017. godine, delegacija Vlade Crne Gore predstavila je Drugi periodični izvještaj Crne Gore o implementaciji Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW/C/MNE/2).

U dijalogu između članova/ica Komiteta i delegacije učesće su uzeli/e svi članovi i članice delegacije Crne Gore i nastup cijele delegacije je pozitivno ocijenjen. Podržani su dosadašnji naponi za postizanje napretka, uz ocjenu da će Zaključni stavovi i ocjene komiteta biti jasan pokazatelj budućeg angažovanja Vlade i svih drugih činilaca u državi.

Od nevladinih organizacija, paralelne izvještaje tzv. „shadow reports“, dostavile su: Centar za ženska prava, Sigurna ženska kuća, SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja Nikšić, Centar za romske inicijative, Spektra, Juventas i Queer Montenegro.

CEDAW Komitet je Ministarstvu za ljudska i manjinska prava dostavio svoja Zaključna razmatranja i preporuke (CEDAW/C/MNE/CO/2), od 21. jula 2017. godine, u vezi sa Drugim periodičnim izvještajem o sprovođenju CEDAW-a, u kojima je zatražio informacije o primjeni hitnih preporuka 21c, 37, 43c i 53b u roku od dvije godine. Vlada je usvojila Izvještaj Crne Gore o sprovođenju hitnih preporuka CEDAW Komiteta na sjednici održanoj 4. jula 2019. godine.

Treći periodični izvještaj Crna Gora je bila u obavezi da dostavi CEDAW Komitetu u julu 2021. godine.

Procesom izrade III Periodičnog izvještaja koordinirala je Direkcija za rodnu ravnopravnost Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava, koja je za taj posao dobila ekspertsku pomoć preko Kancelarije UNDP u Crnoj Gori. Na početku rada na Nacrtu izvještaja pozvani su da daju svoj prilog: Odbor za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore, sva ministarstva u Vladi Crne Gore i drugi organi uprave, kao i sudstvo, tužilaštvo, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda i 36 nevladinih organizacija, kao i međunarodne organizacije sa kancelarijom u Crnoj Gori. Nakon što je urađen Nacrt III periodičnog izvještaja svima njima je bio dostavljen na komentar, a organizovan je i konsultativni sastanak. Dobijeni komentari i sugestije su ugrađeni u Predlog izvještaja.

III Periodični izvještaj Vlada Crne Gore je razmotrila i usvojila, na sjednici održanoj 23. Septembra 2021. koji je nako toga proslijeđen CEDAW Komitetu.

IDIO

Izveštaj o ispunjavanju preporuka na osnovu Zaključnih stavova Komiteta za eliminaciju diskriminacije žena iz 2017. godine, uključujući dodatne preporuke na paragrafe 21 (c), 43 (c) i 53 (b) iz 2020. godine

Ključne preporuke:

1. Preporuka 7. CEDAW/C/MNE/CO/2 - Skupština

Odbor za rodnu ravnopravnost (Odbor) se, na sjednici održanoj 10. novembra 2017. godine, upoznao sa sadržajem Zaključnih razmatranja i preporuka CEDAW Komiteta, u vezi sa Drugim periodičnim izvještajem o sprovođenju CEDAW i zauzeo stav da će u narednom periodu pratiti realizaciju datih preporuka. Odbor je odmah upoznao Radnu grupu za implementaciju preporuka OEBS/ODIHR (radili na unapredjenju izbornog zakonodavstva) sa preporukama sadržanim u paragrafima 28 i 29 Drugog periodičnog izvještaja.

Na sjednicama Odbora predstavljeni su primjeri dobre prakse u uvođenju principa rodne ravnopravnosti u javne politike, planove i budžete. Održano je nekoliko konsultativnih saslušanja i tematskih sjednica, posvećenih pitanjima nasilja nad ženama, ženskom preduzetništvu, položaju Romkinja i Egipćanki (RE), žena na selu, žena sa invaliditetom, medicinski potpomognutoj oplodnji i dr. Posebna pažnja, takođe, je posvećena primjeni Rezolucije Savjeta bezbjednosti UN 1325- Žene, mir, bezbjednost i položaju žena u vojsci i policiji, kao i ekonomskom osnaživanju žena. Odbor je radio na uspostavljanju regionalne i međunarodne saradnje, na aktivnostima u kontekstu kontrolne funkcije Skupštine a koje se odnose na praćenje primjene Zakona o rodnoj ravnopravnosti, drugih zakona, kao i međunarodnih dokumenata koji regulišu oblast rodne ravnopravnosti.

U izvještajnom periodu Odbor je organizovao sedam zasijedanja Ženskog parlamenta (ŽP).
(Aneks 1)

2. Preporuka 9. CEDAW/C/MNE/CO/2 – Vidljivost Konvencije

Svi sudovi su upoznati sa sadržinom Konvencije koja je predmet ovog Izvještaja, kao i sa preporukama CEDAW Komiteta iz jula 2017. godine.

Kao dio Programa za kontinuiranu obuku sudija i državnih tužilaca Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu (COSDT) sprovodi obuke o ljudskim pravima žena, Konvenciji o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), Konvenciji SE o sprječavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija) i drugim nacionalnim i međunarodnim pravnim aktima koji tretiraju pitanje zaštite žena, zaštite od diskriminacije, ljudskih prava i rodne ravnopravnosti.

Programom inicijalne obuke za kandidate za sudije i kandidate za državne tužioce predviđene su obuke na temu Istanbulske konvencija, a od 2021. godine Programski savjet COSDT-a je uvrstio u Program i temu prava žena i rodna ravnopravnost, sa posebnim osvrtom na CEDAW.

U saradnji sa nevladinim i međunarodnim organizacijama, COSDT je, na ove teme, u periodu jun 2017-jun 2021. godine organizovao 23 obuke kojima je prisustvovalo preko 300 osoba (sudije, državni tužioci, sudije za prekršaje, savjetnici u sudovima, savjetnici u Državnom tužilaštvu, kandidati za sudije, kandidati za državne tužioce). (Aneks 2)

Trening za advokate, sudije i zaposlene u tužilaštvu o pristupu pravdi osoba sa invaliditetom (OSI) organizovalo je Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore. Cilj održavanja treninga je bio unapređenje saradnje čime će se, između ostalog, uticati na poboljšanje kvaliteta života OSI, unapređenje instituta besplatne pravne pomoći OSI, obezbjeđivanje razumnih i proceduralnih adaptacija, i sprečavanje diskriminacije u postupcima pred organima.

Priručnik "Nasilje u porodici - Pregled međunarodnih standarda i jurisprudencije Evropskog suda za ljudska prava" sačinio je Vrhovni sud Crne Gore u saradnji sa AIRE centrom u cilju osnaživanje onih koji se bore protiv porodičnog i rodno zasnovanog nasilja.

U okviru programa Evropske unije i Savjeta Evrope „Horizontalni instrument za zapadni Balkan i Turska” razvijena je Rodna analiza koja ima za cilj da integriše rodnu dimenziju i značajno osnaži inkluziju evropskih standarda o anti-diskriminaciji i rodnoj ravnopravnosti u sektoru pravosuđa u Crnoj Gori. Analiza je izrađena u okviru projekta "Odgovornost i profesionalizam u pravosudnom sistemu Crne Gore- *Accountability and Professionalism in the Judicial System in Montenegro*" i rezultirala je nizom preporuka koje se odnose na strateški pristup rodnoj ravnopravnosti u pravosuđu, te institucionalne aranžmane za osiguranje rodnog

pariteta i anti-diskriminacije u pravosudnim institucijama. Analiza je takođe ukazala na trend feminizacije pravosudne profesije u Crnoj Gori i postojanje „staklenog plafona“ koje treba adresirati na strateškom nivou, između ostalog, kroz proaktivan odnos profesionalnih udruženja sudija i tužilaca, razvoj politike sprječavanja i procesuiranja slučajeva seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu i uspostavljanje rodno osjetljivog budžetiranja na nivou pravosuđa.

Institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda (Zaštitnik) je u 2020. godini kadrovski ojačala odjeljenje za grupu poslova Zabrana diskriminacije, manjinska prava i rodna ravnopravnost sa službenikom koji je raspoređen na mjesto Viši savjetnik - savjetnik za zaštitu lica sa invaliditetom. Zaposleni službenik je iz kategorije lica sa invaliditetom. No, neophodno je i dalje jačati kapacitete ovog odjeljenja kako bi se na što djelotvorniji način borili protiv negativnih društvenih pojava i promovisali jednakost i rodnu ravnopravnost.

3. Preporuka 11. CEDAW/C/MNE/CO/2 - Pravni okvir za zabranu diskriminacije žena

Godišnji izvještaji o radu Zaštitnika pokazuju da veoma mali broj osoba podnosi predstavke o diskriminaciji po osnovu pola i roda, pa se to može tumačiti na način da žene i osobe drugačijih rodnih identiteta nijesu još uvijek dovoljno upoznate sa svojim pravima, te da je potrebno raditi na njihovom informisanju i osnaživanju da se u slučaju diskriminacije obrate Zaštitniku i sudovima. Prema godišnjim izvještajima o radu Zaštitnika, tokom 2018. godine u radu je bilo 155 predmeta. Tokom 2019. godine je u oblasti zaštite od diskriminacije i povrede prava na jednakost bilo je u radu 141 predmeta. Od ovih predmeta 2018. je bilo 29, 2019. godine 26, a 2020. godine 11 predmeta zbog diskriminacije po osnovu pola ili bračnog i porodičnog stanja. (Aneks 3)

Pred crnogorskim sudovima, u poslednje 4 godine pokrenut je 21 postupak po osnovu diskriminacije, i to: 2016. godini 5 tužbi, u 2017. godine 9 parnica, u 2018. godini 6 parnica, dok je u 2019. godini podnijeta 1 tužba. Vrhovni sud Crne Gore izvjestio je da u 2020. godini nije bilo pokrenutih postupaka po tužbi za utvrđivanje diskriminacije po osnovu pola.

U Crnoj Gori ne postoji objedinjena baza podataka o slučajevima diskriminacije, koja bi uključivala metodološki uporedive podatke, odnosno koja bi trebalo da sadrži podatke sudova,

državnih tužilaštava, organa za prekršaje, Uprave policije i Uprave za inspekcijske poslove o pokrenutim postupcima i donijetim odlukama u vezi sa diskriminacijom.

Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava, ranije Ministarstvo za ljudska i manjinska prava (MPLJMP) duži niz godina zaredom realizuje cikluse edukacija iz oblasti zaštite od diskriminacije, prema utvrđenom »Nastavnom planu za edukaciju državnih službenika, nosioca pravosudnih funkcija i zaposlenih u drugim organima, organizacijama i institucijama koji dolaze u kontakt sa slučajevima diskriminacije«. Duže od osam godina zaredom realizovana je medijska kampanja o zabrani diskriminacije i afirmaciji antidiskriminatornog ponašanja (medijska kampanja na crnogorskom i albanskom jeziku, flajeri na Brajovom pismu...). (Aneks 4)

Ranije Odjeljenje za poslove rodne ravnopravnosti u okviru Ministarstva za ljudska i manjinska prava, a sada Direkcija za rodnu ravnopravnost u okviru Ministarstva pravde i ljudskih prava (Direkcija), ima ograničene finansijske i ljudske resurse. Neophodno je ojačati finansijsku i ljudsku podršku za rad Direkcije da bi osnažili kapaciteti za formulisanje, implementaciju, pružanje savjeta, koordinaciju i praćenje pripreme i primjene zakonske regulative i politika u oblasti rodne ravnopravnosti. Neophodno je obezbijediti značajnija sredstva za rad Direkcije, jer proces orodnjavanja i dalje u velikoj mjeri zavisi od donatora.

I pored svih izazova sa kojima se Direkcija susreće, evidentno je da se osjećaju rezultati njenog rada na promjeni konteksta i osnaživanju ženskih prava u Crnoj Gori. Takođe, Direkcija ima uspostavljenu dobru saradnju sa institucionalnim mehanizmima za postizanje rodne ravnopravnosti u regionu (članica je mreže „Balkanska regija” uspostavljene od strane parlamentarnih i vladinih mehanizama Bosne i Hercegovine, Sjeverne Makedonije, Srbije, Hrvatske i Crne Gore), Evropskim institutom za rodnu ravnopravnost, Savjetom Evrope-Komisijom za rodnu ravnopravnost GEC, Misijom OEBS-a, Kancelarijom UNDP-a i Delegacijom EU u Crnoj Gori.

Odbor je radio na uspostavljanju regionalne i međunarodne saradnje, na aktivnostima u kontekstu kontrolne funkcije Skupštine a koje se odnose na praćenje primjene Zakona o rodnoj ravnopravnosti, drugih zakona, kao i međunarodnih dokumenata koji regulišu oblast rodne ravnopravnosti. U okviru Regionalnog parlamentarnog programa koji sprovodi Vestminsterska fondacija za demokratiju (WFD) Odbor je sproveo post-zakonodavni nadzor jednog broja

članova Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o rodnoj ravnopravnosti. Izvještaj se, od 21. septembra 2020. godine, nalazi na web sajtu Skupštine Crne Gore.

Praksa Odbora je pokazala da je njegov položaj u zakonodavnom procesu nepotpuno normativno uređen. Načelno definisane nadležnosti ne odražavaju multisektorsku prirodu oblasti koju pokriva ovo radno tijelo.

Važno je posebno istaći dobru saradnju Direkcije sa Odborom sa kojim redovno razmjenjuje informacije, saraduje na realizaciji projekata i na sjednicama Odbora informiše o usvojenim dokumentima i realizovanim aktivnostima.

NVO SPES je, tokom 2020. godine, uz finansijsku podršku MPLJMP i podršku Odbora u realizaciji aktivnosti prikupljanja informacija, realizovala projekat „Istraživanje o poznavanju i primjeni Zakona o rodnoj ravnopravnosti u institucijama Crne Gore”.

4. Preporuka 13. CEDAW/C/MNE/CO/2 – Nacionalni mehanizmi za napredak žena

Izmjenama Poslovnika Skupštine Crne Gore Odbor umjesto 11 članica/ova ima 13 članica/ova. U budžetu Skupštine Crne Gore se ne prepoznaje koliko je novca planirano za rad svakog stalnog radnog tijela, pa se tako ne mogu znati ni planirana sredstva za rad Odbora. No, po zahtjevu Odbora za konkretne aktivnosti se odobravaju sredstva.

Odbor za realizaciju pojedinih aktivnosti dobija podršku od međunarodnih organizacija. Tako je, uz podršku Misije OEBS-a u Crnoj Gori, pripremio Plan aktivnosti za rodno odgovornu Skupštinu Crne Gore za period 2016-2018. godina, uradio evaluaciju sprovođenja ovog Plana i radi na pripremi Plana aktivnosti za rodno odgovornu Skupštinu Crne Gore za period 2022-2024. godina.

Informacije o Direkciji navedene su u odgovoru na preporuku 11.

Kancelarija UNDP u Crnoj Gori je krajem 2020. godine finansirala izradu studije “Rad institucionalnih mehanizama za postizanje rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori u periodu 2010-2020. godina”.

Od 2017. godine na nacionalnom i lokalnom nivou 106 imenovanih kontakt osoba bavi se rodnim pitanjima, kao i 13 kontakt osoba u medijima, koje u kontinuitetu prolaze obuke.

Na lokalnom nivou u 18 opština su usvojene odluke o rodnoj ravnopravnosti, a 10 opština je usvojilo lokalne akcione planove za rodnu ravnopravnost. U budžetima 7 opština izdvojena su posebna sredstva za sprovođenje aktivnosti na polju rodne ravnopravnosti. Donešeni su lokalni akcioni planovi za LGBT u nekoliko opština. Takođe, postoji i mreža kontakt-osoba za LGBT u lokalnim samoupravama, koju čine predstavnici/ce 17 opština.

Državni službenici/e na nacionalnom i lokalnom nivou prolaze brojne obuke koje organizuju Direkcija za poslove rodne ravnopravnosti i relevantne institucije uz podršku međunarodnih organizacija i partnera (UNDP, Misije OEBS, WFD, Savjet Evrope, ERBD itd). Efekte ovih obuka značajno umanjuje činjenica da relativno često dolazi do promjene osobe koja je prošla obuku, bez adekvatnog prenošenja znanja i iskustva sa odlazećih na novoimenovane.

Analiza orodnjenosti nacionalnih javnih politika urađena u 2020. godini za potrebe donošenja novog strateškog dokumenta za rodnu ravnopravnost za period 2021-2025. godine, ukazuje na to da se od 97 strateških dokumenata koje su bile predmet analize, njih 26 bave rodnom ravnopravnosti, ili 26.8% dok 73.2% nacionalnih sektorskih strateških dokumenata ni na koji način ne tretiraju pitanje rodne ravnopravnost.

Evaluacija sprovođenja trećeg Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori 2017 – 2021 (PAPRR) je pokazala da je on: djelimično uticao na unapređenje rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori; imao propuste kad je u pitanju participativan pristup; nedovoljno je artikulisao probleme krajnjih korisnika/ca; opterećen je velikim brojem oblasti bez neophodne prioritizacije i nedostaje mu koherentnost; formulisan bez prethodne procjene o raspoloživim budžetskim sredstvima, kao i da je većina planiranih aktivnosti realizovana, ali je nemoguće izmjeriti njihove efekte jer su indikatori bili loše postavljeni, šturi, brojčano orijentisani i neupotrebljivi za opis i analizu ostvarenog, te da je forma izvještaja nepregledna i glomazna i ne sadrži dovoljan broj korisnih indikatora. (Aneks 5)

U julu 2020. godine, Vlada je usvojila Nacionalnu strategiju rodne ravnopravnosti (NSRR) u Crnoj Gori 2021-2025. NSRR prepoznaje tri operativna cilja i sadrži je predlog budžeta za sprovođenje Akcionog plana za 2021-2022. godina u iznosu od 402.700, oo €.

Sistem strateškog planiranja u Crnoj Gori počiva na Uredbi o načinu i postupku izrade, usklađivanja i praćenja sprovođenja strateških dokumenata („Službeni list CG“, br. 54/2018), koja uvodi minimum kriterijuma kvaliteta za svaki strateški dokument koji donosi Vlada Crne Gore. (Aneks 6)

5. Preporuka 15. CEDAW/C/MNE/CO/2 – Nevladine organizacije

Strategija unapređenja podsticajnog okruženja za djelovanje NVO 2018- 2020 (Strategija) sprovodila se od januara 2018. godine, a njenu primjenu pratili su Ministarstvo javne uprave i Savjet za saradnju organa državne uprave i nevladinih organizacija (NVO). (Aneks 7)

Ključna postignuća Strategije odnose se na donošenje nove Uredbe o izboru predstavnika NVO u radna tijela organa državne uprave i sprovođenju javne rasprave u pripremi zakona i strategija, koja bliže definiše standarde sprovođenja javnih konsultacija, te definisanje i primjenu nove Metodologije za praćenje i izvještavanje o primjeni propisa kojim se uređuje učešće zainteresovane javnosti u procese kreiranja i primjene javnih politika. Njena primjena daje precizniji uvid u postupak i metode sprovođenja konsultacija, ali i efekte istih.

Unaprijeđen je servis e-Participacije, putem kojeg građani online mogu učestvovati u javnim konsultacijama i raspravama.

Uz podršku SIGMA/OECD pripremljena je Metodologija za mjerenje uticaja NVO u kreiranju i primjeni javnih politika, koja predstavlja nov pristup u praćenju kvaliteta i dubljih efekata konsultacija.

Shodno Zakonu o nevladinim organizacijama ("Službeni list Crne Gore", br. 039/11 i 037/17), Ministarstvo za ljudska i manjinska prava od 2018. godine opredjeljuje sredstva za finansiranje projekata/programa NVO za sledećih pet oblasti: Zaštita i promovisanje ljudskih prava Roma i Egipćana; Zaštita i promovisanje ljudskih i manjinskih prava – zaštita i unaprijeđenje prava LGBT osoba; Zaštita od diskriminacije lica sa invaliditetom; Razvoj i unaprijeđenje prava manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica i Rodna ravnopravnost (za tri godine je opredijeljeno preko 3 miliona i 650 hiljada €). Kroz tri javna konkursa za dodjelu sredstava nevladinim organizacijama za realizaciju projekata iz oblasti rodne ravnopravnosti: "Za rodni balans u Crnoj Gori" , „Ključ je u rukama žene“, „Za snažnije

društvo iz ugla rodne jednakosti“, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je 2018, 2019. i 2020. godine je dodijelilo 171.000,00 €, 290.000,00 € i 171.000,00 €.

6. Preporuka 17. CEDAW/C/MNE/CO/2 – Privremene posebne mjere

Odbor je na sve seminare/radionice pozivao, ne samo svoje članice/ove, već i članove/ice drugih stalnih radnih tijela i zaposlene u skupštinskoj službi kako bi što veći osoba stekao znanja o rodnoj ravnopravnosti i privremenim posebnim mjerama.

Direkcija je organizovalo/a veliki broj seminaria/radionica na teme rodne ravnopravnosti u obrazovanju, medijima, na lokalnom nivou, uloge žene u savremenom društvu i sl. (Aneks 8)

UNDP je u toku 2019. i 2020. godine, u saradnji sa Upravom za kadrove, intenzivno radio na podizanju kapaciteta u javnoj upravi, te je sproveden akreditovani program obuke za 24 trenera/ice za rodnu ravnopravnost iz javne uprave koji/e su dobili sertifikate.

MPLJMP i Glavni grad Podgorica (novembra 2018. godine) organizovali su jednodnevnu obuku za novinare/ke „Novinarsko pero o rodnoj ravnopravnosti“ i mini radionicu na temu “Izmjerimo rodnu osjetljivost medija”.

Važnu ulogu na unapređenju uvođenja posebnih mjera ima i sprovođenje kampanja koje su za cilj imale povećanu informisanost i podizanje svijesti javnosti o pojavi i posledicama rodno zasnovanog nasilja u sklopu obilježavanja „16 dana aktivizma u borbi protiv nasilja nad ženama“, kao i obilježavanje Međunarodnog dana preduzetnica i Međunarodnog dana žena na selu.

7. Preporuka 19. CEDAW/C/MNE/CO/2 – Stereotipi i diskriminatorne prakse

U junu 2017. godine usvojen je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zabrani diskriminacije. Ovim izmjenama je unaprijeđena odredba koja uređuje diskriminaciju po osnovu rodnog identiteta, seksualne orijentacije i/ili interseksualnih karakteristika, na način što je kroz član 19 definisano da se svako pravljenje razlike, nejednako postupanje ili dovođenje u nejednak položaj lica ili grupe lica po osnovu rodnog identiteta, seksualne orijentacije i/ili interseksualnih karakteristika smatra diskriminacijom.

Zakonom su propisane i relativno visoke kazene (od 1000 - do 20.000 eura za prekršaj koji učini pravno lice; odnosno od 500 eura do 2.000 eura, za prekršaj koji učini odgovorno lice u pravnom licu, državnom organu, organu državne uprave, organu lokalne samouprave i organu lokalne uprave; 300 eura do 6.000 eura za prekršaj koji učini preduzetnik, te od 150 eura do 2.000 eura, za prekršaj koji učini fizičko lice).

Realizovana su istraživanja javnog mnjenja o nivou diskriminacije lica sa invaliditetom i stepenu socijalne distance u odnosu na druge grupe ranjive grupe u Crnoj Gori. To su aktivnosti koju su realizovale NVO uz finansijsku podršku MPLJMP. (Aneks 9)

U saradnji sa WFD u Crnoj Gori organizovana su dva vebinara, 27. i 28. jula 2020. godine, u okviru inicijative „Diskriminisane žene - povratak sa margina“. Rodna ravnopravnost u vrijeme globalne pandemije, uloga medija u izvještavanju o potrebama ranjivih grupa, posebno marginalizovanih žena, kao i novinarski kodeks bile su glavne teme ovih vebinara koji su okupili predstavnike/ce 16 medija, trenere/ice i eksperte/kinje iz Instituta za medije Crne Gore i regiona.

NVO Centar za demokratiju i ljudska prava (CEDEM) je u junu 2020. godine sproveo istraživanje „Analiza medijskog prisustva teme rodne ravnopravnosti u medijima“, prema čijim rezultatima su žene medijski manje zastupljene u odnosu na muškarce, čineći svega 13% ukupnog korpusa. Muškarci su imali 38% više udjela u medijskim objavama u odnosu na žene, a manje od 1% objava su se ticale rodne ravnopravnosti. Broj objava koje afirmativno govore o ženama je izrazito nizak čineći svega 9% ukupnog, analiziranog korpusa. (Aneks 10)

8. Preporuka 21. CEDAW/C/MNE/CO/2 – Dječji i/ili prisilni brak

Zakonom o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika CG, ("Službeni list Crne Gore" br. 44/2017) uveden je novi oblik izvršenja krivičnog djela zaključenje ništavog braka (uređeno članom 214), u slučaju kad se drugo lice navodi ili odvede u inostranstvo u namjeri da se silom ili prijetnjom prinudi na zaključenje braka. (Odredba je u Aneksu 11).

U cilju unapređenja zaštite djece od nasilja Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP) je, uz podršku UNICEF-a, 2017. godine donijelo Smjernice za postupanje nadležnih institucija u slučajevima prepoznavanja i procesuiranja dječjih brakova i vanbračnih zajednica, sa jasno

određenim operativnim postupcima. Smjernice daju preporuke nadležnim institucijama i zaposlenima, koji će postupati u situacijama vezanim za pojavu dječjih brakova i sadrže niz koraka koje svaka od njih treba da preduzme prilikom saznanja da je došlo do dječje vanbračne zajednice.

Policija u ovim slučajevima postupa hitno, obazrivo i sa dužnom pažnjom kao i drugim u kojima su djeca učesnici. U slučaju saznanja o postojanju dječjeg braka, upoznaje se centar za socijalni rad, eventualno i Kancelarija za borbu protiv trgovine ljudima (ukoliko se posumnja da se radi o žrtvi trgovine ljudima). Policijski službenik je dužan da žrtvu upozna s mogućnošću smještaja u sklonište, s mogućnošću ostvarivanja besplatne pravne pomoći, kao i s pravom izbora lica koje će prisustvovati svim postupcima i radnjama u vezi sa zaštitom (povjerljivo lice).

Jedna od mjera Akcionog plana za implementaciju Strategije za borbu protiv trgovine ljudima za 2019. god. propisuje organizovanje obuke romskih medijatora i vršnjačkih edukatora o rizicima seksualne i ekonomske eksploatacije. Ova aktivnost nije realizovana, iako je važno da medijatori u obrazovnom i zdravstvenom sistemu bili upoznati sa specifičnostima problema i ranim otkrivanjem pojave dječjeg ugovorenog braka, pa i nema slučajeva koji su identifikovani i prijavljeni od strane medijatora (samo je jedan slučaj kada je medijatorka, iz osnovne škole u Baru, prijavila slučaj djevojčice koja pokušala da zasnije dječji ugovoren brak i to na zahtjev svojih roditelja).

U martu 2020. godine, Vlada Crne Gore u saradnji sa Ministarstvom rada i socijalnog staranja (sada Ministarstvo finansija i socijalnog staranja – MFSS), MUP-om, Upravom policije i NVO Centar za Romske inicijative (CRI), uz finasijsku podršku Britanske Ambasade, pokrenuta je kampanja: „Djeca su djeca“. Kampanjom je obuhvaćeno 12 romskih i egipćanskih nasilja u četiri crnogorska grada Nikšić, Podgorica, Berane i Tivat.(statistika u Aneksu 12)

Ovakav način i model kampanje je rezultirao prijavljivanjem 7 slučajeva koji su i procesurani od strane relevantnih institucija. Obuhvaćen je veliki broj direktnih korisnika, koji su imali priliku da se upoznaju sa načinima i mogućnostima prijave dječjeg ugovorenog braka.

Podaci CRI govore o tome da državni organi najčešće ne preduzimaju samoinicijativno određene mjere i radnje na identifikovanju, daljem procesuiranju i podizanju optužnice, odnosno optužnog predloga za krivična djela sa elementima ugovorenog dječjeg braka (terenske provjere, djelotvorne izvidaje i istrage, operativna saznanja, mjere za otkrivanje krivičnih djela i slično).

MPLJMP je u saradnji sa MUP-om, Upravom policije, Romskim savjetom i nevladinim organizacijama u izvještajnom periodu kontinuirano realizovalo edukacije/kampanje u svim romskim i egipćanskim naseljima u Crnoj Gori na temu borbe protiv dječijih ugovorenih brakova, trgovine ljudima, prosjačenja i nasilja u porodici. Tom prilikom su dijeljeni i flajeri na crnogorskom, romskom i albanskom jeziku.

Za najbolje učenike/ce RE zajednice (VII, VIII i IX razred osnovne škole) MPLJMP, u saradnji sa Romskim savjetom, CRI i NVO „Phiren amenca – koračajte sa nama“ organizovalo je zimovanja i ljetovanja tokom kojih su organizovane radionice o borbi protiv nasilja u porodici i dječijih ugovorenih brakova. (statistika u Aneksu 13)

Prema podacima CRI nadležni organi su postupke protiv roditelja koja ugovaraju rane dječje brakove pokrenuli samo u slučajevima gdje su počinioci u procesnom postupku priznali krivična djela, odnosno priznali da su primili novac za sklapanje dječjeg ugovorenog braka. Razlog za to je nedostatak zakonske osnove za procesuiranje roditelja na osnovu saznanja o pripremi ovog djela, pa se treba razmišljati o unapređenju zakonodavstva u ovom segmentu.

Istraživanje višestrukih pokazatelja u Crnoj Gori (MICS), koje je sprovedla Uprava za statistiku (MONSTAT) tokom 2018. godine u sklopu globalnog MICS programa je pokazalo da je u ukupnoj populaciji: udio žena starosti 20–24 godine koje su stupile u brak prije 15. godine života veoma nizak (2%) i da nema muškaraca starosti 20–24 godina koji su u brak stupili prije 15. godine života; prije 18. godine u brak je stupilo 8% žena i 1% muškaraca starosti 20–49 godina; postoji negativna povezanost između nivoa obrazovanja i ekonomskog statusa i braka prije 18. godine. MICS je pokazao da je kod RE populacije koja živi u Crnoj Gori: ukupno 23% žena i 6% muškaraca u romskim naseljima starosti 20–24 godine stupilo je u brak prije 15. godine starosti; brak je prije 18. godine stupilo 55% žena i 25% muškaraca starosti 20–49 godina.

Još uvijek nema zakonodavne inicijative da se podigne minimalna starosna granica za brak na 18 godina.

9. Preporuka 23. CEDAW/C/MNE/CO/2 – Rodno zasnovano nasilje nad ženama

Izmjenama i dopunama iz 2017. godine Krivični zakonik Crne Gore (KZ) („Službeni list Crne Gore“, br. 44/2017), (Odredbe Izmjena i dopuna KZ date u Aneksu 14), je usklađen sa odredbama Istanbulske konvencije. Tako su inkriminisane radnje sakaćenja ženskih genitalija (novi član 151a) i prinudne sterilizacije drugog lica u cilju onemogućavanja njegove reprodukcije (novi član 151b).

Kao novo krivično djelo regulisano je proganjanje (član 168a), sa posebnim oblicima ovog djela učinjenog prema bivšem bračnom ili vanbračnom drugu, prema maloljetnom licu, trudnoj ženi ili licu sa invaliditetom. Zakonodavac je propisao i dva kvalifikovana oblika u zavisnosti od posledice koja je nastupila, izazvana opasnost po život, zdravlje ili tijelo drugog lica ili njemu bliskog lica, odnosno smrt proganjanog lica ili njemu bliskog lica.

U određenju krivičnog djela silovanja (član 204) izvršene su izmjene, na način da je inkriminisan svaki seksualni akt bez pristanka (uz zadržavanje krivičnog djela silovanja za čije je postojanje neophodna primjena prinude). Uveden je i novi oblik izvršenja krivičnog djela zaključenje ništavog braka (uređeno članom 214), u slučaju kad se drugo lice navodi ili odvede u inostranstvo u namjeri da se silom ili prijetnjom prinudi na zaključenje braka. Pokušaj zlostavljanja ili postupanja prema drugom na način kojim se vrijeđa ljudsko dostojanstvo (član 166a), predviđen je kao kažnjiv.

Pooštrene su i kazne za krivično djelo nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici (član 220). Za osnovni oblik ovog krivičnog djela kazna je povećana sa jedne na dvije godine, dok je za kršenje mjere zaštite od nasilja u porodici koje odredi sud ili drugi državni organ na osnovu zakona predviđena kazna zatvora do jedne godine, umjesto dosadašnjih šest mjeseci.

Posebno ranjiva kategorija lica (djeca, lica sa invaliditetom, trudna žena, starija lica, izbjeglice) dodatno su zaštićena (dopunjeni član 183), i to na način što je predviđeno da se u slučaju određenih krivičnih djela kod kojih se ta lica pojavljuju kao oštećena, gonjenje preduzima po službenoj dužnosti (krivična djela: narušavanje nepovredivosti stana, povreda tajnosti pisma i

drugih pošiljki, neovlašćeno prisluškivanje i snimanje, neovlašćeno fotografisanje, neovlašćeno objavljivanje i prikazivanje tuđeg spisa, portreta i snimka, neovlašćeno prikupljanje i korišćenje ličnih podataka, povreda prava na podnošenje pravnog sredstva).

KZ (član 220 stav 5) imperativno propisuje da je krivično odgovorno lice koje krši mjere zaštite od nasilja u porodici a koje mu je sud ili drugi državni organ odredio na osnovu zakona.

Urađen je novi Protokol o prevenciji i postupanju u slučajevima nasilja u porodici, a njegova implementacija krenula od januara 2019. godine. Program obuke za primjenu Protokola o postupanju u slučajevima rodno zasnovanog nasilja, osigurao je primjenu novog pristupa u svakodnevnom radu i razmjenu informacija. Prva faza obuke imala je za ciljnu grupu 100 policajaca/ki, koji su obučeni/e da koriste novi softver i obezbijede razmjenu podataka sa centrima za socijalni rad, dok je druga faza, koja je za ciljnu grupu imala predstavnike/ce centara za socijalni rad i drugih relevantnih institucija i organizacija u primjeni novog pristupa, okupila 120 stručnjaka/kinja i bila je sprovedena uz podršku dvije nevladine organizacije - SOS Nikšić i Sklonište za žene i djecu žrtve nasilja.

MFSS je u realizovalo postupak licenciranja nevladinih organizacija koje pružaju servise podrške žrtvama. U skladu sa važećim pravilnicima (Pravilnik o izmjenama Pravilnika o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluge smještaja u prihvatilištu – skloništu i Pravilnik o bližim uslovima za izdavanje, obnavljanje, suspenziju i oduzimanje licence za obavljanje djelatnosti socijalne i dječje zaštite) ženskim nevladinim organizacijama propisani su uslovi za dobijanje licence za rad koji pored stručnog i licenciranog osoblja, zahtijevaju i prostorne i druge kapacitete.

Crna Gora ima tri skloništa-prihvatilišta za žrtve porodičnog nasilja i to Sigurna ženska kuća (SŽK), SOS sklonište Nikšić i Centar za podršku djeci i porodici, kojima je izdata licenca za smještaj 35 korisnika/ca. Prema standardima preporučeno je jedno mjesto na 10.000 stanovnika, te Crna Gora treba da ima dodatnih 28 mjesta u skloništima. Takođe, veliki broj NVO dobilo je licencu za pružanje psiho socijalne podrške.

U Crnoj Gori ne postoje krizni centri za osobe koje su preživjele seksualno nasilje, ni protokoli o postupanju institucija. Takođe, u Crnoj Gori ne postoji nijedno sklonište koje se bavi

smještajem žrtava dječjeg nedozvoljenog i ugovorenog braka a koje bi žrtvama omogućilo da se reintegrišu uz podršku stručnih radnica i saradnica.

U MFSS, kao i centrima za socijalni rad, koristi se Informacioni sistem socijalnog staranja (ISSS) - Socijalni karton. U okviru usluga koje pružaju centri, razvijen je poseban modul za nasilje u porodici, preko kojeg centri procesuiraju sve prijave nasilja u porodici, bez obzira da li je nasilje prijavljeno u centru za socijalni rad ili u Upravi policije. Kroz ovu bazu podataka i Uprava policije šalje prijave nasilja svim centrima za socijalni rad. Na taj način je uspostavljena jedinstvena baza prijave nasilja. Prema Protokolu o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja nad ženama i nasilja u porodici u jedinstvenu bazu podataka će se uvezati i Tužilaštvo i sudovi za prekršaje.

Sudovi svoju statistiku crpe iz Pravosudnog informacionog sistema (PRIS). PRIS koriste svi sudovi za praćenje predmeta, za neke aspekte upravljanja predmetima i komunikaciju sa strankama, a sakuplja sveobuhvatne statističke podatke.

Ministar unutrašnjih poslova je donio odluku o formiranju Operativnog tima za borbu protiv nasilja u porodici, koji je počeo sa radom 21. februara 2018. godine. Tim se sastoji od 18 članica/ova. Pored predstavnika MUP-a i Uprave policije, u timu su i predstavnici/ce MFSS, Državnog tužilaštva, Vrhovnog suda i Višeg suda za prekršaje, uključujući i Savjet za građansku kontrolu rada policije, kao i predstavnice pet specijalizovanih nevladinih organizacija koje pružaju podršku žrtvama nasilja (Centar za ženska prava, SŽK, SOS telefon Podgorica, SOS telefon Nikšić i CRI). Tim sagledava prakse i analizira konkretne slučajeve, utvrđuje smjernice za postupanje i radi na unaprjeđenju prevencije i suzbijanja nasilja u porodici.

Iskustvo SŽK pokazuje da građani/ke i dalje imaju nepovjerenje prema institucijama kada su u pitanju anonimne prijave za nasilje u porodici i nasilje nad ženama. Ova NVO je uradila spot kako bi podigla svijest javnosti o značaju prijavljivanja nasilja i doprinijela razbijanju predrasude da je nasilje "privatna stvar". (Spot je dostupan na linku <https://www.youtube.com/watch?v=8ZKbI9B2WDk>)

Praksa nevladinih organizacija koje pružaju pomoć i podršku žrtvama nasilja pokazuje da nakon izrečene zaštitne mjere nadležne institucije ne vrše nadzor nad primjenom zaštitnih mjera i propuštaju da samoinicijativno informišu tužilaštvo u slučaju njihovog kršenja. Takođe, i dalje bilježe slučajeve gdje se žrtve nasilja procesuiraju usled prihvatanja kontraprijava od strane nasilnika. Prema njihovim podacima ni u jednom slučaju prijavljeno silovanje u braku nije kvalifikovano kao krivično djelo, već je od strane tužioca prepoznato kao "seksualno uznemiravanje" u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici.

Dok ne počne primjena Zakona o naknadi štete za žrtvama krivičnih djela nasilja ili se ne izmijeni odredba o početku njegove primjene, žrtve nasilja u procesu potraživanja naknade štete zavise od osuđujuće presude koja im omogućava da ostvare pravo na naknadu, ili u okviru krivičnog postupka (krivičnog postupka i zahtjeva za naknadu štete) ili u odvojenom postupku (građanskoj parnici).

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici propisuje više zaštitnih mjera koje se mogu izreći u prekršajnom postupku dok, važeća zakonska rješenja, ne daju mogućnost izricanja hitnih mjera u krivičnim postupcima za djela nasilja u porodici, već se iste eventualno mogu izreći nakon okončanja postupka, u okviru presude kojom se završava slučaj.

I pored činjenice da vrsta i visina sankcije zavise od okolnosti svakog konkretnog slučaja, ipak, crnogorsko sudstvo je stava da je neophodno pooštriti kaznenu politiku. Vrhovni sud Crne Gore, je u granicama svojih ovlašćenja, a poštujući osnovna načela sudstva - samostalnosti i nezavisnosti, dao preporuke sudijama krivičarima da je neophodno pooštriti kaznenu politiku u slučajevima nasilja u porodici.

Tužilaštvo izborom pojedinačno određenih tužilaca za članove radnih grupa, savjeta, odbora, timova i sl. podržava aktivnosti vezane za preporuke CEDAW Komiteta. (Aneks 15)

Po godišnjem rasporedu poslova određuje se tužilac/teljka specijalizovan/a za rad sa žrtvama nasilja u porodici. Predmeti koji se formiraju po krivičnoj prijavi protiv određenog lica zbog nasilja u porodici su hitne prirode, u najvećem broju slučajeva se lica liše slobode i u roku od 24 časa privode u tužilaštvo na saslušanje i odluka donosi u što kraćem roku.

Ne sprovode se postupci alternativnog rješavanja sporova u predmetima nasilja u porodici.

U okviru Programa »Podrška antidiskriminacionim i politikama rodne ravnopravnosti«, koji je finansirala Delegacija EU u Crnoj Gori, a sprovodila Kancelarija UNDP u Crnoj Gori u saradnji sa MPLJMP realizovano je Istraživanje o nasilju u porodici i nasilju nad ženama koje je predstavljeno 2017. godine koje je pokazalo da postojeći sistem zbrinjavanja žrtve nasilja generiše značajne troškove. Direktni troškovi institucija koje su uključene u zaštitu žrtava iznose preko 9 miliona eura, a prosječan godišnji trošak po žrtvi iznosi oko 11.5000 €. Šire posmatrano, BDP Crne Gore takođe značajno bilježi gubitke koji su posljedica partnerskog nasilja koji se negativno odražava na produktivnost zaposlenih žena, ali i kumulirani gubitak po osnovu smanjenog fertiliteta uzrokovanog partnerskim nasiljem je iznosio oko 215 miliona eura.

Istraživanje realizovano 2019. godine pokazuje da je u odnosu na raniji period primjetno da građani/ke značajno češće doživljavaju porodično nasilje kao gorući problem. Naime, u odnosu na 2016. godinu registruje se porast od 15 procentnih poena u udjelu građana/ki koji/e navode da je nasilje u porodici problem visokog prioriteta. Iako preovladava mišljenje da je porodično nasilje važan problem, gotovo dvije trećine građana/ki (63%) smatra da mu se ne posvećuje dovoljno pažnje u javnosti. Najveći udio građana/ki smatra da je neophodno prijaviti svaki vid porodičnog nasilja nadležnim institucijama, što predstavlja i značajni porast u poređenju sa 2016. godinom (2016. je ovaj stav zastupalo 49%, a 2019. to smatra 58% građana/ki). Ipak, dvoje od petoro građana/ki i dalje vjeruje da nije neophodno prijaviti svaki vid porodičnog nasilja, te da postoje izuzeci koji se mogu riješiti i u okviru porodice

Kao glavni razlozi koje građani/ke vide u osnovi izostanka prijavljivanja slučajeva nasilja prvenstveno se smatra da je to posljedica straha od nasilnika ili odmazde (65%), ali i straha od javnosti (32%).

Od početka pandemije virusa COVID 19 svi podaci pokazuju da je broj prijavljenih slučajeva porodičnog nasilja u porastu.

Kako bi država na što bolji način pomogla žrtvama nasilja u porodici, uz podršku UNDP-ija u Crnoj Gori i MFSS razvijen je Krizni akcioni plan djelovanja pružaoca specijalizovanih usluga za žrtve nasilja u skladu sa Istanbulsom konvencijom.

Kancelarija UNDP u Crnoj Gori u saradnji sa Vladom, razvila je digitalno rješenje za hitne odgovore u slučajevima nasilja, tj mobilnu aplikaciju "Budi sigurna" koja je bila dostupna za

android i IOS system. Aplikacija omogućava žrtvama nasilja da jednim klikom pošalju zahtjev SMS-om nacionalnim SOS linijama, ili drugim povjerljivim organizacijama/osobama na osnovu ličnog zahtjeva.

Kancelarija UNDP je u saradnji sa Direkcijom sprovela kampanju za podizanje svijesti u cilju adresiranja povećanja rodno zasnovanog nasilja u kriznim situacijama.

Epidemiološke mjere koje su donijete u cilju zaštite stanovništva podrazumijevale su, između ostalog, i zabranu kretanja, tj. izlaska iz kuća u određenim vremenskim intervalima.. Prema izvještaju Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori "Brza procjena socijanog uticaja epidemije COVID-19 u Crnoj Gori , u periodu od 16. marta do 1. juna 2020. godine, SŽK je primila 46 % više poziva nego u istom periodu prošle godine. U maju 2020. godine smještaj u njihovom skloništu obezbijeden je za 60 % više žrtava rodno zasnovanog nasilja nego u maju 2019. godine. Nacionalna SOS linija takođe je bilježila porast potražnje za njihovim uslugama tokom epidemije COVID-a-19 i to za 18%, uz značajno povećanje broja poziva nakon što su mjere opšteg zatvaranja postale fleksibilnije. U maju 2020. godine, ova SOS linija primila je 32 % više poziva nego u istom mjesecu prethodne godine.

Socijalni servis „SOS linija za žrtve seksualnog nasilja“ funkcioniše (24h u 365 dana u godini) u sklopu NVO Crnogorski ženski lobi (CŽL), od juna 2019. godine.

(Statistika o slučajevima nasilja nad ženama je data u Aneksu 16)

10. Preporuka 25. CEDAW/C/MNE/CO/2 -Trgovina ljudima

Vrhovni državni tužilac i direktor Uprave policije Crne Gore formirali su (2018) Operativni tim za borbu protiv trgovine ljudima. (Aneks 17)

Sistem identifikacije žrtva trgovine ljudima unaprijeđen je formiranjem Tima za formalnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima, koji radi shodno Nacionalnom planu za formalnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima. Predloženi model predviđa da se status žrtve može dobiti i po osnovu ugrožavanja ljudskih prava, a ne i samo ukoliko su žrtve predmet krivičnog djela trgovine ljudima.

Članovi Tima dostupni su 24h i u slučaju potrebe će izaći na teren kao podrška u konkretnom slučaju. Ovaj tim je u 2020. godini sproveo postupak formalne identifikacije i dodijelio status žrtve trgovine ljudima za 52 lica (31 muškog i 21 ženskog pola). Sva ova lica boravila su u

licenciranim skloništima i specijalizovanom skloništu za žrtve trgovine ljudima. (Podaci u Aneksu 18)

Tokom cijelog perioda izvještavanja, realizovane su mjere i aktivnosti na planu podizanja svijesti šire ali i stručne javnosti o fenomenu trgovine ljudima. One su i osmišljavane na način da doprinesu podizanju nivoa svijesti cjelokupne javnosti o fenomenu trgovine ljudima / djece u cilju boljeg razumijevanja problema, o posebnoj ugroženosti Romkinja i Egipćanki, jačanja povjerenja u državne organe, informisanja javnosti o načinima prijavljivanja zločina uz osiguranje povjerljivosti identiteta građana, ali i u pravcu jačanja profesionalnih kapaciteta svih ciljnih grupa u borbi protiv svih oblika trgovine ljudima/djece putem proaktivne identifikacije, kvalitetne zaštite potencijalnih žrtava i efikasnog krivičnog gonjenja učinilaca. (Aneks 19)

U odnosu na postojanje pojačanog rizika od trgovine ljudima i eksploatacije duž migracionih ruta, posebno kada su u pitanju djeca u migraciji i žene, MUP je 2019. godine izradio i distribuirao višejezični materijal (preveden na engleski i arapski jezik) o pravima i dostupnim uslugama i službama za pomoć za žrtve trgovine ljudima. Preventivnom i edukativnom aktivnošću koja je usmjerena na strance koji traže međunarodnu zaštitu podignut je nivo svijesti u cilju otklanjanja mogućnosti da postanu žrtve nekog od oblika izvršenja krivičnog djela trgovine ljudima a ukoliko su lica prepoznata kao žrtve pružaju im se informacije na koji način i kome mogu da se obrate za pomoć, i koji oblici pomoći im se u tim situacijama pružaju u Crnoj Gori. Krajem 2020. godini realizovana je radionica za azilante i strance sa supsidijarnom zaštitom u Crnoj Gori o rizicima i mehanizmima zaštite u odnosu na trgovinu ljudima. Radionici je prisustvovalo 7 učesnika.

Za žrtve trgovine ljudima u Crnoj Gori dugi niz godina iz državnog budžeta opredjeljivala su se sredstva za funkcionisanje Skloništa za žrtve trgovine ljudima, u cilju pružanja smještaja i neophodne pomoći (prije svega zdravstvene, socijalne, psihološke, pravne, i druge pomoći). Žrtvama trgovine ljudima koje su u tom periodu boravile u Nacionalnom skloništu za žrtve trgovine ljudima za koje je zaključno sa julom mjesecom 2019. godine nadležan bio MUP obezbjeđivan je tzv. inicijalni oporavak, kroz osiguravanje osnovnog paketa pomoći – hrane, sredstava za higijenu, lijekova, odjeće, obuće i sl., dok u skladu sa specifičnim potrebama svake pojedinačne žrtve, za žrtve trgovine ljudima se izrađivali su se i realizovali individualni planovi rada, a sve u cilju njihove što kvalitetnije (re)integracije u društvo.

Usluga smještaja i zaštite žrtava svih oblika nasilja uključujući i žrtve trgovine ljudima od sredine 2019. godine prešla je u nadležnost MFSS. Tada je otvoreno specijalizovano sklonište za žrtve trgovine ljudima koje vodi licencirana nevladina organizacija. Svim korisnicima obezbijedeni su servisi podrške i zaštite u skladu sa individualnim potrebama. MFSS je za 2020. godinu specijalizovanom skloništu za žrtve trgovine ljudima dodijelilo grant u iznosu od 40.000,00 eura, dodatno finansirajući troškove u iznosu od 250,00 eura po korisniku na mjesečnom nivou. Sa finansiranjem potreba korisnika nastavljeno je i u 2021. godini.

Saradnja na zaštiti žrtava bazira se na Sporazumu o saradnji u borbi protiv trgovine ljudima koji je 2013. godine, a revidiran 2020. godine između Vrhovnog suda, Vrhovnog državnog tužilaštva, Ministarstva zdravlja, Ministarstva rada i socijalnog staranja, Ministarstva prosvjete, MUP, Uprave policije, JU Centra za podršku djeci i porodici Bijelo Polje, Crvenog krsta Crne Gore i nevladinih organizacija: CŽL, SŽK, „SOS telefon za žene i djecu žrtve nasilja - Nikšić“, „Institut za socijalnu i obrazovnu politiku“ i Defendologija centra iz Nikšića.

Programom rada Vlade Crne Gore za 2021. godinu za II kvartal je predviđeno donošenje nove Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2021-2025 sa pratećim Akcionim planom za 2021. godinu.

11. Preporuka 27. CEDAW/C/MNE/CO/2 - Eksploatacija prostitucije

Donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Crne Gore ("Službeni list Crne Gore" br. 44/2017) izvršno je usaglašavanje sa GRETA preporukama. Dopunjena je radnja krivičnog djela trgovina ljudima iz člana 444 na način što ono može biti izvršeno i zadržavanjem, oduzimanjem ili uništenjem ličnih isprava, falsifikovanjem ličnih isprava, pribavljanjem ili izradom falsifikovanih ličnih isprava u cilju vršenja ovog krivičnog djela.

U Crnoj Gori bavljenje prostitucijom nije krivično djelo, već je u domenu prekršajne odgovornosti. Zakonom o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Crne Gore ("Službeni list Crne Gore" br. 44/2017), krivično djelo Posredovanje u vršenju prostitucije iz člana 210, na inicijativu Radne grupe za praćenje implementacije Strategije za borbu protiv trgovine ljudima, dopunjeno je na način što je uvedena mogućnost kažnjavanja ukoliko je ovo djelo izvršeno od strane više lica na organizovan način i data je definicija. Posredovanje u vršenju

prostitucije je korišćenje lica za seksualne aktivnosti pri čemu se daje ili obećava novac ili bilo koji drugi vid naknade ili nagrade kao plaćanje za angažovanje tog lica u seksualnim aktivnostima, bez obzira na to da li se to plaćanje, obećanje ili nagrada daju tom licu ili nekom trećem licu. Za osnovni oblik ovog krivičnog djela propisana je strožija kazna.

U izvještajnom period se nijesu sprovele mjere obrazovanja i podizanja svijesti za širu javnost. Takođe, nijesu urađeni izlazni programe za žene koje žele da napuste prostituciju.

12. Preporuka 29. CEDAW/C/MNE/CO/2 – Učešće u političkom i javnom životu

Žene su nedovoljno zastupljene u upravnim odborima javnih agencija i uprava, a manje su zastupljene na rukovodećim pozicijama u javnim preduzećima i pravnim subjektima sa velikom finansijskom moći i profitabilnim djelatnostima. Njihova prisutnost raste na nižim mjestima odlučivanja, a naročito na izvršilačkim radnim mjestima gdje ne postoji uticaj na donošenje odluka. Romkinje, Egipćanke, žene sa invaliditetom i pripadnice drugih ranjivih grupa upadljivo su odsutne iz javnog i političkog života.

Najveći broj partija je na parlamentarnim izborima 2020. godine ispoštovao samo zakonski minimum u pogledu broja žena na listama, pa je tako Skupštinu Crne Gore ušlo 18 žena što je 22,2%. Nakon određenih rotacija u poslaničkim klubovima, trenutno je u Skupštini 22 žene ili 27,16%.

Predsjednik i jedan potpredsjednik Skupštine su muškarci, a drugo potpredsjedničko mjesto zauzima žena, prvi put u poslednjih više od 30 godina.

Skupština ima 15 stalnih radnih tijela. Na čelu tri odbora se nalaze žene i to Zakonodavnog, Odbora za rodnu ravnopravnost i Odbora za antikorupciju. Izraženo u procentima, žene su na čelu 20%, a muškarci na čelu 80% radnih tijela parlamenta. Najveća zastupljenost žena unutar radnog tijela je 69.2% koliko ih ima u Odboru za rodnu ravnopravnost, dok u Odboru za bezbjednost i odbranu nema žena. Tri žene obavljaju funkciju šefica delegacija - pri Parlamentarnoj skupštini Savjeta Evrope (PSSE), pri Interparlamentarnoj uniji (IPA) i pri Parlamentarnoj dimenziji Centralnoevropske inicijative (CEI PD). (Detaljnije Aneks 20)

Političarke iz 16 partija vlasti i opozicije su 2017. godine osnovale Žensku političku mrežu (ŽPM) s ciljem da rade na unapređenju rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori. Njihov zahtjev za

izmjenu Zakona o izboru odbornika i poslanika, upućen Odboru za sveobuhvatnu reformu izbornog zakonodavstva, je povećanje kvote za manje zastupljeni pol na 40%, uz raspored 1 u 3 i zadržavanje sankcije, koja se pokazala učinkovitom. I pored obećanja lidera partija da će podržati ovaj zahtjev, Predlog Zakona o izboru odbornika i poslanika 2019. godine nije dobio potrebnu podršku i nije usvojen.

ŽPM je tražila i izmjene Zakona o finansiranju političkih subjekata i izbornih kampanja. Njihovi zahtjevi su se odnosili na dvije norme. Prva kojom bi se propisalo da jedan bio sredstava koji se opredjeljuje partijama iz budžeta bude usmjeren na račun ženskih organizacija za njihov rad. Druga norma se odnosila na izmjenu formulu raspodjele sredstava koja partije dobijaju po osnovu broja poslanika, tako što bi se 20% tih sredstava dodijeljivalo samo onim partijama koje imaju žene u parlamentu. Namjera je bila da se partije podstaknu da pozicioniraju žene na što viša mjesta na listama. Izmjenjena verzija ovog zakona koja sadrži norme ŽPM-a je usvojena krajem 2019. godine i zakon je počeo da se primjenjuje u 2020. godini, tako da je 2020. Godine za ove namjene opredijeljeno 500.000,00€

Procenat zastupljenosti žena na ministarskim mjestima u Vladi, izabranom u decembru 2020. godine, je trenutno najveći u istoriji (33,33%) i po prvi put prelazi procenat žena u zakonodavnoj grani vlasti. U ovom sazivu Vlade žene vode četiri resora odbrane; javne uprave, digitalnog društva i medija; prosvjete, nauke, kulture i sporta; zdravlja. Predsjednik i potpredsjednik Vlade su muškarci. Na čelu četiri stalne Vladine komisije su muškarci. U svakoj od komisija žene čine manjinu u odnosu na muškarce.

Vlada Crne Gore je u julu 2019. godine, donijela Strategiju manjinske politike 2019-2023, sa pratećim Akcionim planom za 2019-2020 godinu. Akcioni plan Strategije manjinske politike, kao jedan od pet strateških ciljeva, ima postavljen cilj da se obezbijedi autentično političko predstavljanje i participacija pripadnika/ca manjinskih naroda i drugih manjinskih nacionalnih zajednica u političkom životu Crne Gore.

Trenutno, Nacionalni savjet Albanaca, broji ukupno 31 članova, od kojih su 4 članice odnosno 13% od ukupnog broja članova; Savjet Muslimanskog naroda Crne Gore broji ukupno 25 članova, od kojih su 10 članice odnosno 40% od ukupnog broja; Srpski nacionalni savjet u aktuelnom sazivu ima 19 članova, od kojih su 5 članice što procentualno čini 26.31%; Bošnjačko vijeće u Crnoj Gori broji 26 članova, od kojih su 4 članice ili 11.53%; Romski savjet broji 17 članova, od kojih 3 članice što procentualno čini 17.64%; Hrvatsko nacionalno

vijeće, u aktuelnom sazivu, ima ukupno 17 članova, od kojih su njih 7 članice odnosno 41.17% od ukupnog broja.

Kroz višegodišnji Program IPA 2014 "Podrška antidiskriminacionim i politikama rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori", u kom je implementacioni partner MPLJMP bila Kancelarija UNDP-a, u segmentu političkog osnaživanja žena su: obučeni trenerski timovi u svakoj parlamentarnoj partiji; odrađena seminari za predstavnice njihovih ženskih grupa za unapređenje vještina komuniciranja sa javnošću, izgradnje odnosa sa medijima i medijske nastupe; osnovana ŽPM. Razvoj kapaciteta žena u političkim partijama se realizovao u kontinuitetu kroz organizovanje edukativnih treninga i okupljanja na razvoju kapaciteta u različitim oblicima i za različite grupe žena iz političkih partija (edukacije prošlo 368 žena). U program obuke je bilo uključeno 48 novinara/ki, koji/e su bili obučeni/e o konceptu rodne ravnopravnosti, ali i o položaju žena u medijima, u političkim partijama, itd.

U martu 2021, u Skupštini Crne Gore je formiran Ženski klub (ŽK), koji čine poslanice svih političkih partija zastupljenih u parlamentu. Sporazum o formiranju ŽK potpisale su sve poslanica 27. saziva Skupštine Crne Gore. Ciljevi i principi ŽK su afirmacija rodne ravnopravnosti na svim nivoima odlučivanja; podsticaj ženama za veće učešće u političkom i javnom životu; unaprjeđenje položaja žena u svim sferama društva i podsticaj i unaprjeđenje solidarnosti i humanosti, promovisanje volonterizma i međusobnog pomaganja.

13. Preporuka 31. CEDAW/C/MNE/CO/2 - Obrazoavnje

Indeks rodne ravnopravnosti u oblasti znanja, kojim se mjeri nivo nejednakosti između muškaraca u žena u obrazovnim postignućima i segregaciju u različitim oblastima obrazovanja, za Crnu Goru iznosi 55,1 indeksni poen, dok je EU prosjek 63,5.

Kod Zavoda za školstvo, kao relevantne institucije, akreditovane su obuke za nastavnike/ce, sa tematikom rodne ravnopravnosti. Obuke je prošlo više od 70 % nastavničkog kadra osnovne škole i dobar dio nastavnika srednje škole. U okviru drugih akreditovanih seminara za obuku nastavnima/ca, takođe se izučavaju teme koje su u tijesnoj vezi sa rodnom ravnopravnošću.

U vrijeme pandemije, realizovana su 3 online seminara na temu „Razvoj demokratskog obrazovanja i ljudskih prava (interkulturalno obrazovanje), sa posebnim akcentom na LGBT populaciju, koji sadrže i teme koje se odnose na rodnu ravnopravnost.

Program Međupredmetne oblasti u dijelu Zdravstveno obrazovanje i vaspitanje, daje obavezu da se tema seksualnog obrazovanja realizuje uvijek kada nastavni proces to omogućava.

Izborni predmet - Zdravi stilovi života, je jedan od tri (3) najtraženija izborna predmeta u osnovnoj školi i u gimnaziji. Ovaj Predmet se izučava u VIII i IX razredu osnovne škole i u I ili II razredu gimnazije, sa po 2 časa nedjeljno. U okviru teme koja se odnosi na Reproductivno zdravlje sa seksualnim obrazovanjem i prevencijom seksualno prenosivih bolesti realizuju se ciljevi koji se odnose na razumijevanje oblika seksualnog nasilja i načina na koji se oni mogu spriječiti i suzbiti. Nastavnici/ce su edukovani za realizaciju izbornog predmeta Zdravi stilovi života, prije same implementacije u školama (za početak 187 nastavnika/ca iz 95 škola, a kasnije, po potrebi, odnosno prema dinamici uvođenja ovog predmeta po školama).

Realizovano je više seminara za pedagoge osnovnih i srednjih škola o zanemarivanju i zlostavljanju djece sa posebnim akcentom na seksualno iskorišćavanje i zlostavljanje djece kao i na pojavu seksualnog nasilja gdje je poseban akcent dat na seksualno nasilje moderne tehnologije, kojima je obuhvaćeno više od 80% pedagoga osnovnih škola i značajan dio pedagoga srednjih škola.

Usvojen je Protokol postupanja sa djecom žrtvama zlostavljanja i zanemarivanja koji predviđa aktivnosti i procedure na relaciji škola - multidisciplinarni operativni tim pri centrima za socijalni rad. Donesen je i Protokol za prevenciju nasilja nad djecom, i u okviru njega, određen broj u Ministarstvu, na koji se nasilje može prijaviti, a škole, čiji su učenici djeca koja su izvršila nasilje i oni nad kojima je nasilje izvršeno, imaju Tim, koji realizuje predviđene procedure. Za direktore, u čijim školama se ne realizuju procedure, predviđene su i zakonske konsekvence.

Školske 2019/2020 godine, od ukupnog broja diplomiranih na osnovnim studijama, bilo 56,7% osoba ženskog, a 43,3% muškog pola. Što se tiče postdiplomskih studija, školske 2019/2020 je među studentima/kinjama specijalističkih studija bilo 55,8% žena i 44,2% muškaraca, a na magistarskim 60,4% žena i 39,6% muškaraca. (Aneks 21)

Među doktorima/kama nauka, 2019. godine je bilo 12 muškaraca i 8 žena. Uvidom u podatke od 2010 do 2019 o broju doktora/ki nauka može se ustanoviti da je trend učešća muškaraca i žena neujednačen, pa je do 2018. godine bilo više žena dok u ostalim godinama preovladava broj muškaraca.

U oblastima pedagogije, zdravstva, humanističkih nauka i umjetnosti značajno je više studentkinja. Žene tradicionalno značajno manje upisuju studije prirodnih nauka, tehnologije. Ovakvo stanje doprinosi već postojećoj segregaciji zanimanja i učvršćivanja predrasuda o "ženskim" i "muškim" zanimanjima. Ovo potkrjepljuje činjenica da su na Studijski program za predškolsko vaspitanje (dio Filozofskog fakulteta u Nikšiću) u studijskoj godini 2019/20. upisane samo studentkinje.

Ministarstvo nauke je 2018. godine dodijelilo 19 grantova doktorandima. Od tog broja, grantove je dobilo 14 žena (četiri u oblasti društvenih i humanističkih nauka i deset iz oblasti prirodnih nauka, tehnologije, inženjerstva i matematike), dok je 2019. godine od 17 grantova grantove dobilo 9 žena (jedna u oblasti društvenih i humanističkih nauka i osam iz oblasti prirodnih nauka, tehnologije, inženjerstva i matematike).

Činjenica da su muškarci i žene podjednako informatički pismeni i da dijele slične stope korišćenja interneta (71,4% muškaraca u odnosu na 71,7% žena je koristilo internet tokom posljednja tri mjeseca 2019. godine) veoma je ohrabrujuća.

Kada se govori o obrazovanju pripadnika RE (broj u Aneksu 22) sa posebnim akcentom na žene i djevojčice pripadnice RE populacije, tražiteljke azila, raseljene, izbjeglice i interno raseljene žene i djevojke, realizuju se adekvatne mjere za njihov upis i njihovo zadržavanje u školi i povećanje njihovog prisustva u obrazovnom sistemu. Neke od njih su:

- na predškolskom uzrastu, realizuje se pripremni vrtić za djecu koja nikada prije nijesu bila upisana u formalni obrazovni sistem, a stekla su zakonsko pravo za upis u prvi razred osnovne škole;
- zavod za školstvo realizuje obuke za nastavnike/ce , odnosno vaspitače;
- u romskim naseljima organizuju se vaspitne jedinice ili interaktivne službe;
- povremeno se izrađuje flajer Čuvajmo djecu od trgovine ljudima, namijenjen zaposlenima u školama;

- tema koja obrađuje rodnu ravnopravnost je sastavni dio obuke za višedimenzionalni individualni pristup učenju na predškolskom uzrastu. Ovu obuku, direktno i indirektno, prošlo je 1152 vaspitača, stručnih saradnika i predstavnika menadžmenta;
- formiran je Multisektorski tim za prevenciju napuštanja škole, koji se sastaje na mjesečnom nivou;
- u saradnji i partnerstvu sa UNICEF-om, unaprijeđena je aplikacija koja prati procedure u cilju prepoznavanja rizika ranog napuštanja škole, na nivou osnovne i srednje škole;
- urađen je Protokol o postupanju i sprećavanju drop –aut –a u školama, koji predviđa procedure djelovanja svih zaposlenih u školama kao i partnerskih institucija;
- redovno se realizuju kampanje za upis u formalni obrazovni sistem za sve uzraste, sa posebnim akcentom na djevojčice i djevojke.

Za azilante i lica pod supsidijarnom zaštitom, akreditovan je Program učenja crnogorskog jezika za početnike i Program učenja crnogorske kulture, a planira se i izrada Programa za napredno učenje crnogorskog jezika i kulture.

U izvještajnom periodu svim studentima romske i egipćanske zajednice su se isplaćivale stipendije u mjesečnom iznosu od 150,00 eura (godišnje 1.500,00 eura), dok su srednjoškolicima romske i egipćanske zajednice isplaćivane stipendije u mjesečnom iznosu od 60,00 eura (godišnje 600,00 eura), ali redovni student/kinje specijalističkih i magistarskih studija nisu bili oslobođeni školarine.

U skladu sa Izmjenama Zakona o visokom obrazovanju, studenti pripadnici/ce RE populacije, dobijaju povoljnosti koje se odnose na smještaj u domu, idr.

U Podgorici je obezbijeđen besplatan prevoz za učenike romske i egipćanske zajednice u osnovnim školama. Takođe, od septembra 2019. godine prevoz za učenike/ce romske i egipćanske zajednice osnovnih škola je obezbijeđen i u Nikšiću (djeca iz jednog naselja koja pohađaju prva tri razreda osnovne škole) i u Beranama.

Odbor je (2018) organizovao konsultativno saslušanje predstavnika Vlade Crne Gore, na temu „Ostvarivanje dječjih prava u romskoj zajednici u Crnoj Gori sa posebnim osvrtom na obrazovanje djevojčica“.

U izvještajnom periodu su se angažovali saradnici za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u oblasti obrazovanja. 2020. godine angažovano je 22 saradnika (medijatora) u osnovnim školama: u Podgorici, Nikišiću, Baru, Beranama, Ulcinju, Herceg Novom i Tivtu. Angažovanje saradnika za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u oblasti obrazovanja se finansira iz budžeta Crne Gore. Saradnici prate redovnost pohađanja nastave učenika romske i egipćanske zajednice i uključeni su u organizaciju prevoza učenika.

U okviru projekta koji realizuje NVO “Mladi Romi” u saradnji sa MPNKS angažovani su mentori/ke (nastavnici/ce) za učenika/ca RE zajednice u osnovnim i srednjim školama. (Aneks 23)

Zbog radnog, interaktivnog karaktera obuka, 2020. godine nije realizovano sprovođenje programa stručnog usavršavanja iz područja rodne ravnopravnosti za vaspitno-obrazovni kadar na nivou predškolskog, osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja, zbog pandemije izazvane COVID19.

Crna Gora još uvijek ne nudi rodne studije na nivou visokog obrazovanja, ali postoje programi na određenim studijskim programima koji se bave ovim temama. Napori u prošlosti da se uspostavi takav program na državnom ili privatnim univerzitetu nijesu postigli održive rezultate.

14. Preporuka 33. CEDAW/C/MNE/CO/2 – Zapošljavanje

Strateški okvir za sprovođenju politike zapošljavanja u prethodnom periodu bio je definisan Nacionalnom strategijom zapošljavanja i razvoja ljudskih resursa 2016-2020. Sprovedene mjere i aktivnosti u periodu implementacije Strategije, imale su pozitivan uticaj na kretanja na tržište rada, pa samim tim i na kretanje indikatora koji se odnosi na žene. U odnosu na 2016. godinu kada je stopa zaposlenosti žena (15-64) bila na nivou od 46,8% , stopa zaposlenosti žena je u 2019. godini dostigla nivo od 49,7% i približila se planiranoj vrijednosti, koja bi mogla biti i ostvarena u završnoj godini implementacije Startegije. Kriza izazvana pandemijom COVID 19 dovela je do pogoršanja svih indikatora i udaljavanja od ostvarivanja ciljanih rezultata u 2020. godini, pa je stopa zaposlenosti žena (15-64) na kraju 2020. godine iznosila 44,4%.

I dalje ostaje prisutan jaz u pogledu zaposlenosti žena u odnosu na muškarce kod kojih je stopa zaposlenosti (15-64), prema podacima iz Ankete o radnoj snazi za 2020.g. iznosila 56,1%.

Shodno odredbama Zakona o radu („Službeni list Crne Gore“, broj 74/19) pored drugih osnova, zabranjuje se neposredna i posredna diskriminacija lica koja traže zaposlenje i zaposlenih i po osnovu pola, promjene pola, rodnog identiteta ili seksualne orijentacije (član 7). Zakon je zadržao proklamaciju jednakosti zarada za isti rad ili rad iste vrijednosti (član 99), s tim što u ovoj formulaciji izostaje pominjanje muškaraca i žena, što smo imali u ranije važećem zakonu.

Poseban tretman lica sa invaliditetom, omladine i žena unaprijeđen je novim rješenjima, poput onog da trudna zaposlena ima pravo na jedan dan odsustva sa rada u toku mjeseca radi obavljanja prenatalnih pregleda, za koje vrijeme ostvaruje pravo na naknadu zarade kao da je na radu (član 122). Veći stepen zaštite prava trudne zaposlene i zaposlenog koji koristi pravo na porodiljsko ili roditeljsko odsustvo predviđen je i u kontekstu zaštite od prestanka radnog odnosa i preciznijeg definisanja ograničenja poslodavcu da tim zaposlenima otkaže ugovor o radu (član 123). Kako bi se zaštitila prava trudne zaposlene, odnosno zaposlene koja doji dijete, a u vezi sa nalazom i preporukama nadležnog doktora medicine, a kako bi se istovremeno uvažile potrebe poslodavca za održanjem radnog procesa, Zakon o radu uveo je institut privremenog rasporeda zaposlene koja radi na poslovima koji mogu da ugroze njen život i zdravlje ili život i zdravlje njenog nerođenog/rođenog djeteta na druge odgovarajuće poslove. Ukoliko je poslodavac u mogućnosti da organizuje takav privremeni raspored, zaposlenoj će za vrijeme trajanja privremenog rasporeda pripasti sva prava iz radnog odnosa koja je imala prije privremenog raspoređivanja. Ukoliko poslodavac nije u mogućnosti da organizuje rad na način prethodno opisan, zaposlena ima pravo na odsustvo sa rada, uz naknadu zarade koja ne može biti manja od one koju bi ostvarila da je na svom radnom mjestu (član 124).

Dodatna povoljnost u tretmanu zaposlene majke koja radi i doji dijete ogleda se u rješenju kojim se majci daje pravo na pauzu za dojenje djeteta u trajanju od dva sata dnevno (ranije je bilo 90 minuta), i to do navršene jedne godine života i nezavisno od toga da li otac djeteta u to vrijeme koristi pravo na roditeljsko odsustvo ili neko drugo pravo uređeno ovim zakonom (član 129). Ova pauza može se organizovati dvojako, jednokratno ili dvokratno, i vrijeme predviđeno za nju uračunava se u puno radno vrijeme.

Zakon o radu ne sadrži odredbe kojima se zabranjuje zaposlenoj ženi da radi na radnom mjestu na kojem se pretežno obavljaju naročito teški fizički poslovi, radovi pod zemljom ili pod vodom, već se pomenuta zabrana sada odnosi samo na kategoriju zaposlenih koji su mlađi od 18 godina života. Navedenom izmjenom, primjenom jednakog tretmana, žene su izuzete od ove zabrane i izjednačene po ovom pitanju sa muškarcima čime im se dala mogućnost izbora zanimanja bez ikakvih ograničenja.

Zakonom o radu propisano je da je pravo na roditeljsko odsustvo jednako pravo kako majke tako i oca djeteta. Pravo na roditeljsko odsustvo imaju oba roditelja u jednakim djelovima. Roditeljsko odsustvo se može koristiti nakon isteka porodiljskog odsustva u trajanju do 365 dana od dana rođenja djeteta.

Povoljniji tretman dat je roditeljima za slučaj rođenja dvoje ili više djece, kada oba roditelja mogu da koriste porodiljsko odsustvo u trajanju od 70 dana od rođenja djeteta.

Ako je jedan od roditelja nezaposlen, a drugi zaposlen, zaposleni roditelj ima pravo na korišćenje roditeljskog odsustva.

Podaci o broju očeva koji su koristili pravo na plaćeno roditeljsko odsustvo u skladu sa Zakonom o radu: 2017. godina - 200; 2018. godina - 216; 2019. godina - 49; 2020. godina - 445.

Prema podacima iz Programa dostojastvenog rada 2019-2021 Crna Gora (ILO) rodni jaz u zaradama je značajan u Crnoj Gori i na nivou je prosjeka u EU (16%). Dio ovog jaza se može objasniti činjenicom da su žene češće u situaciji da prihvate nisko plaćena zanimanja koja se smatraju tradicionalnim ženskim poslovima uprkos boljim obrazovnim karakteristikama u odnosu na muškarce.

Projekat pravne pomoći roditeljima u ostvarivanju prava iz radnog odnosa pruža Udruženje Roditelji. Prema njihovim saznanjima žene koje ostanu bez posla kada postanu majke rijetko se odlučuju da zaštite svoja prava i govore javno o tome. To se dešava najčešće zbog toga što nijesu upoznate sa svojim pravima i što ne postoji dovoljno insitucionalne podrške koja im može pomoći u rješavanju problema.

Usled pandemija COVID 19 povećan je obim neplaćenog rada žena, a žene su bile više ugrožene na tržištu rada i imale nižu stopu ostvarene zarade nego muškarci

Prema podacima Zavoda za zapošljavanje, broj nezaposlenih žena se u periodu od kraja februara do kraja juna 2020. godine povećao za 3.560, što predstavlja 56% ukupnog broja novih nezaposlenih lica. Dakle, poslodavci su u krizi otpustili više žena nego muškaraca.

Teret krize najviše je pogodio žene koje rade u privatnom sektoru, pa je pad neto plata ženske populacije u Crnoj Gori, zabilježen u sljedećim sektorima: usluge pružanja smještaja i ishrane, poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo, sektoru trgovina na veliko i trgovina na malo i popravka motornih vozila i motocikala. Žene koje rade u javnom sektoru bile su manje pogođene padom plata.

Što se tiče neplaćenog rada (rad u domaćinstvu, njega djece, starih i bolesnih) ukupna ženska populacija je bila neuporedivo više opterećena od muške - istraživanje pokazuje da su žene radile 92% više od muškaraca u domenu neplaćene njege i rada u domaćinstvu. Krajem 2018. godine, žene su dopinosile BDP-u Crne Gore 43,71% i da BDP po glavi stanovnika prema polu za žene iznosi 6.496 eura, a za muškarce 8.571 eura. Drugim riječima, žene su još prije početka krize već bile u neravnopravnom ekonomskom položaju, a kriza je dodatno doprinijela tome i još više produbila razlike.

15. Preporuka 35. CEDAW/C/MNE/CO/2 – Zdravstvena zaštita

U oblasti zdravlja, Indeks rodne ravnopravnosti pokazuje da je u Crnoj Gori stepen jednakosti u pristupu zdravstvenim uslugama veoma blizu prosjeka u EU u ovoj oblasti - broj indeksnih poena za Crnu Goru je 86,9, u odnosu na EU prosjek od 88,1. U anketama o percepciji o sopstvenom zdravlju, 65,3% ispitanica je ocijenilo svoje zdravlje kao dobro ili jako dobro, u poređenju sa 73,2% ispitanika koji su dali istu ocjenu o svom zdravlju. Očekivani životni vijek za žene u Crnoj Gori je 79,4 godine, a za muškarce 74,1 godinu.

Zakon o obaveznom zdravstvenom osiguranju propisao je pravo na obavezno zdravstveno osiguranje za sve nezaposlene osobe, bez obzira da li su evidentirani kod Zavoda za zapošljavanje ili ne, koje se ostvaruje prijavljivanjem kod Fonda zdravstva. Svojestvo osiguranika se utvrđuje na osnovu zahtjeva i ličnog identifikacionog dokumenta.

Od uvođenja statistike o rođenima i umrlima, u Crnoj Gori se rodilo manje djevojčica nego dječaka. Podaci iz 2017. godine pokazuju da je 47,9% novorođenih bilo ženskog pola, a 2020. je 48,23% novorođenih bilo ženskog pola. Kampanja NVO Centra za ženska prava (CŽP) “Neželjena“ iz 2017. godine imala je za cilj da ukaže na razmjere i posljedice dugogodišnjeg problema selektivnih abortusa u Crnoj Gori.

MICS pokazuje da je procenat žena starosti 15–49 godina koje su trenutno u braku ili u zajednici, a koje ne koriste (ili čiji partner ne koristi) kontraceptivnu metodu veoma visok i iznosi 79 %. Žene sa višim obrazovanjem, iz gradskih područja i one iz najbogatijeg indeksa blagostanja češće koriste kontraceptivne metode, u poređenju sa ženama sa srednjom školom ili manjim stepenom obrazovanja, kao i onima koje žive u vangradskim naseljima i najsiromašnijim domaćinstvima.

16. Preporuka 37. CEDAW/C/MNE/CO/2 – Ekonomska i socijalna davanja

Zakonom o budžetu Crne Gore za 2021. godinu planirana su sredstva u iznosu od 25.000.000,00 € za isplatu naknada ženama koje su koristile pravo na nadoknadu prema poništenim izmjenama i dopunama Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti iz 2015. godine

17. Preporuka 39. CEDAW/C/MNE/CO/2 - Žene iz ruralnih područja

Ukupan broj poljoprivrednih gazdinstava je 43.791 (MONSTAT - Istraživanje o strukturi poljoprivrednih gazdinstava 2016), sa prosječnim brojem zaposlenih od 2,27 osobe. Poljoprivrednice predstavljaju oko 42% radne snage na porodičnim poljoprivrednim gazdinstvima, međutim samo oko 12% od ukupnog broja ih pripada ženama. Međutim, broj nosilaca poljoprivrednog gazdinstva se povećava kao rezultat uvedenog podsticaja Ministarstva poljoprivrede i ruralnog razvoja (MPiRR) za osnaživanje žena u poljoprivredi.

Osnaživanje žena u poljoprivrednom sektoru mjeri se na osnovu učešća u donošenju odluka bilo da se radi o tome kako koristiti budžet domaćinstva ili šta će se proizvoditi. Prema ISSP Anketi, samo 40% žena ima potpun pristup novcu, dok 35% ima ograničen pristup, a 26% nema uopšte pristup kućnom budžetu. Takođe je važno učešće žena u društvenim i političkim procesima, jer bi na taj način one mogle uticati na politiku upravljanja sektorom. S tim u vezi, u istraživanju ISSP- a se navodi da su samo 5,4% žena sa sela članice neke organizacije, dok

je 7,2% žena politički aktivno, što ukazuje na njihov slab socijalni kapital i nepostojanje potencijala za ostvarivanje značajnijeg uticaja na politiku u smislu uvođenja rodne perspektive u poljoprivrednu politiku i budžet.

Iako ne postoji procjena potreba žena u poljoprivredi, postoji opšte prihvaćeno mišljenje da su žene opterećene radom u domaćinstvu i brigom o porodici - poslom koji nije plaćen.

Postojeća poljoprivredna politika i pravni okvir, osim IPARD programa, je rodno neutralna: od nepostojanja upotrebe rodno osjetljivog jezika, do neprepoznavanja potreba žena, njihovog radnog opterećenja ili uloge u poljoprivrednom gazdinstvu.

Postupak konsultacija sa korisnicima nije rodno odgovoran, jer žene poljoprivrednice nisu uključene, niti se njihove intervencije analiziraju iz rodne perspektive radi utvrđivanja različitih potreba i kasnijeg planiranja mjera i rezultata koji će uticati na rodne odnose. Ne ulažu se naponi da se predstave mjere politike za poljoprivredni i ruralni razvoj ženama u mjestima u kojima su one manje zastupljene (posebno na sjeveru zemlje), zbog čega su one gotovo nevidljive i bez glasa.

Žene nemaju isti pristup javnim resursima u Crnoj Gori tako da kod IPARD pomoći imamo samo 11,5 procenata korisnika žena a u MIDAS-ov programu 9,6 odsto korisnika žena.

Član 43 Zakona o sudovima propisuje da se sudijska funkcija može obavljati i van sjedišta suda (sudski dani) radi bržeg i ekonomičnijeg vođenja postupka i odlučivanja, što je model koji može pomoći ženama sa sela da ostvare bolji pristup pravdi.

18. Preporuka 41. CEDAW/C/MNE/CO/2 - Žene sa invaliditetom

Svakodnevna praksa i dalje pokazuje da su žene sa invaliditetom izložene jakoj višestrukoj marginalizaciji i diskriminaciji. Kada su u pitanju pojedine grupe u riziku od višestruke diskriminacije, žene sa invaliditetom su i dalje, uprkos zajedničkim naporima nadležnih organa i organizacija civilnog društva, izložene naglašeno diskriminatornom tretmanu zbog nepristupačnog fizičkog okruženja, informacija, komunikacija i javnog saobraćaja, neadekvatne politike zapošljavanja, manjka usluga servisa podrške (tek 4 opštine u Crnoj Gori imaju ginekološki sto koji mogu koristiti i žene sa invalidskim kolicima), nedostupnost

kulturnim dobrima i proizvodima, te nedovoljne primjene instituta afirmativne akcije i razumnog prilagođavanja, a često bivaju izložene različitim oblicima nasilja. Takođe, nedostaje i njihova veća uključenost u kreiranje javnih politika.

Ostvarivanje specifičnih potreba žena i djevojaka sa invaliditetom rješava se kroz strateške politike koje u fokusu imaju za cilj unapređenje položaja lica sa invaliditetom u različitim oblastima (oblast zaštite od diskriminacije i promocije jednakosti, oblast obrazovanja, zapošljavanja, zdravstvene zaštite, saobraćaja, socijalne i dječije zaštite i druge). Oblast borbe protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, koja uključuje između ostalog i prevenciju i zaštitu od nasilja žena sa invaliditetom, tretirana je kroz Nacionalni dokument za implementaciju Konvencije Savjeta Evrope o suzbijanju i sprječavanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici.

Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava iz marta 2021, ustanovljen je Direktorat za zaštitu i jednakost lica sa invaliditetom koji će se baviti zaštitom ljudskih prava i sloboda lica sa invaliditetom i njihovim položajem u društvu, pa samim tim i ženama.

Porodičnim zakonom Crne Gore je predviđeno da sud odlukom u vanparničnom postupku može roditelju koji nesavjesno vrši prava ili dužnosti prema djetetu ograničiti roditeljsko pravo. Iz Zakonom utvrđenih razloga zbog kojih se ograničava roditeljsko pravo očigledno je da se djeca ne odvajaju od majke zbog njenog invaliditeta. Zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti predviđene su sledeće usluge podrške za život u zajednici: dnevni boravak, pomoć u kući, stanovanje uz podršku, personalna asistencija i druge usluge podrške za život u zajednici. Zakonom o nevladinim organizacijama propisan je način finansijske podrške NVO, a kada su u pitanju lica s invaliditetom, finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija iz državnog budžeta je usmjereno na programe i projekte koji doprinose razvoju usluga podrške za život u zajednici.

Zavod za zapošljavanje Crne Gore, u skladu sa Zakonom o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom i na osnovu Pravilnika o postupku i metodologiji za finansiranje grant šema, dva puta godišnje objavljuje Javni poziv za finansiranje projekata zapošljavanja lica sa invaliditetom. Grant šemom dodjeljuju se sredstva

Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom za finansiranje projekata, pravnim i fizičkim licima koji doprinose unaprjeđenju profesionalne rehabilitacije i zapošljavanju lica sa invaliditetom. Ukupna indikativna suma za realizaciju predmeta poziva iznosi 3.000.000,00 € na godišnjem nivou.

Cilj poziva je unaprijeđenje profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja lica sa invaliditetom na teritoriji Crne Gore, dok je jedan od posebnih ciljeva povećanje stepena uključenosti žena sa invaliditetom na tržištu rada tako što će se uključiti najmanje 40% žena sa invaliditetom u projektima.

19. Preporuka 43. CEDAW/C/MNE/CO/2 - Romske, Aškalijske i Egipćanske žene

Programom rada Vlade Crne Gore za 2021. godinu za II kvartal je predviđeno donošenje nove Strategije za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2021-2025 sa pratećim Akcionim planom za 2021. godinu. Izrada nacrtu Strategije je u završnoj fazi i ista će biti usklađena sa EU Roma strateškim okvirom za jednakost, inkluziju i učešće za 2020-2030. Trenutno se sprovodi javna rasprava o nacrtu Strategije i Akcionog plana za 2021. godinu

Strategijom su definisani Strateški cilj, Operativni ciljevi i indikatori učinka u sljedećim oblastima: Diskriminacija; Siromaštvo; Politička participacija; Stanovanje; Obrazovanje; Zapošljavanje; Zdravstvena zaštita; Građanski status; Socijalna i porodična zaštita (Borba protiv nasilja u porodici, dječijih ugovorenih brakova, prosjačenja i trgovine ljudima).

CEDEM je u junu 2018. godine, u okviru projekta „Promocija i zaštita ljudskih prava Roma/kinja, Egipćana/ki i ostalih ranjivih grupa“ sproveo istraživanje pod nazivom “Zapošljavanje Roma i Egipćana u Crnoj Gori” u kojem su sažeta dva istraživanja: istraživanje o stavovima poslodavaca i istraživanje o socio-ekonomskom položaju RE populacije. (Aneks 24

Ključna dostignuća u oblasti stanovanja se ogledaju u izgradnji stambenih jedinica za građane romske i egipćanske zajednice kroz Regionalni stambeni program, a koji je značajno doprinio zatvaranju kampa Konik (najvećeg kolektivnog kampa za raseljena lica u Crnoj Gori) kao i ostalih kolektivnih centara za smještaj raseljenih i interno raseljenih lica. Kroz ovaj program izgrađeno je 233 stabene jedinice za građane romske i egipćanske zajednice u Podgorici,

Nikšiću i Beranama, čime je stambeno zbrinuto preko 1000 osoba. Izgradnjom pomenutih stambenih jedinica zatvoren je najveći kolektivni kamp u Crnoj Gori, Kamp Konik. Doprinos države, odnosno lokalnih samouprava i Glavnog grada u ovom programu je bio u dodjeli zemljišta za izgradnju stambenih jedinica i izgradnju primarne infrastrukture (voda, kanalizacija, struja). Značajan doprinos kada su u pitanju dugoročna i održiva rješenja za socijalno stanovanje, odnosno izgradnja stambenih jedinica, dala je organizacija Help-Hilfe zur Selbsthilfe koja je uz podršku donatora realizovala više projekata finansiranih od strane Njemačke Vlade, Evropske unije, UNHCR-a, čime je obezbijedeno 100 stambenih jedinica u opštinama Podgorica, Nikšić, Tivat, Berane, Pljevlja i Herceg Novi. U izvještajnom period (2016-2020), obezbijedene su stambene jedinice u Herceg Novom (za 23 korisnika), Tivtu (za 49 korisnika – 4 porodice, naselje 7. Jul) i Nikšiću (Zvjerinjak) za ukupno 132 korisnika, a čiju izgradnju je finansirala Njemačka Vlada.

S obzirom da je kroz izgradnju navedenih stambenih jedinica stambeno zbrinuto preko 1000 osoba romske i egipćanske zajednice možemo reći da su ovo, pored zatvaranja Kampa Konik, ključna dostignuća postignuta u prethodnom petogodišnjem periodu u oblasti stanovanja.

Uprkos tome, neophodno je preduzeti kratkoročne, srednjeročni i dugoročni mjere kako bi se obezbijedila ekonomska, socio-kulturna i tehnička održivost Regionalnog stambenog programa, naročito na području naselja Konik. Neke od tih mjera su definisane studijom koju su 2018. godine izradili UNHCR i tada Ministarstvo rada i socijalnog staranja “Prevaziđimo ugroženost, postignimo održivost – socio-ekonomski problemi izbjeglica iz Jugoslavije”.

20. Preporuka 45. CEDAW/C/MNE/CO/2 – Žene u pritvoru

U Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija, ženska lica kojima je određena mjera pritvora i koja su upućena na izdržavanje kazne zatvora izrečene u krivičnom i prekršajnom postupku, smještaju se odvojeno, u dvije različite organizacione jedinice Zavoda i to kada je u pitanju pritvor žene se smještaju u Istražnom zatvoru Podgorica, a kada je u pitanju kazna zatvora u krivičnom ili prekršajnom potupku smještaju se u Kazneno popravnom domu Podgorica (KPD) u Odjeljenju za žene. Ženska pritvorena i osuđena lica smještena su odvojeno od muškaraca i maloljetnika.

Zaštitnik vrši poslove Nacionalnog preventivnog mehanizma (NPM) u cilju prevencije mučenja i drugih oblika surovog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja lica lišenih slobode, pa tako obilazi i Odjeljenje za žene u KPD i o tome sačinjava izvještaj koji je dostupan javnosti (https://www.ombudsman.co.me/img-articles_npm/45/izvje--taj-o-obilasku-uiks-a---enskog-zatvora.pdf)

Odjeljenje za žene u KPD raspolaže smještajnim kapacitetima za 39 zatvorenica osuđenih u krivičnom i prekršajnom postupku. Prostorije za smještaj osuđenih žena su dvokrevetne, četvorokrevetne i petokrevetne, a postoje i dvije samice. Obezbijedena je i jednokrevetna soba za žene sa invaliditetom, kao i zasebna soba za trudnice i porodilje sa djetetom. U svim prostorijama za smještaj zatvorenica obezbijeden je svjež vazduh, osvjetljenje, grijanje, hlađenje, redovno održavanje higijene, kreveti sa dušekom i posteljinom i ormarić za lične stvari zatvorenica.

U cilju poboljšanja uslova smještaja ženskih osuđenih lica u izvještajnom period izvršena je adaptacija prostorija za izvršenje disciplinske mjere (samica), te adaptacija zajedničkog kupatila u Odjeljenje za žene u KPD i adaptacija prostorije za pretres osuđenih žena i lica koja dolaze u posjete osuđenicama.

Istražni zatvor Podgorica raspolaže smještajnim kapacitetima za 21 pritvoreno lice-žene. Prostorije za smještaj pritvorenih žena su trokrevetne, a postoji i jedna jednokrevetna soba-samica.

Shodno Zakonu o izvršenju kazni zatvora, novčane kazne i mjera bezbjednosti osuđene žene kao i zatvorenici-muškarci imaju pravo dva puta mjesečno na redovnu posjetu, koja podrazumijeva i posjetu djece. Imaju, takođe, mogućnost da jednom mjesečno na osnovu odobrenja osobe koja rukovodi zatvorom kontaktiraju sa djecom tokom posebnih, vanrednih ili porodičnih posjeta. Dužina kazne ne utiče na kontakte zatvorenica sa djecom. Žene u Istražnom zatvoru imaju pravo po odobrenju nadležnog suda, a uz prethodno mišljenje Centra za socijalni rad, na posjetu djece jednom mjesečno.

U Odjeljenju za žene u KPD zatvorenice se radno angažuju na poslovima održavanja higijene, u vešeraju, krojačkoj radionici i biblioteci. U izvještajnom periodu u Istražnom zatvoru

Podgorica na mjesečnom nivou bila je angažovana po jedna pritvorenica, na poslovima održavanja higijene.

CEDEM je u okviru projekta “Podrška efikasnom upravljanju u mehanizmu krivičnih sankcija u Crnoj Gori”, podržanog od strane Ministarstva pravde – Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija, u julu 2019. godine organizovao dvodnevnu obuku za zatvorske službenike/ce za uslovnu slobodu na temu primjene etičkih standarda.

Tokom 2019. godine, NVO Juventas u sklopu devetomjesečnog projekta „Ekonomsko i psihosocijalno osnaživanje žena na izdržavanju kazne zatvora u cilju poboljšanja reintegracije u društvo“, koji je finansijski podržalo Ministarstvo pravde Crne Gore sprovela set aktivnosti koje su imale za cilj psihosocijalnu podršku zatvorenicama kao i jačanja kapaciteta za rad krojačke radionice. U okviru projekta je organizovan i okrugli sto „Radni angažman u zatvorskom sistemu Crne Gore“.

NVO Juventas je 2021. godine započela realizaciju projekta “Podrška bivšim osuđenima/ama u procesu društvene reintegracije: Re-Cover” koji se realizuje u okviru Programa Evropske unije i Crne Gore za zapošljavanje, obrazovanje i socijalnu zaštitu, a u saradnji sa Ministarstvom finansija i socijalnog staranja i Ministarstvom ekonomskog razvoja.

21. Preporuka 47. CEDAW/C/MNE/CO/2 - Lezbejke, biseksualne i transrodne žene

U svim predmetima nasilja nad LGBT osobama se postupa blagovremeno i u skladu sa zakonom. Sudovi primjenjuju politiku nulte tolerancije u pogledu diskriminacije i nasilja nad LBT ženama.

Sudovi vode posebno računa o djelima koja su učinjena između ostalog iz mržnje zbog pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta. Sudovi tu okolnost cijene kao otežavajuću pri odmjerenju kazne, osim ako te okolnosti nijesu propisane kao obilježje osnovnog ili težeg oblika krivičnog djela.

Od 2017 godine, zabilježena su 3 slučaja napada na transrodne osobe, od čega jedan na transrodnu ženu, te dva transrodna muškarca.

Prva presuda zločina iz mržnje donesena je u februaru 2019. godine u slučaju napada na trans ženu, aktivistkinju Asocijacije Spektra u septembru 2017. godine, u Podgorici. Inicijalnu presudu Osnovnog suda kaznu od 4 mjeseca, što je za 2 mjeseca manje od minimalne propisane, jer zločin iz mržnje nije okarakterisan kao otežavajuća okolnost, već samo konstatovan, Viši sud je preinačio u uslovnu osudu. Sudovi generalno ne pokazuju pozitivnu praksu kada je u pitanju zločin iz mržnje na osnovi rodnog identiteta, rodnog izražavanja i seksualne orijentacije. Nedostaje im senzibilizacije i edukacije po ovom pitanju.

Uprkos činjenici da Pozitivna lista lijekova uključuje hormonsku terapiju koja se koristi u procesu prilagođavanja pola, transrodna zajednica se suočava sa nestašicom hormonske terapije estradiolom koji se prepisuje trans ženama u procesu tranzicije, od 2018. godine, a takođe i testosteron depo od aprila 2021. godine. Uprkos brojnim naporima Asocijacije Spektra i Queer Montenegro da riješe ovaj problem, inicirajući komunikaciju sa Domovima zdravlja, Ministarstvom zdravlja, Montefarmom, Fondom za zdravstveno osiguranje i Zaštitnikom ljudskih prava i sloboda problem nije riješen, iz razloga neadekvatne komunikacije i prebacivanja odgovornosti među nadležnim institucijama. Ova situacija prisiljava mnoge trans osobe na pristup hormonskoj terapiji u drugim zemljama u regiji ili na crnom tržištu, što ih izlaže rizicima, kako zdravstvenim, tako i pravnim. Situaciju je dodatno usložila kriza izazvana infekcijom COVID-19, te otežala dalje rješavanje ovog pitanja.

U 2019. godini, zabilježen je slučaj diskriminacije transrodne žene u oblasti zdravstvene zaštite. Podnositeljka pritužbe se obratila Zaštitniku ljudskih prava i sloboda koji je u datom slučaju utvrdio povredu prava na privatnost, te omogućio medijaciju na sastanku između predstavnika/ca Doma zdravlja Podgorica, podnositeljke tužbe i Asocijacije Spektra, na kojem su se predstavnici/e JU Dom zdravlja upoznali/e sa problemima sa kojima se suočavaju transrodne osobe, te obavezali/e na preduzimanje koraka u cilju zaštite ljudskih prava i prava pacijenata transrodnih i interpolnih osoba.

U 2020. godini urađena je revizija Smjernica za zdravstvene radnike/ce za afirmativno postupanje prema transrodnim, rodno varijantnim i interpolnim osobama i revizija Priručnika za postupanje medicinskog osoblja sa transrodnim i inteseksualnim osoba i distribuirane svim zdravstvenim centrima. Odštampano je 300 kopija smjernica.

Trans osobe i dalje u Crnoj Gori moraju proći kroz sterilizaciju kako bi pristupile pravnom prepoznanju roda.

22. Preporuka 49. CEDAW/C/MNE/CO/2 – Brak i porodični odnosi

Seminar na temu „Uloga crnogorskog pravosuđa – rodna ravnopravnost i pravna zaštita žena žrtvi porodičnog nasilja“ organizovan je u saradnji sa Centrom za demokratiju i ljudska prava – CEDEM, uz podršku Ministarstva za ljudska i manjinska prava, i bio je namjenjen savjetnicima u sudovima i državnim tužilaštvima. Obradene su teme: Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) i Konvencija Savjeta Evrope o sprječavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija); Praksa crnogorskog pravosuđa i institucije Ombudsmana u zaštiti od diskriminacije žena; Praksa Evropskog suda za ljudska prava u oblasti porodičnog i rodno zasnovanog nasilja; Analiza odluka i presuda sudova i državnih tužilaštva u oblasti zaštite prava žrtvi rodno-zasnovanog nasilja.

Izmjene i dopune Porodičnog zakona (2020. godine) tretiraju upućivanja supružnika na medijaciju radi mirenja ili postizanja sporazuma o vršenju roditeljskog prava poslije razvoda braka i sporazuma o podjeli zajedničke imovine (pitanje uređeno članom 326), ali ukoliko postoji sumnja na postojanje nasilja u porodici, sud neće uputiti stranke na prvi sastanak sa medijatorom.

U kontekstu Zakona o alternativnom rješavanju sporova („Sl. list Crne Gore, br. 77/20), za izvještaj je od značaja nekoliko odredbi koje se odnose na medijaciju. Tako, u slučaju sprovođenja medijacije u sporovima za razvod braka i u drugim sporovima u vezi sa porodičnim odnosima u skladu sa zakonom kojim se uređuju porodični odnosi svi troškovi padaju na teret budžeta Crne Gore (član 27). Ovim rješenjem se pomažu ekonomski ugrožena lica, a istovremeno im se garantuje adekvatna zaštita u odgovarajućem postupku. Pored ovoga, medijator je dužan da, prije pokretanja kao i u toku postupka, vodi računa o tome da li okolnosti slučaja ukazuju na postojanje nasilja u porodici. Istovremeno ima obavezu da obustavi postupak medijacije u svim slučajevima u kojima zbog sumnje na postojanje nasilja u porodici medijacija ne bi bila svrsishodna (član 53). Iako je postupak alternativnog rješavanja sporova povjerljive prirode (član 5), u postupku porodične medijacije neće se smatrati

povjerljivim one informacije koje se moraju saopštiti radi sprečavanja nanošenja povrede fizičkom ili psihičkom integritetu djeteta ili drugih članova porodice, u skladu sa zakonom (član 55).

Uputstva za djecu o tome kako da zaštite svoja prava u postupku razvoda roditelja, i kako da se zaštite od nasilja u porodici i na internetu, su od 1. februara 2021. dostupna u obliku tri stripa nastala u okviru inicijative Akcije za ljudska prava (HRA). Podršku inicijativi su dali Vrhovni sud, Vrhovno državno tužilaštvo, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta, Zavod za školstvo i Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore.

Stripovi su dostupni na crnogorskom i albanskom jeziku na web stranici www.hracion.org, a biće dostupni i na internet stranicama mnogih škola u Crnoj Gori

23. Preporuka 51. CEDAW/C/MNE/CO/2 – Ekonomske posljedice razvoda i razdvajanja

Pravilnikom o bližim uslovima za ostvarivanje osnovnih materijalnih davanja iz socijalne i dječje zaštite ("Službeni list CG", br. 40/13, 68/15 i 20/16) propisano je da prihod ostvaren po osnovu obaveze izdržavanja uzima se u visini utvrđenoj odlukom nadležnog suda. Ako lice ne ostvari prihod po osnovu obaveze izdržavanja dužno je da dostavi dokaz o pokretanju postupka za prinudno izvršenje odluke nadležnog suda. Prihod po osnovu obaveze izdržavanja, ne smatra se prihodom za ostvarivanje prava na materijalno obezbjeđenje do izvršenja rješenja o prinudnom izvršenju.

Visina materijalnog obezbjeđenja za porodicu koja je ostvarila prihod po osnovu obaveze izdržavanja određuje se u visini razlike iznosa utvrđenog za porodicu koja nema prihoda i prosječnog mjesečnog prihoda porodice iz prethodnog kvartala.

Neplaćanje alimentacije dovodi jednoroditeljske porodice u krizu koja je dodatno intenzivirana u situacijama poput pandemije COVID 19, jer roditelji ostaju bez posla, imaju manje prihode i njihova egzistencija je ugrožena. Mnogo je roditelja koji nakon razvoda ne žele da budu finansijska podrška svojoj djeci i u zakonodavstvu još nije pronađen adekvatan mehanizam koji ih može natjerati da plate alimentaciju.

U Crnoj Gori samo jedna trećina roditelja uredno plaća alimentaciju za svoju djecu, a podaci Monstata pokazuju da skoro 60 odsto razvedenih brakova čine brakovi sa djecom i da je starateljstvo nad izdržavanom djecom u 79,4 odsto slučajeva povjereno majci, u 9,8 odsto ocu, u 10,2 odsto roditeljima i u 0,6 odsto drugim osobama i ustanovi. Sudovi u Crnoj Gori su tokom 2019. godine i do 31. avgusta 2020. godine izrekli 203 sankcije roditeljima koji nisu plaćali alimentacije, pri čemu su 43 osobe zbog neplaćanja izdržavanja poslate u zatvor, a šest u kućni zatvor. Ove brojke ne daju stvarnu sliku problema jer je problem naplate izdržavanja mnogo veći pošto se svaki roditelj ne odlučuje da protiv bivšeg supružnika podnese krivičnu prijavu zbog nedavanja izdržavanja.

Udruženje Roditelji je formiralo Tim za podršku i pomoć jednoroditeljskim porodicama, koji je u toku pandemije COVID 19 obezbijedilo konstantnu podršku u vidu besplatnog pravnog i psihološkog savjetovanja. U okviru ove inicijative održana su online predavanja/savjetovanja na teme Alimentacija u doba COVID-a i Razvod u doba COVID-a.

Donošenje Zakona o alimentacionom fondu je jedan od prioriteta rada Ženskog kluba Skupštine Crne Gore (ŽK). U maju 2021. godine NVO Centar za ženska prava je ŽK-u dostavio Nacrt zakona o privremenom izdržavanju djece, kojim se utvrđuju uslovi i uređuje postupak za ostvarivanje prava na privremeno izdržavanje djece, nadležnost, evidencija, finansiranje, kao i osnivanje Alimentacionog fonda i druga pitanja od značaja za ostvarivanje privremenog izdržavanja.

Posebna je situacija samohranih majki azilantkinja koje, zajedno sa svojom djecom, u Crnoj Gori uživaju međunarodnu zaštitu na osnovu Zakona o međunarodnoj i privremenoj zaštiti stranaca. Njima se u postupku odobrenja materijalnog obezbjeđenja traži potvrda o alimentaciji iz zemlje porijekla, koju one u nekim slučajevima ne mogu da pribave. Zbog toga je neophodno urediti sistem kojim bi se ova specifičnost uvažila i kojim bi se osiguralo da zbog administrativnih razloga njima nije osporeno zakonsko pravo da uživaju efektnu socijalnu zaštitu.

24. Preporuka 53. CEDAW/C/MNE/CO/2 - Ekonomske posljedice razvoda i razdvajanja

Ukoliko ne postoji sporazum o tome kako treba podijeliti imovinu, imovina bračnih supružnika se prilikom razvoda dijeli se na jednake djelove. Međutim, ukoliko jedan supružnik dokaže da je njegov doprinos u sticanju zajedničke imovine očigledno i značajno veći od doprinosa drugog bračnog supružnika, sud će zajedničku imovinu podijeliti prema doprinosu svakog od njih. Ono što je važno jeste da pri utvrđivanju udjela svakog bračnog supružnika sud vodi računa ne samo o prihodima i zaradi svakog bračnog supružnika, već i o pomoći jednog bračnog supružnika drugome, o radu, domaćinstvu i porodici, o brizi oko vaspitanja i podizanja djece, kao i o svakom drugom vidu rada i saradnje u upravljanju, održavanju i povećanju zajedničke imovine

Izmjenama i dopunama Porodičnog zakona (Sl.list CG, br.53/16) dopunjen je član 288, tako da u zajedničku imovinu bračnih supružnika ulaze i prihodi od posebne imovine koji su ostvareni radom bračnih supružnika, imovina stečena korišćenjem prava intelektualne svojine, imovina stečena po osnovu osiguranja kao i igrom na sreću u toku trajanja bračne zajednice.

Da bi se spriječila zloupotreba i otuđenje zajedničke imovine prije i tokom razvoda veoma je značajna uloga notara. Naime, notar je dužan podučiti i upozoriti ugovorne strane na zakonski status zajedničke imovine supružnika i pribaviti saglasnost supružnika koji nije upisan kao vlasnik imovine (Zakon o svojinsko-pravnim odnosima u članu 157 propisuje da je za raspolaganje stvarima u zajedničkoj svojini potrebna saglasnost svih zajedničara).

Kada su u pitanju izmjene i dopune Porodičnog zakona iz 2020. godine (Sl.list CG, br.76/20) važno je istaći odredbe koje se tiču upućivanja supružnika na medijaciju radi mirenja ili postizanja sporazuma o vršenju roditeljskog prava poslije razvoda braka i sporazuma o podjeli zajedničke imovine (pitanje uređeno članom 326). Međutim, ukoliko postoji sumnja na postojanje nasilja u porodici, sud neće uputiti stranke na prvi sastanak sa medijatorom.

25. Preporuka 55. CEDAW/C/MNE/CO/2 – Prikupljanje podataka i analiza

MONSTAT, u saradnji sa MPLJMP, prava je objavila, 2020. godine, osmu publikaciju “Žene i muškarci u Crnoj Gori” koja daje kratak prikaz statističkih podataka prikazanih prema polu u crnogorskom društvu.

U 2020. godini, kreirana je prva elektronska platforma – Rodna mapa, koja na inovativan način predstavlja kompleksne socio-ekonomske slike žena i muškaraca u različitim sferama crnogorskog društva. Nudi brojne podatke i informacije koje predstavljaju polaznu osnovu u kreiranju politika. Link za rodnu mapu: <https://www.rodnamapa.me/> Na platformi Rodne mape svi zainteresovani mogu se prijaviti za treninge u brojnim oblastima koje se tiču rodne ravnopravnosti.

Indeks rodne ravnopravnosti za Crnu Goru obračunao je MONSTAT, u skladu sa EIGE metodologijom korišćenja nacionalnih i evropskih izvora podataka. Indeks za Crnu Goru objavljen je 2019. godine. Indeks ne predstavlja samostalno istraživanje, već kompilaciju podataka iz ostalih istraživanja. Rezultati su dobijeni na osnovu mjerenja 31 indikatora, koji pokrivaju sljedeće domene: rad, novac, znanje, vrijeme, moć i zdravlje.

Ukupna vrijednost, tj. ukupan stepen rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori, iskazana kroz indeksne poene iznosi 55, što je mnogo niže od prosjeka u 28 zemalja članica EU, koji ima vrijednost od 67,4. Indeks je pokazao da su najveće razlike u domenu moći i novca, a najmanje u zdravstvu i radu. Rezultati Indeksa ukazuju da se uprkos brojnim zakonodavnim i strateškim dokumentima usvojenim za unapređenje položaja žena i postizanje pune rodne ravnopravnosti, nejednakost i dalje izražava nedovoljnim političkim i socijalnim učešćem žena, ekonomskom nejednakošću, nejednakom podelom odgovornosti, razlikama u pristupu i imovinskim pravima što dovodi žene u nepovoljan položaj itd. (Detaljnije u Aneksu 25)

Formirana je i jedinstvena baza podataka koja će obuhvatiti aktere u borbi protiv rodno zasnovanog nasilja sa uporedivom podacima. U Ministarstvu finansija i socijalnog staranja (do 4.decembra 2020. Ministarstvo finansija i Ministarstvo rada i socijalnog staranja), kao i centrima za socijalni rad, koristi se Informacioni sistem socijalnog staranja (ISSS) - Socijalni karton. – veza sa preporukom 23.

26. Preporuka 56. CEDAW/C/MNE/CO/2 - Amandman na član 20 (1) Konvencije

Skupština Crne Gore je, dana 27.aprila 2018.godine, usvojila Zakon o potvrđivanju Amandmana na član 20 stav 1 Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena.

Instrument ratifikacije je upućen Stalnoj misiji u Njujorku, s ciljem dostavljanja depozitaru – Generalnom sekretaru UN.

27. Preporuka 57. CEDAW/C/MNE/CO/2 - Pekinška deklaracija i Akciona platforma

Vlada Crne Gore je, maja 2019. godine, usvojila Nacionalni Izvještaj o implementaciji Pekinške deklaracije i Platforme za akciju (Bpfa) i Agende za održivi razvoj 2030 (Agenda 2030) i isti uputila Komisiji za status žena na razmatranje i usvajanje u susret obilježavanju 25-godišnjice Četvrte svjetske konferencije o ženama i usvajanja Pekinške deklaracije i platforme za akciju (1995). Izvještaj je metodološki rađen po Uputstvu za sveobuhvatne preglede na nivou država koje su sačinile UN – Žene i regionalne komisije Ujedinjenih nacija kako bi pomogle vođenje sveobuhvatnih pregleda.

NVO Centar kreativnih vještina organizovao je promociju međunarodnih konvencija u oblasti rodne ravnopravnosti u Beranama, a NVO IDENTITET prezentovanje međunarodnih konvencija u oblasti rodne ravnopravnosti (Pekinške, Istanbulske Konvencije, CEDAW itd).

Crna Gora, u procesu pristupanju EU, redovno podnosi izvještaje o ostvarenim rezultatima iz pregovaračkih poglavlja 19 „ Socijalna zaštita i zapošljavanje“ i 23 „, Pravosuđe i Temeljna prava“, te izvještajima o napretku Crne Gore.

28. Preporuka 58. CEDAW/C/MNE/CO/2 - Agenda za održivi razvoj do 2030. godine.

Na osnovu Nacionalne strategije održivog razvoja do 2030. godine (NSOR), definisana je prioritarna tema Podrška vrijednostima, normama i obrascima ponašanja značajnim za održivost društva i strateški cilj Stimulisati aktivan odnos ključnih aktera prema održivosti razvoja. Identifikovani strateški cilji je odgovor na probleme u dostizanju održivog razvoja Crne Gore u ovoj oblasti, a odnosi se i na pitanja rodne ravnopravnosti. Ovaj strateški cilj doveden je u direktnu vezu sa dostizanjem petog Cilja održivog razvoja (SDG 5), kroz realizaciju Akcionog plana NSOR i u njemu definisane mjere 2.1.2: Eliminirati rodnu diskriminaciju. Kako bi rezultati djelovanja u oblasti rodne ravnopravnosti bili mjerljivi u okviru NSOR su definisani ciljni ishodi (Aneks 26).

.dbor za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore održao je, 20. jula 2018. godine, konsultativno saslušanje ministra održivog razvoja i turizma, na temu „Praćenje sprovođenja NSOR, u skladu sa Ciljem 5. Strategije održivog razvoja Generalne Skupštine UN-a iz 2015. godine.”

Crna Gora je ratifikovala više međunarodnih ugovora, poput Okvirne konvencije Ujedinjenih nacija o klimatskim promjenama (UNFCCC), kojima se promovira rodno osjetljiv pristup i podstiču države potpisnice da unesu dimenziju roda u nacionalne politike vezane za održivi razvoj i klimatske promjene. Pariškim sporazumom, koji je Crna Gora ratifikovala u oktobru 2017. godine, države potpisnice se takođe obavezuju da prilikom planiranja mjera za adaptaciju na klimatske promjene uzmu u obzir i različite potrebe žena i muškaraca, njihov način života, te njihovu sposobnost prilagođavanja na klimatske promjene. Takođe je neophodno da ove države organizuju svoje administrativne kapacitete tako da budu u stanju da definišu svoje odgovore na klimatske promjene koji će biti usklađeni sa specifičnim potrebama žena i muškaraca.

Crna Gora nema javnu politiku ili odluku koja je namjenski izrađena za svrhe postizanja uravnoteženog učešća žena i muškaraca u klimatskim politikama, aktivnostima i pregovorima. Određeni pomoci napravljeni su u periodu između 2017. i 2020. godine, kada je Crna Gora učestvovala u pilot projektu Globalnog programa podrške u organizaciji UNDP/UNEP za 5 balkanskih zemalja i Liban, čiji je cilj bio da se izgrade kapaciteti ovih država za integrisanje rodne dimenzije u mjerenje, izvještavanje i verifikaciju, u skladu sa glavnim prioritetima Akcionog plana za pitanja roda UNFCCC.

Iz ovog programa proizašle su dvije izuzetno pozitivne aktivnosti:

- Određena je kontakt osoba za pitanja roda za UNFCCC (predstavnik Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma);
- Izrađen je Akcioni plan za pitanja roda i klimatskih promjena kao okvir za međusobno ukrštanje ovih dviju politika, u saradnji predstavnik Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma i MPLJMP. (Aneks 26)

Unapređenje sistema za prikupljanje i analizu podataka razvrstanih po polu i podataka o rodu koji su relevantni za mjerenje, izvještavanje i verifikaciju i transparentnost. Finansiranje aktivnosti u sklopu ovog prioriteta takođe se očekuje od mehanizma CBIT (Capacity Building

Initiative for Transparency). Oba ministarstva učestvovalaće u ovoj aktivnosti, ali će glavna uloga biti povjerena MONSTAT-u.

29. Preporuka 59. CEDAW/C/MNE/CO/2 - Diseminacija

Nakon dobijanja zaključnih zapažanja od strane CEDAW Komiteta MPLJMP ih je prevelo kako bi ih učinilo dostupnim zainteresovanoj javnosti. Zaključna zapažanja su distribuirana na upoznavanje državnim institucijama, svim kontakt osobama za rodnu ravnopravnost, članovima/icama Savjeta za rodnu ravnopravnost, NVO, predstavnicima/ama lokalnih samouprava, medija, itd (oko 200 mail adresa). Održani su sastanci sa lokalnim i nacionalnim koordinatorima/cama za rodnu ravnopravnost i sjednica Odbora na kojima su predstavljena zaključna zapažanja. Putem medija javnost je upoznata sa sadržinom preporuka.

30. Preporuka 60. CEDAW/C/MNE/CO/2 – Ratifikacija drugih ugovora

Crna Gora još nije ratifikovala Međunarodnu konvenciju o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica (ICRMW) potpisanu u oktobru 2006. godine

Pojedine odredbe ICRMW nijesu u skladu sa pozitivno-pravnim propisima koji uređuju statusna pitanja boravka stranaca u Crnoj Gori. Potvrđivanje ove konvencije bi za posljedicu imalo neophodnost izmjena postojećih propisa, na način koji ne garantuje usklađivanje nacionalnih propisa sa pravnom regulativom EU. Zakonom o zapošljavanju i radu stranaca je definisana migraciona politika kojom se štite interesi stranih radnika i članova njihovih porodica koji legalno borave u Crnoj Gori pa su na taj način interesi radnika migranata već zaštićeni.

Kao dio aktivnosti na putu pristupanja EU, Crna Gora je do sada zaključila bilateralne sporazume o socijalnom osiguranju sa 25 zemalja, uključujući 17 država članica EU. Ovi sporazumi obezbjeđuju prava radnika migranata na socijalnu zaštitu kroz efikasnu međunarodnu koordinaciju.

31. Preporuka 61. CEDAW/C/MNE/CO/2 – Nastavak zaključnim razmatranjima

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava je u koordinaciji sa relevantnim institucijama sačinilo predmetni izvještaj. Komitet je primio izvještaj u februaru 2020.

(CEDAW/C/MNE/FCO/2) i ispitao ga na svojoj sedamdeset šestoj sjednici, u julu 2020. godine.

II DIO

IZVJEŠTAJ O IMPLEMENTACIJI ČLANOVA KONVENCIJE

A) Članovi 1-6

Član 2.

Izmjenama i dopunama Zakon o zabrani diskriminacije („Službeni list CG“, br. 46/10, 18/14 i 42/17) iz 2017. godine uređeno je pitanje koja se postupanja neće smatrati diskriminacijom, iako stavljaju u nepovoljniji položaj lica, odnosno grupe lica u odnosu na druga lica. Jedna od tih situacija je kad se pristup dobrima i uslugama namjenjuje isključivo ili prvenstveno pripadnicima jednog pola (ili licima sa invaliditetom), kad je takvo postupanje objektivno i razumno opravdano legitimnim ciljem, a upotrijebljena sredstva primjerena i nužna za postizanje tog cilja (član 2a).

Zakon o državnim službenicima i namještenicima („Službeni list CG“, br. 2/18 i 34/19) je primjer kako treba neki zakon uskladiti sa Zakonom o rodnoj ravnopravnosti. Konkretno, klauzula o upotrebi rodno osjetljivog jezika dodatno je precizirana u dijelu gdje se kaže da se adekvatni izrazi u zavisnosti od roda kojem pripada lice na koje se ti akti odnose, moraju koristiti u aktu o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji, kao i pojedinačnim aktima o zasnivanju radnog odnosa, raspoređivanju, postavljenju, odnosno imenovanju, kao i u drugim aktima kojima se odlučuje o pravima i obavezama državnih službenika i namještenika (član 16). Zakonom je državnom službeniku, odnosno namješteniku zabranjeno da diskriminiše građane po raznim osnovima, pa i po osnovu pola, promjene pola, rodnog identiteta, seksualne orijentacije i/ili interseksualnih karakterisika (član 7). Državni službenici i namještenici imaju obavezu čuvanja tajnih podataka i podataka o ličnosti u skladu sa zakonom, bez obzira na način na koji su te podatke saznali (član 71), a među tim podacima su upravo i podaci o nečijem rodnom identitetu.

Član 3.

MFSS je nedavno usvojilo novo Uputstvo i obrazac za analizu uticaja propisa na lokalnom nivou koje uključuje perspektivu rodne ravnopravnosti (<http://www.sluzbenilist.me/pregled-dokumenta-2/?id={17D396C3-308F-490A-BD29-BB0540602C8F}>). Na ovaj način, rodna analiza uticaja postaje osnovni metod za donosioce odluka na lokalnom nivou, da u procesu izrade propisa i drugih odluka koriste rodnu integraciju.

Član 4. Pokriveno preporukama.

Član 5.

Istraživanje o stavovima i percepcijama građana i zaposlenih u javnoj upravi o rodnoj ravnopravnosti, koje je sproveo Ipsos Strategic Marketing za potrebe Kancelarije UNDP u Crnoj Gori, čiji su rezultati predstavljeni u junu 2021, pokazuje da je kod velikog udjela građana prisutno stereotipno viđenje rodnih uloga, kako u privatnom i porodičnom životu, tako i u javnoj sferi. Više od polovine građana izražava stav da su muškarci po pravilu bolje političke vođe, da imaju bolje leaderske sposobnosti i da u skladu sa tim treba da zauzimaju rukovodeće pozicije u društvu, dok svaki drugi građanin vjeruje da poslovno uspješne žene moraju neminovno da zanemare svoju porodicu. (istraživanje dostupno na linku: <https://www.me.undp.org/content/dam/montenegro/docs/publications/ISTRAZIVANJE%20stavovi%20i%20percepcije%20zaposlenih%20u%20javnoj%20upravi%20o%20rodnoj%20ravnopravnosti.pdf>)

CEDEM je u okviru projekta “Inicijativa za osnaživanje žena: edukacijom za rodnu ravnopravnost!”, realizovanom u saradnji sa CŽL i MPLJMP, u julu 2019. godine pripremio film pod nazivom “Rodni stereotipi i ravnopravnost” sa ciljem podizanja svijesti javnosti o prisustvu rodnih stereotipa, njihovom prepoznavanju, korijenima i uzrocima, kao i načinima za njihovo prevazilaženje. (Podaci dostupni na: Rodni stereotipi i ravnopravnost, dostupno na: [https://www.youtube.com/watch?v=4rwQms93_34&t=14s.](https://www.youtube.com/watch?v=4rwQms93_34&t=14s))

Član 6. Pokriveno preporukama.

B) Članovi 7-9

Član 7.

Prema rezultatima Indeksa demokratije iz decembra 2020. godine, a u poređenju sa mjerenjima iz 2007. godine, nivo rodne ravnopravnosti je na istom nivou kada je riječ o ravnopravnom učešću žena u društvenom životu, vlasti, diskriminaciji prilikom zapošljavanja i diskriminaciji u preduzećima i institucijama. Najnegativniji trend se mjeri kada je riječ o govoru mržnje prema ženama u medijima. (Podaci dostupni na: Indeks demokratije, CEDEM, Hanns Seidel fondacija za Srbiju i Crnu Goru, 2020. godina, strana 90, dostupno na: <https://www.cedem.me/publikacije/istrazivanja/ostala-istrazivanja/send/31-ostala-istrazivanja/1987-indeks-demokratije-2020.>)

Istraživanje Ženske političke mreže o nasilju nad ženama u politici u Crnoj Gori (dostupno na linku: <https://www.me.undp.org/content/dam/montenegro/docs/publications/UNDP-mne-istrazivanje-zeneupolitici-2021.pdf>) pokazalo je da uprkos iskoracima, brojni sistemski nedostaci i dalje predstavljaju izazov za političku participaciju žena, a patrijarhalni stavovi, predrasude i nedovoljan interes partija ključne su prepreke za njihovo aktivnije bavljenje politikom.

Na Dvanaestom Ženskom parlametu (mart 2020) prvi put se u političkom životu čuo glas predstavnice LGBTIQ zajednice, lezbejke, članice NVO “Stana”.

Član 8.

Od ukupno 34 ambasadora koja Crnu Goru predstavljaju u inostranstvu, do kraja 2020. godine, 28 ili 82.4% su muškarci, dok je 6 ili 17.6% žena. Trenutno je diplomatsko konzularna mreža u procesu reorganizacije.

Član 9.

U izvještajnom period nije bilo izmjena u zakonodavstvu koje tretira ovu oblast.

C) Članovi 10-14

Član 10. Pokriveno preporukama.

Član 11.

Indeks za rodnu ravnopravnost, prvi put izračunat u Crnoj Gori, predstavljen je 29 januara 2020. godine. MONSTAT je uradio Indeks na inicijativu Odjeljenja. Indeks predstavlja kompilaciju podataka iz jednog broja, jasno definisanih, istraživanja koja se realizuju na državnom nivou. Da bi se izračunao mjeri se 31 indikator, u okviru šest osnovnih domena: rad, novac, znanje, vrijeme, moć i zdravlje, koji se dijele na poddomene. U Crnoj Gori je stepen jednakosti iskazan kroz vrijednost indeksa od 55. Po domenima vrijednosti izračunatog indeksa iznose: moć 35,1; vrijeme 52,7; znanje 55,1; novac 59,7; rad 65,2 i zdravlje 86,9. (dostupno na linku : <https://www.gov.me/en/documents/495023ee-0d49-4c2a-bcad-e7b0e5d9d3d5>).

Kancelarija UNDP je, u saradnji sa Austrijskom razvojnom agencijom i MPLJMP, razvila e-platformu Rodna mapa Crne Gore (<https://www.rodnamapa.me>) koja predstavlja inovativan pristup u predstavljanju kompleksne socio-ekonomske slike društva u različitim sferama. Rodna mapa nudi obilje podataka, analiza i drugih sadržaja, koji omogućavaju donosiocima odluka, kao i široj javnosti, da saznaju više o određenim društvenim trendovima, ali i o problemima koji određuju dalji tok razvoja crnogorskog društva.

Član 12. Pokriveno preporukama.

Član 13.

Mjere se preduzimaju kroz odgovarajuće zakone (Zakon o socijalnoj i dječijoj zaštiti, Zakon o zdravstvenoj zaštiti, Zakon o zdravstvenom osiguranju, Zakon o bankama, Zakon o sportu)

Član 14.

Odbor za rodnu ravnopravnost je na Devetom zasijedanju Ženskog parlamenta (novembar 2018), problematizovao pitanje o pravima žena iz ruralnih područja, a 2019. godine je, uz podršku Misije OEBS-a, a u saradnji sa Ministarstvom finansija i Ministarstvom poljoprivrede i ruralnog razvoja, iniciran je pilot projekat rodne analize agro budžeta. Na pres konferenciji u Skupštini Crne Gore (2019) su predstavljeni nalazi Analize. Analiza je pokazala da žene nemaju isti pristup javnim resursima kao muškarci. Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je prihvatanjem preporuka iz Analiza pokazalo da namjerava da budžetska izdvajanja usmjere na poboljšanje položaja žena na selu i da primjenom koncepta rodno odgovornog budžetiranja smanji rodnu nejednakost u sferi agrara, te da dostigne evropske standarde u

analizi, pripremi, implementaciji i nadgledanju budžeta, dok je Ministarstvo finansija započelo reformski proces budžetskog sistema u cilju njegovog daljeg programskog razvoja, kroz koji je predviđeno uvođenje rodno odgovornog budžetiranja koji će predstavljati integralni dio programskog budžeta i njegovog cijelog ciklusa.

D) Članovi 15-16

Član 15. Pokriveno preporukama.

Član 16.

“Istraživanja o imovinska pravima žena u Crnoj Gori - Stavovi nasuprot realnosti“, koje je 2019. realizovala SŽK u okviru projekta "I u rod i u dom" - snagom zakona protiv imovinskog običajnog prava" koje je finansiralo MPLJMP, pokazuje da je u Crnoj Gori običajno pravo odricanja žena od imovine u korist muških članova porodice jače od zakona. Istraživanje je pokazalo da iako većina građana/ki njih 82% smatra da porodična imovina treba pripasti muškarcima i ženama podjednako, ipak samo njih 25% smatra da se to dešava u realnosti. Skoro tri četvrtine njih 70% građana/ki vjeruje da društvo osuđuje žene koje se ne odreknu imovine u korist njihovog brata. Kao razloge malog broja žena vlasnica imovine, tri četvrtine građana/ki navodi tradiciju, dok jedna četvrtina navodi neinformisanost žena o njihovim pravima, strah da imovina postane vlasništvo druge porodice i nepoštovanje prava žena.

Usvajanjem Zakona o životnom partnerstvu lica istog pola („Službeni list CG“, broj 67/20) Crna Gora je napravila veliki iskorak u pravcu poštovanja položaja i prava pripadnika LGBTQ populacije, omogućivši time istopolne zajednice koje se u statusnom smislu, uz određene izuzetke, mogu izjednačiti sa brakom, odnosno vanbračnom zajednicom koje uređuje Porodični zakon. Partnerstvo je, tako, zakonom uređena zajednica života dva lica istog pola, zaključena pred nadležnim organom (član 2), a zasnovana na načelima ravnopravnosti, uzajamnog poštovanja, međusobnog pomaganja i uvažavanja partnera (član 3). Poput vođenja matične knjige vjenčanih za slučaj braka, za partnerstva lica istog pola predviđeno je vođenje registra (član 35). Zakon zabranjuje svaku diskriminaciju po osnovu partnerstva (član 5), a reguliše i pitanja imovinskog karaktera koja se odnose na izdržavanje po osnovu partnerstva (član 46), kao i izdržavanje djeteta partnera (član 52). Predviđeno je i da partneri mogu imati posebnu i zajedničku imovinu (član 55).

ANEKSI

Aneks 1

Teme kojima su bila posvećena zasijedanja Ženskog parlamenta (ŽP):

- Sedmo zasijedanje ŽP (novembar 2017. godine) koje je bilo posvećeno realizaciji aktivnosti na polju sprečavanja i suzbijanja nasilja nad ženama i nasilja u porodici, a na kom su predstavljeni rezultati istraživanja o nasilju u porodici i nasilju nad ženama, sprovedeno u okviru Programa »Podrška antidiskriminacionim i politikama rodne ravnopravnosti«, koji su sprovodili Kancelarija UNDP u Crnoj Gori i Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, uz finansijsku podršku EU;
- Izvještaj GREVIO Komiteta o procjeni zakonodavnih i drugih mjera kojima se primjenjuju odredbe Konvencije SE o sprječavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija) za Crnu Goru, na devetom zasijedanju (novembar 2018. godine), je predstavila izvjestiteljka GREVIO Komiteta za Crnu Goru Marcelina Naudi;
- Deseto zasijedanje ŽP (mart 2019. godine) je bilo posvećeno razmatranju položaja žena na Zapadnom Balkanu u kontekstu predlaganja Rezolucije o pravima žena na Zapadnom Balkanu (Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Kosovo, Makedonija i Srbija) na sjednici Odbora za prava žena i jednakost polova (FEMM) Evropskog parlamenta;
- Jedanaesto zasijedanje ŽP (novembar 2019. godine) posvećeno razmatranju ostvarivanja prava žena u zemljama našeg regiona, sa akcentom na borbu protiv nasilja nad ženama i borbu protiv trgovine ljudima;
- Dvanaesto zasijedanje ŽP (mart 2020.) bilo je posvećeno primjeni Zakona o rodnoj ravnopravnosti i promjenama koje se dešavaju na polju rodne ravnopravnosti, a predstavljen je i, prvi put izračunat, Indeks rodne ravnopravnosti za Crnu Goru;
- Trinaesto zasijedanje ŽP (mart 2021.) je za temu imalo vodeće aspekte doprinosa (ekonomija i neplaćeni rad) i dodatnih opterećenja žena tokom pandemije COVID-19.

Aneks 2

Podaci o obukama Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu

U periodu od 01. januara 2017. godine do 23. jula 2021. godine Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu - COSDT je sproveo sljedeće obuke na temu CEDAW Konvencije, kao i drugih nacionalnim i međunarodnih pravnih akata koji tretiraju pitanje zaštite žena, ljudskih prava i rodne ravnopravnosti.

U 2017. godini Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu sproveo 2 aktivnosti obuka:

- 7. jun 2017. godine - Podgorica, NVO Centar za ženska prava u saradnji sa predstavništvom UNICEF u Crnoj Gori i uz finansijsku podršku Evropske unije, organizovali **konferenciju na temu: "Nasilje u porodici i rizici po djecu - prema sveobuhvatnom rješenju"**. Posredstvom Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu obezbijedjeno je prisustvo predstavnika sudstva (23 sudija/kinja i 2 savjetnice).

- 8. i 9. jun 2017. godine - Podgorica, NVO Centar za ženska prava u saradnji sa predstavništvom UNICEF-a u Crnoj Gori i uz finansijsku podršku Evropske unije, organizovali **TRENING ZA PROFESIONALCE/KE O ZAŠTITI DJECE OD NASILJA U PORODICI**. Posredstvom Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu obezbijedeno je prisustvo predstavnika sudstva (21 sudija/kinja i 2 savjetnice).

U 2018. godini Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu sproveo 2 aktivnosti obuka:

- 24. i 25. maj 2018. godine – Podgorica, Centar za obuku u sudstvu i Državnom tužilaštvu, u saradnji sa Centrom za ženska prava, organizovao je seminar na temu: **"Zaštita od nasilja u porodici sa akcentom na Istanbulsku konvenciju"**. Predavači na seminaru su bili istaknuti stručnjaci kada je ova oblast u pitanju, i to: Prof. dr Vesna Ratković, Pravni fakultet Univerziteta Mediteran, članica GREVIO, Savjet Evrope, gđa Branka Žigante Živković, sudija Visokog prekršajnog suda Republike Hrvatske, gđa Maja Živaljević, sudija Suda za prekršaje Podgorica, gđa Maja Raičević, direktorica Centra za ženska prava i gđa Ana Jaredić,

psihološkinja Centra za ženska prava. Seminaru je prisustvovalo 23 učesnika (10 sudija, devet državnih tužilaca i četiri savjetnika iz sudova).

- **22. i 23. novembar 2018. godine**, u Podgorici, Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, u saradnji sa Centrom za ženska prava, organizovao seminar na temu: "**Konvencija Ujedinjenih nacija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) i njena praktična primjena**". Teme seminara su bile: *Predstavljanje CEDAW konvencije; Obaveze Crne Gore u odnosu na CEDAW konvenciju; Predstavljanje Opcionog protokola; Pregled slučajeva koje je razmatrao CEDAW Komitet. Pored navedenog teorijskog dijela učesnici su imali i praktičan rad u grupama kada su razmatrali slučajeve koji su bili pred CEDAW Komitetom.* Seminaru je prisustvovalo 32 učesnika (6 sudija, 12 državnih tužilaca, 11 sudijskih savjetnika i 3 savjetnika u Državnom tužilaštvu).

U okviru realizacije teorijskog dijela Programa inicijalne obuke u 2018. godini sprovedene su dvije obuke:

- **5. jul 2018. godine**, u Podgorici, u organizaciji Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, a u okviru realizacije teorijskog dijela Programa inicijalne obuke za kandidate za sudije i kandidate za državne tužioce, održana predavanja u okviru trećeg dana obuke na modulu pod nazivom: Modul XI iz krivično materijalnog prava. Teme modula su: »*Krijumčarenje ljudi I trgovina ljudima; Nedoovoljeno držanje oruzja i eksplozivnih materija; zloupotreba službenog položaja; Zloupotreba položaja u privrednom poslovanju; Zlostavljanje; Nasilje u porodici*», a predavač je dr Branko Vučković, predsjednik Osnovnog suda Kotor. Modulu je prisustvovalo četvoro polaznika Programa: tri kandidata za državne tužioce i kandidat za sudiju.

- **19. jul 2018. godine**, u Podgorici, u organizaciji Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, a u okviru realizacije teorijskog dijela Programa inicijalne obuke za kandidate za sudije i kandidate za državne tužioce, održana predavanja u okviru **četvrtog dana obuke** na modulu pod nazivom: Modul XI iz krivično materijalnog prava. Teme modula su: »*Krijumčarenje ljudi I trgovina ljudima; Nedoovoljeno držanje oruzja i eksplozivnih materija; zloupotreba službenog položaja; Zloupotreba položaja u privrednom poslovanju; Zlostavljanje; Nasilje u porodici*», a predavač je dr Branko Vučković, predsjednik Osnovnog

suda Kotor. Modulu je prisustvovalo četvero polaznika Programa: tri kandidata za državne tužioce i kandidat za sudiju.

U 2019. godini Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu sproveo 3 aktivnosti obuka:

- **10. i 11. jun 2019. godine** – Podgorica, Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, u saradnji sa AIRE Centrom iz Londona organizuje obuku na temu „**Zaštita od nasilja u porodici sa akcentom na Istanbulsku konvenciju**“. Predavači su bile Nikolina Katić, zamjenica Zastupnika R Hrvatske pred ESLJP, dr Vesna Ratković, Pravni fakultet Univerziteta Mediteran, Ljiljana Klikovac, rukovoditeljka Osnovnog državnog tužilaštva Podgorica, Maja Živaljević, sutkinja Suda za prekršaje Podgorica i Maja Raičević, direktorica NVO Centar za ženska prava. Obuci je prisustvovao 31 učesnik, od čega 11 sudija iz Crne Gore, 4 sudije iz Republike Srbije, 1 sudija iz Bosne i Hercegovine, 7 tužilaca iz Crne Gore, po 1 tužilac iz BiH i Republike Srbije i 6 sudijskih savjetnika iz Crne Gore.

- **14. i 15. maj 2019. godine** – Budva, Ambasada SAD u Podgorici organizovala je obuku na temu: „**Postupanje, prevencija i zaštita od nasilja u porodici u Crnoj Gori, sa akcentom na odgovor policije**“. Programi za vladavinu prava u okviru Ambasade SAD, ICITAP i INL, sponzorirali su ovu obuku koja je okupila policijske službenike, državne tužioce (4), sudije (3), predstavnike nevladinog sektora i centara za socijalni rad. Učešće sudija i državnih tužilaca omogućeno je kroz saradnju sa Centrom za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu. Obuka je bila usmjerena na nedavno usvojeni Protokol o postupanju, prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici i njegovu implementaciju u praksi.

- **07. novembar 2019. godine**, u Podgorici, Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, u okviru realizacije Programa za kontinuiranu obuku za sudije i državne tužioce za 2019. godinu, sproveo je jednodnevni seminar na temu „**Član 14 Evropske konvencije o ljudskim pravima – zabrana diskriminacije**“. Seminaru je prisustvovalo: devet sudija, šest državnih tužilaca i osam savjetnika.

U okviru realizacije teorijskog dijela Programa inicijalne obuke u 2019. godini sprovedene su sljedeće obuke na temu: »**Međunarodni instrumenti i sudska praksa kada je u pitanju nasilje u porodici, sa posebnim akcentom na Istanbulsku konvenciju**»:

- **13. jun 2019. godine**, u Podgorici, u organizaciji Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, a u okviru realizacije teorijskog dijela Programa inicijalne obuke za kandidate za sudije i kandidate za državne tužioce, održana predavanja u okviru prvog dana obuke na modulu XIII iz krivičnog prava. Teme modula su: »**Međunarodni instrumenti i sudska praksa kada je u pitanju nasilje u porodici, sa posebnim akcentom na Istanbulsku konvenciju**», a predavač je Prof. dr Branko Vučković, predsjednik Osnovnog suda u Kotoru. Modulu je prisustvovalo šest kandidata za državne tužioce.

- **20. jun 2019. godine**, u Podgorici, u organizaciji Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, a u okviru realizacije teorijskog dijela Programa inicijalne obuke za kandidate za sudije i kandidate za državne tužioce, održana predavanja u okviru drugog dana obuke na modulu XIII iz krivičnog prava. Teme modula su: »**Međunarodni instrumenti i sudska praksa kada je u pitanju nasilje u porodici, sa posebnim akcentom na Istanbulsku konvenciju**», a predavač je Prof. dr Branko Vučković, predsjednik Osnovnog suda u Kotoru. Modulu je prisustvovalo četiri kandidata za državne tužioce.

- **1. oktobar 2019. godine**, u Podgorici, u organizaciji Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, a u okviru realizacije teorijskog dijela Programa inicijalne obuke za kandidate za sudije za prekršaje, održan treći dan obuke iz modula (V) na teme: »*Međunarodni instrumenti i sudska praksa kada je u pitanju nasilje u porodici sa posebnim akcentom na Istanbulsku konvenciju; Primjena Zakona o zaštiti od nasilja u porodici*». Predavač na modulu je Prof. dr Vesna Ratković, a modulu je prisustvovalo četiri kandidata/tkinje za sudiju za prekršaje.

- **7. oktobar 2019. godine**, u Podgorici, u organizaciji Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, a u okviru realizacije teorijskog dijela Programa inicijalne obuke za kandidate za sudije za prekršaje, održan četvrti dan obuke iz modula (V), a teme obuke su: »*Međunarodni instrumenti i sudska praksa kada je u pitanju nasilje u porodici sa posebnim akcentom na Istanbulsku konvenciju; Primjena Zakona o zaštiti od nasilja u porodici*». Predavač na modulu je Prof. dr Vesna Ratković, a modulu je prisustvovalo četiri kandidata/tkinje za sudiju za prekršaje.

- **26. decembar 2019. godine**, u Podgorici, u organizaciji Centra za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, a u okviru realizacije teorijskog dijela Programa inicijalne obuke za

kandidate za sudije i kandidate za državne tužioce, održana predavanja u okviru prvog dana obuke na XIII modulu iz krivičnog prava, čije teme su: »**Međunarodni instrumenti i sudska praksa kada je u pitanju nasilje u porodici, sa posebnim akcentom na Istanbulsku konvenciju**«, a predavač je Prof. dr Branko Vučković, predsjednik Osnovnog suda u Kotoru. Modulu je prisustvovalo osmoro polaznika Programa: kandidatkinja za državnog tužioca i sedam kandidata za sudiju.

U 2020. godini, Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu sproveo 4 aktivnosti obuka: „Zaštita žena od nasilja, uključujući i nasilje u porodici“ (29. i 30. 01.2020.); „Uloga crnogorskog pravosuđa – rodna ravnopravnost i pravna zaštita žena žrtvi porodičnog nasilja“ u saradnji sa Centrom za demokratiju i ljudska prava – CEDEM, uz podršku Ministarstva za ljudska i manjinska prava. Obradene su teme: *Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) i Konvencija Savjeta Evrope o sprječavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska konvencija); Praksa crnogorskog pravosuđa i institucije Ombudsmana u zaštiti od diskriminacije žena; Praksa Evropskog suda za ljudska prava u oblasti porodičnog i rodno zasnovanog nasilja; Analiza odluka i presuda sudova i državnih tužilaštva u oblasti zaštite prava žrtvi rodno-zasnovanog nasilja*. Na obuci je učestvovalo šest savjetnika iz sudova i četiri savjetnika iz državnih tužilaštva.(15. i 16.09.2020.) ; „Raznolikost po pitanju zastupljenosti u pravosuđu, uključujući i pitanje rodne zastupljenosti u Jugoistočnoj Evropi“ (12. 11. 2020.); „Rodna ravnopravnost sa posebnim osvrtom na Konveciju o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW Konvencija) i njenu praktičnu primjenu“ (16. i 17. 12. 2020.). U navedenim obukama učestvovalo je 52 predstavnika pravosuđa (23 sudija, 16 državnih tužilaca i 13 savjetnika).

U okviru realizacije teorijskog dijela Programa inicijalne obuke sprovedena su po dva dana obuke na temu: »**Međunarodni instrumenti i sudska praksa kada je u pitanju nasilje u porodici sa posebnim akcentom na Istanbulsku konvenciju; Primjena Zakona o zaštiti od nasilja u porodici**», istima je prisustvovalo 8 kandidata za sudiju za prekršaje (11.11 i 16.11. 2020.) i 9 kandidata za sudiju (26. 11. i 3.12.2020.)

U periodu od 1. januara do 20. jula **2021. godine** sprovedene 3 aktivnosti obuka:
- Evropska mreža za obuku u pravosuđu (EJTN) organizovala je jednočasovni onlajn seminar iz oblasti ljudskih prava i osnovnih sloboda, na temu „**Evropsko pravo o rodnoj**

ravnopravnosti” (4.03.2021.) Posredstvom Centra, pomenuti onlajn seminar pohađalo je 8 učesnika (6 sudija, 1 savjetnik u tužilaštvu i 1 pripravnik u osnovnog suda).

- Centar za obuku u sudstvu i državnom tužilaštvu, u okviru Programa za kontinuiranu obuku sudija i državnih tužilaca za 2021. godinu organizovao je onlajn obuku na temu **„Zaštita od nasilja u porodici sa akcentom na Istanbulsku konvenciju“**(10. i 11.05.2021), kojoj je prisustvovalo 25 učesnika (14 sudija, 1 savjetnik u sudu, 5 državnih tužilaca, 4 savjetnika u državnim tužilaštvima i 1 pripravnik u državnom tužilaštvu).

– Američko nacionalno udruženje žena sudija (NAWJ) i Međunarodna federacija za mir i održivi razvoj (IFPSD) organizovali su treći godišnji „Dan u Ujedinjenim nacijama“, koji je osmišljen kao virtuelna studijska posjeta. Tema ovogodišnje virtuelne studijske posjete bila je **„Napredovanje i zaostajanje: Postizanje punog osnaživanja žena tokom globalne pandemije izazvane virusom COVID-19“**(4.06. 2021). Posredstvom Centra, u ovoj virtuelnoj studijskoj posjeti učestvovala je sutkinja Višeg suda u Podgorici.

U okviru realizacije teorijskog dijela Programa inicijalne obuke sprovedena su dva dana obuke na temu: *»Međunarodni instrumenti i sudska praksa kada je u pitanju nasilje u porodici, sa posebnim akcentom na Istanbulsku konvenciju»*, istima je prisustvovalo 6 kandidata za državne tužioce (28. i 29.04. 2021.)

Aneks 3

Statistika Zaštitnika ljudskih prava i sloboda o pritužbama instituciji

Godina	Broj pritužbi	Oblast/područje i osnov diskriminacije
2020.	11	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 6 po osnovu pola u oblasti rada i zapošljavanja ▪ 2 po osnovu pola, promjene pola, rodnog identitet u oblasti zdravstvene zaštite ▪ 1 po osnovu pola, promjene pola u postupcima pred pravosudnim organima ▪ 1 po osnovu bračnog ili porodičnog stanja u oblasti rada i zapošljavanja ▪ 1 po osnovu pola i promjene pola u postupcima pred pravosudnim organima
2019.	26	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 6 po osnovu pola u oblasti rada i zapošljavanja ▪ 1 po osnovu bračnog ili porodičnog stanja u oblasti rada i zapošljavanja ▪ 1 po osnovu bračnog ili porodičnog stanja u postupcima pred organima javne vlasti ▪ 3 po osnovu bračnog ili porodičnog stanja u oblasti socijalne zaštite ▪ 1 po osnovu bračnog i porodičnog statusa u oblasti nasilja u porodici ▪ 1 u oblasti obrazovanja ▪ 13 rodno zasnovano nasilje
2018.	29	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 4 po osnovu pola, promjena pola, rodni identitet u oblasti rada i zapošljavanja ▪ 3 po osnovu bračnog i porodičnog stanja u oblasti rada i zapošljavanja ▪ 2 po osnovu pola u postupcima pred organima javne vlasti ▪ 1 po osnovu pola u oblasti penzijsko invalidskog osiguranja ▪ 6 po osnovu pola u oblasti socijalne zaštite

		<ul style="list-style-type: none"> ▪ 1 po osnovu pola, promjene pola, rodog identita u oblasti zdravstvene zaštite ▪ 1 po osnovu pola u oblasti pristupa dobrima i uslugama ▪ 11 rodno zasnovano nasilje
2017.	25	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 11 rodno zasnovano nasilje ▪ 1 govor mržnje - po osnovu pola ▪ 1 ostvarivanje prava na jednaku zaradu za rad jednake vrijednosti u oblasti rada i zapošljavanja ▪ 1 po osnovu pola u oblasti pristupa dobrima i uslugama ▪ 3 po osnovu materinstva u oblasti rada ▪ 1 po osnovu trudnoće u oblasti rada ▪ 7 po osnovu materinstva u oblasti socijalne zaštite
2016.	26	<ul style="list-style-type: none"> ▪ 3 po osnovu pola ▪ 19 materinstvo ▪ 4 rodno zasnovano nasilje

Aneks 4

Edukacije koje je organizovalo MPLJMP

Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava (MPLJMP), ranije Ministarstvo za ljudska i manjinska prava duži niz godina zaredom realizuje cikluse edukacija iz oblasti zaštite od diskriminacije, prema utvrđenom »Nastavnom planu za edukaciju državnih službenika, nosioca pravosudnih funkcija i zaposlenih u drugim organima, organizacijama i institucijama koji dolaze u kontakt sa slučajevima diskriminacije«. Na taj način se osnažuje veliki broj osoba koje posredno i/ili neposredno dolaze u kontakt sa slučajevima diskriminacije i kontakt-osobe u lokalnim samoupravama koje sarađuju sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava u

vezi sprovođenja politika zaštite ranjivih grupa, na lokalnom nivou. Edukacija se realizuje kroz 6 seminara + 6 interaktivnih radionica od kojih je uvodni posvećen opštem pravnom režimu zaštite od diskriminacije, dok se u okviru ostalih 5 modula tretira pitanje zaštite od diskriminacije posebnih društvenih grupa koje su identifikovane kao najugroženije, a to su: pripadnici romske i egipćanske populacije, lica sa invaliditetom, žene i djevojčice, LGBTI osobe, oboljeli od AIDS-a i HIV pozitivni.

Tako je za 2018. godinu kampanja organizovana pod sloganom „Svi zajedno za jednakost“. Kampanja je imala za cilj podizanje nivoa svijesti opšte populacije prema diskriminaciji, stvaranje tolerantnog okruženja i senzibilisanja javnosti posebno prema najranjivijim društvenim grupama u koje, između ostalih, spadaju osobe sa invaliditetom, a posebno su istaknuta djeca sa invaliditetom i smetnjama u razvoju. Medijska kampanja, na crnogorskom i albanskom jeziku, trajala je 60 dana i obuhvatala je: emitovanje TV-spotova na nacionalnoj (RTCG) i na jednoj lokalnoj TV stanici (TV Nikšić), emitovanje radijskog džingla na radiju Crne Gore i na četiri lokalne radio stanice u Bijelom Polju, Ulcinju, Kotoru i Nikšiću, oglašavanje novinskih oglasa kampanje o zabrani diskriminacije, toleranciji i poštovanju različitosti u dnevnim štampanim medijima u Crnoj Gori, insertaciju flajera sa Brajovim pismom kroz tiraž dvije novine (2 puta po 5000 flajera i dodatnih 1000 flajera za potrebe Ministarstva za ljudska i manjinska prava) i oglašavanje sadržaja kampanje na 20 bilborda na najfrekventnijim saobraćajnicama u svim djelovima Crne Gore.

Aneks 5

Evaluacija sprovođenja trećeg Plana aktivnosti za postizanje rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori 2017 – 2021 (PAPRR)

Evaluacija je sprovedena tokom 2020. godine, uz podršku Misije OEBS-a u Crnoj Gori, a uradila ju je ekspertkinja Slavica Striković. Evaluacija je imala za cilj da procijeni u kojoj mjeri je realizacija planiranih aktivnosti popravila stanje u oblastima koje su navedene kao prioritetne. Evo dijela rezultata evaluacije:

“Generalni zaključak svih faza evaluacije jeste da je realizovan dobar dio predviđenih aktivnosti, te da je PAPRR dobro utemeljen na međunarodnom zakonodavstvu.

Sa druge strane, krupan nedostatak plana je nefokusiranost i opterećenost velikim brojem tematskih oblasti, jer dokument pokušava da reflektuje preuzete obaveze iz Pekinške deklaracije, ali bez neophodne prioritizacije.

Nedostaje mu koherentnost, jer se ne daje jasna slika šta treba da se postigne aktivnošću. Nedostatak dokumenta je i što podaci u njemu nemaju navedene izvore ni reference, što utiče na njegovu vjerodostojnost.

Rezultate i koristi bilo je gotovo nemoguće mjeriti jer dokument ne artikuliše indikatore (pokazatelje) početnog stanja na osnovu kojeg se planiraju aktivnosti, kao ni viziju, odnosno ne ukazuje ni na početno ni na željeno stanje. U smislu ocjene ostvarenja ciljeva, veliku pažnju neophodno je posvetiti indikatorima i potrebi njihovog revidiranja i unaprjeđivanja. Ocijenjeno je da su oni šturi, broјčano orijentisani i to uglavnom na aktivnosti i da ne daju osnovu za analitičku interpretaciju postignutog.

Izvještaji o realizaciji široko govore o aktivnostima. Jasno i koncizno izvještavanje po mjerljivim indikatorima o ostvarenju ciljeva kako bi izvještaj bio analitičan nije prisutno. Rezultati i uticaj se ne mjere. Dakle, konkretno: za kvalitetno mjerenje učinjenog neophodno je u izvještaju o sprovođenju programa, realizovane aktivnosti izražavati u procentima u odnosu na planirane. Kod prikazanog načina izvještavanja nema mjerenja efekata niti praćenja trendova. Neki ciljevi nijesu realno definisani (npr. smanjenje “pay gapa” je nemoguće ostvariti na način kako predviđeno PAPRRom). Dodatno otežavajuća okolnost je što je teško i skupo uraditi istraživanje iz posebnih oblasti ukoliko nema specijalizacije za datu oblast, a ona često nedostaje, zbog čega treba uključiti eksperte/tkinje iz inostranstva i koristiti metodologiju razvijenu od strane stručnjaka/kinja iz oblasti rodne ravnopravnosti (pr. Index Rodne ravnopravnosti).

Ne postoji ni izvještavanje o utrošku donatorskih i redovnih sredstva, čije bi poređenje omogućilo da se ocijeni efektivnost plana i mjera njegove održivosti, kao ni sistematsko prikupljanje statističkih podataka podijeljenih po polu, što otežava dodatno ocjenu efektivnosti.”

Evaluacija se može pronaći na linku:

Crnogorski jezik: <https://www.gov.me/dokumenta/ca88f0cd-cdee-4f50-bd50-2d2c667af45a>

Engleski jezik: <https://www.gov.me/dokumenta/dfddd921-dff9-4b72-93e0-27f8710d7974>

Aneks 6

Metodologija razvijanja politika, izrade i praćenja sprovođenja strateških dokumenata

Uredbu prati i razrađuje Metodologija razvijanja politika, izrade i praćenja sprovođenja strateških dokumenata (<https://javnepolitike.me/wp-content/uploads/2020/11/Methodologija-razvijanja-politika-draft3-preview-22SEP20.pdf>). Metodologija pruža praktične smjernice za razvijanje, kreiranje i praćenje sprovođenja strateških dokumenata kojima se obezbjeđuje njihov kvalitet. Ključni principi koje, u kreiranju javnih politika, postavlja Uredba i koji su detaljno pojašnjeni u Metodologiji su: princip usklađenosti, princip finansijske održivosti, princip odgovornosti, princip saradnje, princip transparentnosti, princip kontinuiteta i princip efikasnosti i racionalnog planiranja. Svaki princip jednako je važna polazna osnova za kvalitetno strateško planiranje i javnih politika iz akcionih planova za postizanje rodne ravnopravnosti, kako na nacionalnom tako i na lokalnom nivou.

Aneks 7

Strategija unapređenja podsticajnog okruženja za djelovanje NVO 2018- 2020

Realizacijom Strategije postignut je opšti napredak u sadržaju i dinamici međusektorskog odnosa. Ostvarenje specifičnih ciljeva Strategije, iako nijesu u dizajnu Strategije praćeni indikatorom učinka, nadilaze nivo indikatora rezultata, jer su rezultati sprovedenih aktivnosti održivi i njihovi efekti su vrlo stabilni u praksi. Opšti napredak je naročito vidljiv kroz: unaprijeđen model finansiranja projekata i programa NVO u skladu sa Zakonom o NVO; unaprijeđen normativni okvir za konsultovanje javnosti u procesu kreiranja javnih politika; poboljšanu komunikaciju javne uprave sa nevladinim sektorom; efikasnost rada Savjeta za saradnju organa državne uprave i NVO.

Javnost učešćem u postupku kreiranja javnih politika, kroz javne rasprave i učešćem NVO u radnim tijelima organa državne uprave, doprinosi njihovom kvalitetnijem definisanju, kao i

unapređenju demokratskih procesa, povećanju transparentnosti i obezbjeđivanju većeg legitimiteta akata kojima se bliže uređuju pitanja od značaja za razvoj i funkcionisanje društva u cjelini, pa tako i rodne ravnopravnosti.

- **Link ka Strategiji:**

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwj1sMbdzo_yAhUAgP0HHZi_CJYQFjAFegQIDhAD&url=http%3A%2F%2Fnavoinfo.me%2Fwp-content%2Fuploads%2FStrategija-unaprje%25C4%2591enja-podsticajnog-okru%25C5%25BEenja-za-djelovanje-NVO-2018-2020-1.pdf&usg=AOvVaw069LoNxBtrTID-qe0nfWH

- **Link ka Izveštaju o evaluaciji Strategija unapređenja podsticajnog okruženja za djelovanje NVO 2018- 2020:**

https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwj1sMbdzo_yAhUAgP0HHZi_CJYQFjADegQICRAD&url=https%3A%2F%2Fuip.gov.me%2FResourceManager%2FFileDownload.aspx%3Frid%3D431834%26rType%3D2%26file%3DIzvjestaj%2520o%2520evaluaciji%2520Strategije%2520za%2520djelovanje%2520NVO%25202018-2020.pdf&usg=AOvVaw0nVjKs4o64RLzlFYB1fgqd

Aneks 8

Privremene i posebne mjere – aktivnosti Odjeljenja za pitanja rodne ravnopravnosti (Direkcije)

Direkcija je organizovalo/a veliki broj seminaria/radionica među kojim su i: dva jednodnevna seminara na temu: “Poštovanje rodne ravnopravnosti kao instrumenta veće bezbjednosti u obrazovanju“, u saradnji sa Zavodom za školstvo, za ukupno 70 nastavnika/ica građanskog vaspitanja; u saradnji sa Misijom OEBS-a u Crnoj Gori kroz projekat: „Jačanje mehanizama za rodnu ravnopravnost na lokalnom nivou” dvodnevnu radionicu za zaposlene u medijima na temu rodne ravnopravnosti; u okviru projekta IPA 2014 “Podrška antidiskriminacionim i politikama rodne ravnopravnosti“, a u saradnji sa Društvom profesionalnih novinara/ki u Crnoj

Gori održane dvije dvodnevne radionice sa ukupno 30 učesnika/ca; održan panel i prezentacija istraživanja u saradnji sa Društvom profesionalnih novinara/ki u Crnoj Gori, na temu: „Položaj novinarki u crnogorskim medijima“; tri dvodnevna okrugla stola u saradnji sa Direktoratom za odnose sa vjerskim zajednicama: „Uloga žene u savremenom društvu“, „Žene i nasilni ekstremizam“ i „Ljudska prava – interdisciplinarni pristup“.

Aneks 9

NVO – realizovani projekti u cilju istraživanja javnog mnjenja o nivou diskriminacije lica sa invaliditetom

Projekti koje su realizovale NVO u cilju istraživanja javnog mnjenja o nivou diskriminacije lica sa invaliditetom i stepenu socijalne distance u odnosu na druge grupe ranjive grupe u Crnoj Gori:

- „Osnaživanjem i edukacijom u borbi protiv diskriminacije“ koje je realizovalo NVO Ekvivalent iz Podgorice, čiji je cilj istraživanja je ostvarivanje prava na rad i zapošljavanje lica sa invaliditetom u nerazvijenim opštinama sjevera Crne Gore;
- „Za jednakost OSI“, koji je realizovao Centar za građansko obrazovanje, a imao je za cilj istraživanje o stavovima građana prema licima sa invaliditetom, nivo a diskriminacije i socijalne distance.
- “Identifikacija arhitekstonskih barijera u objektima javne uprave ” koji je realizovao NVO AD Hoc iz Ulcinja izvršeno je identifikacija arhitekstonskih barijera.u opštini Ulcinj.

Aneks 10

Projekat Centra za demokratiju i ljudska prava

Centar za demokratiju i ljudska prava – CEDEM je u junu 2020. godine sproveo istraživanje pod nazivom „**Analiza medijskog prisustva teme rodne ravnopravnosti u medijima**“, prema čijim rezultatima su žene medijski manje zastupljene u odnosu na muškarce, čineći svega 13% ukupnog korpusa. Naime, muškarci su imali 38% više udjela u medijskim objavama u odnosu na žene, a manje od 1% objava su se ticale rodne ravnopravnosti. Broj objava koje afirmativno govore o ženama je izrazito nizak čineći svega 9% ukupnog, analiziranog korpusa.

Takođe, manje pozitivnim može se smatrati podatak da su i objave koje se sadržajno bore protiv stereotipa, imale manje od 2% udjela. Mediji moraju preuzeti aktivniju ulogu u podizanju svijesti šire javnosti o jačanju uloge žene u crnogorskom društvu.

Podaci dostupni na:

Analiza medijskog prisustva teme rodne ravnopravnosti u medijima, CEDEM, 2020. godina, strana 2, dostupno na:

<https://www.cedem.me/component/jdownloads/send/31-ostala-istrazivanja/2003-analiza-medijskog-prisustva-teme-rodna-ravnopravnost-u-medijima>.

Aneks 11

Član 20 Zakona o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika CG, (Službeni list Crne Gore'br. 44/2017)

“ Član 20

U članu 214 poslije stava 2 dodaje se novi stav koji glasi:

“ (3) Ko drugo lice navede na odlazak ili odvede u inostranstvo u namjeri izvršenja krivičnog djela iz stava 2 ovog člana,

kazniće se zatvorom od tri mjeseca do tri godine.”

Dosadašnji stav 3 postaje stav 4.”

Aneks 12

Podaci o ranim brakovima

Kampanju “Djeca su djeca” realizovala je, u martu 2020. godine, Vlada Crne Gore u saradnji sa Minstarstvom rada i socijalnog staranja, Minstarstvom unutrašnjih poslova, Upravom policije i Centrom za Romske inicijative uz finasijsku podršku Britanske Ambasade

Realizovano je 60. radionica na kojima osigurana promocija video zapisa žena iz romske i egipćanske zajednice, koje su podstaknute da ispričaju svoje životne priče direktno na radionici, što je doprinijelo dodatnom podizanju svijesti kod ostalih učesnika/ca o lošoj praksi i posledicama dječjih ugovorenih brakova.

Na radionicama je učešće uzelo 751 osoba, od kojih je bilo 244 odrasla muškaraca (očevi), 251 žena (majki) i 256 mladih Roma i Egipćana, starosne dobi od 12 do 18 godina.

U Podgorici, Beranama, Tivtu i Nikšiću, tim CRI i romski i egipćanski volonteri su u 12 romskih i egipćanskih naselja (Podgorica: Konik 1, Konik 2, Vrela ribnička 1, Vrela ribnička 2 i naselje Kakaricka gora , Tivatu: naselja Lovanja i Gradiošnica, Nikšiću: naselja Trebjesa, Željezara i Humci, Beranama: naselja Rudeš i Talum) obišli 270 porodica i tom prilikom su razgovarali sa 700 pripadnika/ca romske i egipćanske zajednice (Podgorica: 290, Berane: 110, Tivat: 120, Nikšić: 180) o pravima djece, posledicama ranih dječjih brakova, kao i sankcijama vezanim za dječje ugovorene brakove.

Statistika o ranim brakovima postoji u Istraživanju višestrukih pokazatelja u Crnoj Gori - MICS 2018 Istraživanja – linkovi:

Na crnogorskom jeziku:

<http://www.monstat.org/uploads/files/MICS/FINAL%20Crna%20Gora%202018%20MICS6%20SFR.pdf>

f

Na engleskom jeziku:

[http://www.monstat.org/userfiles/file/MICS/ENG/eng/Montenegro%20\(National%20and%20Roma%20Settlements\)%202018%20MICS%20SFR_English_v4.pdf](http://www.monstat.org/userfiles/file/MICS/ENG/eng/Montenegro%20(National%20and%20Roma%20Settlements)%202018%20MICS%20SFR_English_v4.pdf)

Aneks 13

Tabela sa brojem učenika/ca RE zajednice (VII, VIII i IX razred osnovne škole) koji/e su boravili/e na zimovanju/ljetovanju :

Tabela: Broj učenika/ca koji/e su boravili na sedmodnevnom zimovanju/ljetovanju				
	Zimovanje		Ljetovanje	
	Učenik	Učenica	Učenik	Učenica
2016	13	12	10	6
2017	15	7	14	3
2018	12	11	12	10
2019	11	13	18	6
2020	11	12	Nije realizovano zbog pandemije COVID 19	
UKUPNO	62	55	54	25
	117		79	
	196			

Aneks 14

Zakon o izmjenama i dopunama Krivičnog zakonika Crne Gore – odredbe koje su tretirane u izvještaju

Zakon je objavljen u "Službenom listu CG", br. 44/2017 od 6.7.2017. godine, a stupio je na snagu 14.7.2017.

“Član 6

Član 42a mijenja se i glasi:

"(1) Ako je krivično djelo učinjeno iz mržnje prema drugom licu zbog nacionalne ili etničke pripadnosti, pripadnosti rasi ili vjeroispovijesti ili zbog odsustva te pripadnosti, invaliditeta, pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, tu okolnost sud će cijeniti kao otežavajuću, osim ako to nije propisano kao obilježje osnovnog ili težeg oblika krivičnog djela.

(2) Ako je krivično djelo učinjeno prema licu koje pripada posebno ranjivoj kategoriji lica (djeca, lica sa invaliditetom, trudna žena, starija lica, izbjeglice), sud će tu okolnost uzeti kao otežavajuću."

Član 9

Poslije člana 151 dodaju se dva nova člana koji glase:

"Sakaćenje ženskih genitalija

Član 151a

(1) Ko osakati spoljne djelove ženskih genitalija, kazniće se zatvorom od jedne do osam godina.

Prinudna sterilizacija

Član 151b

Ko upotrebom sile ili prijetnje izvrši sterilizaciju drugog lica u cilju onemogućavanja njegove reprodukcije,

kazniće se zatvorom od tri mjeseca do pet godina."

Član 10

U članu 159 stav 1 poslije riječi "identiteta," dodaje se riječ "invaliditeta,".

Član 11

U članu 166a poslije stava 2 dodaje se novi stav koji glasi:

"(3) Za pokušaj djela iz st. 1 i 2 ovog člana kazniće se."

Član 12

Poslije člana 168 dodaje se novi član koji glasi:

"Proganjanje

Član 168a

(1) Ko drugog uporno proganja na način koji može osjetno da ugrozi njegov život, zdravlje, tijelo ili način života,

kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.

(2) Ako je djelo iz stava 1 ovog člana učinjeno prema bivšem bračnom ili vanbračnom drugu, učinilac će se kazniti zatvorom od tri mjeseca do pet godina.

(3) Kaznom iz stava 2 ovog člana kazniće se učinilac koji djelo učini prema maloljetnom licu, trudnoj ženi ili licu sa invaliditetom.

(4) Ako je djelom iz stava 1 ovog člana izazvana opasnost po život, zdravlje ili tijelo drugog lica ili njemu bliskog lica,

učinilac će se kazniti zatvorom od tri mjeseca do pet godina.

(5) Ako je usljed djela iz stava 1 ovog člana nastupila smrt drugog lica ili njemu bliskog lica, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do deset godina.

(6) Smatra se da neko uporno proganja drugo lice u smislu ovog člana kad u određenom vremenskom periodu:

- 1) neovlašćeno prati ili preduzima druge radnje u cilju fizičkog približavanja tom licu;
- 2) nastoji da uspostavi kontakt sa tim licem protivno njegovoj volji neposredno, preko trećeg lica ili sredstava komunikacije;
- 3) zloupotrebljava lične podatke tog lica u cilju naručivanja robe ili usluga;
- 4) prijeti napadom na život, tijelo ili slobodu tog lica ili njemu bliskog lica;
- 5) preduzima druge slične radnje prema tom licu."

Član 15

Član 204 mijenja se i glasi:

"(1) Ko nad drugim izvrši obljubu ili sa njom izjednačen čin bez njegovog pristanka, kazniće se zatvorom od jedne do osam godina.

(2) Ko prinudi drugog na obljubu ili sa njom izjednačen čin upotrebom sile ili prijetnjom da će neposredno napasti na život ili tijelo tog ili drugog lica, kazniće se zatvorom od dvije do deset godina.

(3) Ako je djelo iz st. 1 ili 2 ovog člana učinjeno prijetnjom da će se za to ili drugo lice otkriti nešto što bi škodilo njegovoj časti ili ugledu ili prijetnjom drugim teškim zlom, učinilac će se kazniti zatvorom od jedne do osam godina.

(4) Ako je usljed djela iz st. 1, 2 ili 3 ovog člana nastupila teška tjelesna povreda lica prema kojem je djelo izvršeno ili ako je djelo izvršeno od strane više lica ili na naročito svirep ili naročito ponižavajući način ili prema maloljetniku ili je djelo imalo za posljedicu trudnoću, učinilac će se kazniti zatvorom od pet do petnaest godina.

(5) Ako je usljed djela iz st. 1, 2 ili 3 ovog člana nastupila smrt lica prema kojem je djelo izvršeno ili je djelo učinjeno prema djetetu, učinilac će se kazniti zatvorom najmanje deset godina."

Član 16

U članu 208 stav 1 riječi: "iz člana 204 st. 1 i 2" zamjenjuju se riječima: "iz člana 204 st. 1, 2 i 3".

Član 17

U članu 210 stav 1 riječi: "novčanom kaznom ili zatvorom do jedne godine" zamjenjuju se riječima: "zatvorom od tri mjeseca do dvije godine".

Stav 2 mijenja se i glasi:

"(2) Ako je djelo iz stava 1 ovog člana izvršeno prema maloljetnom licu ili je učinjeno od strane više lica na organizovan način, učinilac će se kazniti zatvorom od dvije do deset godina."

Poslije stava 3 dodaje se novi stav koji glasi:

"(4) Posredovanje u vršenju prostitucije je, u smislu ovog člana, korišćenje lica za seksualne aktivnosti pri čemu se daje ili obećava novac ili bilo koji drugi vid naknade ili

nagrade kao plaćanje za angažovanje tog lica u seksualnim aktivnostima, bez obzira na to da li se to plaćanje, obećanje ili nagrada daju tom licu ili nekom trećem licu."

Član 18

U članu 211 poslije stava 6 dodaje se novi stav koji glasi:

"(7) Dječjom pornografijom, u smislu ovog člana, smatra se svaki materijal koji vizuelno prikazuje dijete koje se bavi stvarnim ili simuliranim seksualno eksplicitnim ponašanjem i svako prikazivanje polnih organa djeteta u primarno seksualne svrhe."

Član 20

U članu 214 poslije stava 2 dodaje se novi stav koji glasi:

"(3) Ko drugo lice navede na odlazak ili odvede u inostranstvo u namjeri izvršenja krivičnog djela iz stava 2 ovog člana,

kazniće se zatvorom od tri mjeseca do tri godine."

Dosadašnji stav 3 postaje stav 4.

Član 21

U članu 220 stav 1 riječ "jedne" zamjenjuje se riječju "dvije".

U stavu 5 riječi: "šest mjeseci" zamjenjuju se riječima: "jedne godine".

Član 34

U članu 443 stav 1 riječi: "Ko na osnovu razlike u rasi, boji kože, nacionalnosti, etničkom porijeklu ili nekom drugom ličnom svojstvu" zamjenjuju se riječima: "Ko zbog nacionalne ili etničke pripadnosti, pripadnosti rasi ili vjeroispovijesti ili zbog odsustva te pripadnosti ili zbog razlika u pogledu političkog ili drugog ubjeđenja, pola, jezika, obrazovanja, društvenog položaja, socijalnog porijekla, seksualne orijentacije, rodnog identiteta, invaliditeta, imovnog stanja ili nekog drugog ličnog svojstva".

Član 35

U članu 444 stav 1 riječi: "zadržavanjem ličnih isprava" zamjenjuju se riječima: "zadržavanjem, oduzimanjem ili uništenjem ličnih isprava, falsifikovanjem ličnih isprava, pribavljanjem ili izradom falsifikovanih isprava".

Član 36

U članu 448 stav 1 poslije riječi "zaštitom" dodaju se riječi: "ili članu njegove porodice".

U stavu 2 riječ "ugrožava" zamjenjuje se riječima: "može da ugrozi".

U stavu 4 riječi: "zatvorom od četrdeset godina" zamjenjuju se riječima: "kaznom dugotrajnog zatvora".

U stavu 5 riječ "njega" zamjenjuje se riječima: "na život ili tijelo tog lica ili člana njegove porodice".

Aneks 15

Državno tužilaštvo i preporuke CEDAW Komiteta

Tako su određeni tužioci/teljke u članstvo Koordinacionog odbora za koordinaciju, sprovođenja, praćenja i procjenu politika i mjera za sprječavanje i borbu protiv svih vidova nasilja obuhvaćenih Istambulskom konvencijom; Savjeta za rodnu ravnopravnost; Nacionalnog savjetodavnog odbora za borbu protiv nasilja u porodici i nasilja nad ženama, Operativnog tima za borbu protiv nasilja u porodici i nasilja nad ženama; radne grupe za izradu Protokola prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici; tima za podršku RE populacije; radne grupe za izradu smjernica za primjenu principa nekažnjavanja žrtava trgovine ljudima.

Aneks 16

Statistika o slučajevima nasilja nad ženama

• Vrhovno državno tužilaštvo

U toku 2020. godine zbog izvršenja krivičnog djela nasilje u porodici ili u porodičnoj zajednici iz čl. 220 Krivičnog zakonika Crne Gore, prijavljeno je 271 lica, pa je sa neriješenim prijavama iz ranijeg perioda protiv 22 lica, bilo u radu prijava protiv 293 lica.

Državni tužioci su protiv 90 lica odbacili krivičnu prijavu, protiv 181 lica je podnjet optužni predlog, protiv jednog lica podnijeta je neposredna optužnica, protiv 4 lica je ustupljena prijava, dok je na kraju izvještajnog perioda ostalo neriješeno prijava protiv 17 lica.

Uz neriješena optuženja iz ranijeg perioda protiv 72 lica, kod suda je bilo u radu optuženja ukupno protiv 255 lica. Protiv 165 lica je donijeta osuđujuća presuda, od čega protiv 77 lica kazna zatvora, protiv 67 lica izrečena je uslovna osuda, protiv 10 lica kazna rada u javnom interesu, protiv 6 lica novčana kazna, a protiv 1 lica izrekao sudsku opomenu, dok je protiv 4 lica sud rješenjem izrekao mjeru bezbjednosti obavezno psihijatrijsko liječenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi. Sud je uz krivične sankcije izrekao i 15 mjera bezbjednosti i to: obavezno psihijatrijsko liječenje na slobodi prema jednom licu, obavezno liječenje narkomana prema jednom licu, obavezno liječenje alkoholičara prema jednom licu, oduzimanje predmeta prema 2 lica, zabrana približavanja prema 6 lica i udaljenje iz stana prema 4 lica.

Na kraju 2020.godine ostalo je neriješenih optuženja kod suda protiv 78 lica, dok je 4 optuženja ustupljeno, dok je u odnosu na 4 lica donijeta oslobađajuća odluka, a u odnosu na 3 lica je donijeta odbijajuća presuda.

Državni tužioci su izjavili žalbu na odluku suda protiv 18 lica zbog odluke o kazni, pa je sa neriješenim žalbama iz ranijeg perioda zbog odluke o kazni protiv 2 lica, ukupno u radu bilo žalbi protiv 20 lica, od čega zbog odluke o kazni protiv 17 lica i 3 iz drugih razloga. Odlučujući o žalbama, sud je uvažio žalbu protiv 4 lica zbog odluke o kazni, i odbio žalbe protiv 13 lica zbog odluke o kazni, a na kraju izvještajnog perioda je ostalo neriješeno 3 žalbe.

Kontrola optužnice	
Neriješeno OPT. na kraju 2020.	78
Riješeno optuženja	177
Ukupno optuženja	255
OPT. primljeno od drugog tužilaštva	1
Optuženo u 2020.	182
Neriješeno OPT. iz ranijeg perioda	72

Neriješeno istraga na kraju 2020.		
Riješeno istraga		
Obustava istraga		
Ustupljeno istraga		
Prekid istrage		
Ukupno istraga u radu		
Istraga primljena od drugog tužilaštva		
Neriješeno istraga iz ranijeg perioda		
Neriješeno prijava na kraju 2020.		17
Izviđaj		269
Naredbe o sprovođenju istrage		
Riješeno prijava	Ustupljena prijava	4
	Neposredna optužnica	1
	Optužni predlog	181
	Odbačaj	90
Ukupno u radu prijava		293
Prijavljeno u 2020.		271
Neriješeno prijava iz ranijeg perioda		22
Član KZCG		Član 220 KZ

• VRHOVNI SUD CRNE GORE

Pregled predmeta za član 220 Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici za 2020. godinu

Član KZ	Ukupan broj predmeta u radu	Broj pravosnažno riješenih predmeta zaključno sa 31.12.2020.	Vrsta pravosnažnih odluka po licima		
			Osudujuće	Oslobađajuće	Obustava postupka
220	252	140	139	3	3

Pravosnažne kazne u 2020. godini

Vrsta kazne	Broj kazni
ZATVORSKA KAZNA	57
KAZNA ZATVORA U PROSTORIJAMA ZA STANOVANJE	5
RAD U JAVNOM INTERESU	8
USLOVNA OSUDA	55
NOVČANA KAZNA	6
ZABRANA PRIBLIŽAVANJA ČL.77A	6
DISCIPLINSKA MJERA(UKOR)	2
OBAVEZNO PSIHIJATRIJSKO LIJEČENJE I ČUVANJE U ZDRAVSTVENOJ USTANOVI	1
OBAVEZNO LIJEČENJE ALKOHOLIČARA I NARKOMANA	3
OBAVEZNO LIJEČENJE ALKOHOLIČARA	2
OBAVEZNO LIJEČENJE NARKOMANA	1
OBAVEZNO PSIHIJATRIJSKO LIJEČENJE NA SLOBODI	5
OBAVEZNO PSIHIJATRIJSKO LIJEČENJE U ZDRAVSTVENOJ USTANOVI	3
ODUZIMANJE PUTNE ISPRAVE-PASOŠ	1
UPUĆIVANJE U USTANOVU NEZAVODSKOG TIPRA	1
Ukupno	156

- SOS TELEFON**

Statistički podaci za period januar – decembar 2020. godine.

Tabela 1. Nacionalna SOS linija za žrtve nasilja u porodici - Podaci o broju osoba koje su zatražile pomoć

Žrtve	Broj	%
Žene	334	94.35
Djeca	13	3.67
Muškarci	7	1.98
Ukupno	354	100

Tabela2. Broj pruženih usluga na Nacionalnoj SOS liniji

Vrsta usluge	Broj	%
Informisanje	2087	59.07
Povjerljivi razgovori /emocionalna podrška	775	21.94
Psihološko savjetovanje	349	9.88
Pravno savjetovanje	184	5.21
Posredovanje prema institucijama i urgentne intervencije	101	2.86
Zahtjev za smještaj	37	1.04
Ukupno	3533	100

Tabela 3. Žrtve nasilja u porodici

Žrtve	Broj	%
Žene	334	94.35
Djeca	13	3.67
Muškarci	7	1.98
Ukupno	354	100

Tabela 4: Počinioci nasilja u porodici

Pol počinioca nasilja	Broj	%
------------------------------	-------------	----------

Muškarci	349	98.59
Žene	5	1.41
Ukupno	354	100

Tabela 5. SOS sklonište za žene i djecu sa iskustvom nasilja - Podaci o broju osoba koje su dobile pomoć

Žrtve	Broj	%
Žene	30	49,15
Djeca	31	50,85
Ukupno	61	100

Tabela 6. SOS sklonište za žene i djecu sa iskustvom nasilja - Podaci o broju ostvarenih noćenja i broju osoba dnevno

Ukupan broj ostvarenih noćenja	4725
Broj osoba na dnevnom nivou	13

- PRIS:**

Na osnovu podataka dobijenih od Pravosudnog informacionog sistema sudova (PRIS), proizilazi da su sudovi tokom 2020.godibne, u ukupno osam(8) predmeta, okrivljenima izrekli mjeru bezbjednosti – zabrana približavanja oštećenoj iz člana 77a Krivičnog zakonika Crne Gore.

Kada je u pitanju vremensko trajanje izrečene mjere, na osnovu uvida u pravnosnažne presude, može se vidjeti da je u šest predmeta, određeno da će ova mjera trajati godinu dana po pravnosnažnosti presude, u jednom predmetu – dvije godine po pravnosnažnosti presude, kao i jedan predmet u kojem se uočava najduže trajanje ove mjere, i to tri godine po pravnosnažnosti presude. Takođe, kako stoji u ovim presudama, vrijeme provedeno u zatvoru se ne računava u vrijeme trajanja ove mjere.

Sudovi za prekršaje u 2020. godini izrekli su ukupno 408 zaštitnih mjera, i to:

- udaljenje iz stana ili drugog prostora za stanovanje 54;
- zabrana približavanja 111;
- zabrana uznemiravanja i uhođenja 185;
- obavezno liječenje od zavisnosti 16;

-obavezno psihijatrijsko liječenje 31, i

-obavezni psihosocijalni tretman 11.

Aneks 17

Operativni tim za borbu protiv trgovine ljudima

Operativni tim za borbu protiv trgovine ljudima se sastoji od predstavnika MUP-a, Uprave policije, Višeg državnog tužilaštva i MPLJMP. Ključni zadaci pomenutog tima su: Efikasnije procesuiranje slučajeva trgovine ljudima; koordinacija aktivnosti i usklađivanje rada sa ostalim učesnicima na suzbijanju trgovine ljudima; identifikacija žrtava trgovine ljudima u lancu trgovine ljudima i drugim krivičnim djelima koja se vrše od strane kriminalnih grupa; prikupljanje saznanja o finansijskim sredstvima stečenim trgovinom ljudima i drugim krivičnim djelima radi sprovođenja finansijskih istraga; ostvarivanje međunarodne saradnje putem neposrednog kontakta sa policijskim službama, posebno u zemljama u regionu, kao i sa drugim međunarodnim organizacijama, inicijativama i učešću u zajedničkim istražnim timovima i sl. Od osnivanja ovaj tim je dao značajne rezultate.

Jedinstvena statistika o trgovini ljudima u Crnoj Gori daje sljedeće podatke:

	Broj krivičnih prijava	Broj podignutih optužnica	Broj presuda
2017	0	1	0
2018	2	0	0
2019	2	2	0
2020	8	4	3
2021 – zaključno sa aprilom	2	2	2

Aneks 18

Žrtve trgovine ljudima - statistika i realizovani projekti

STATUS	BROJ	VRSTA EKSPLOATACIJE	DRŽAVLJANSTVO
Žrtva	2 punoljetna muškarca	Radna eksploatacija	PAKISTAN
Žrtva	1 maloljetna djevojčica	Sklapanje nedozvoljenog braka	SRBIJA
Žrtva	1 maloljetna djevojčica	Prisilno prosjačenje i sklapanje nedozvoljenog braka	CRNA GORA
	1 maloljetni dječak	Prisilno prosjačenje	
Žrtve	12 punoljetnih lica ženskog pola	Radna eksploatacija	TAJVAN
	25 punoljetnih lica muškog pola		
Žrtva	1 maloljetno žensko lice	Sklapanje nedozvoljenog braka	CRNA GORA

Žrtva	1 punoljetno žensko lice	Sklapanje nedozvoljenog braka	KOSOVO
Žrtva	1 maloljetno muško lice	Prisilno prosjačenje	CRNA GORA
Žrtva	1 maloljetno žensko lice	Žrtva sklapanja nedozvoljenog braka	CRNA GORA
Žrtva	4 maloljetna lica, 2 muškog i 2 ženskog pola	Prisilno prosjačenje	CRNA GORA IRL
Žrtva	2 punoljetna lica ženskog pola	Seksualna eksploatacija	SRBIJA CRNA GORA

Tim za formalnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima čine profesionalci ispred MUPa, Uprave policije, socijalnog rada i predstavnik organizacije civilnog društva, a koji na bazi nacionalnog plana za formalnu identifikaciju koji je Vlada usvojila sprovodi analizu u odnosu na svako lice za koje postoji sumnja da je žrtva trgovine ljudima. Zadaci Tima su da: iskoordinira inicijalno upućivanje i zaštitu lica za koja se pretpostavlja da je žrtva trgovine ljudima; sprovede postupak formalne identifikacije žrtava trgovine ljudima; ostvaruje komunikaciju i saradnju sa lokalnim partnerima; obilazi lokacije na kojima borave ranjive kategorije; o rezultatima svog rada kvartalno informiše ministra unutrašnjih poslova.

Svake godine se realizuje kampanja u pravcu promovisanja SOS telefona za žrtve trgovine ljudima sa brojem 116666, emitovanjem spota “Stop trgovini ljudima”. Navedeni SOS telefon se finansira iz budžeta i pozivi na ovaj broj su besplatni sa svih mreža u Crnoj Gori. Decembra meseca 2018. godine u saradnji sa Ministarstvom kulture izrađen je spot koji je podrazumijevao angažovanje javne ličnosti (košarkaškog reprezentativca Crne Gore) koji se pridružio akciji podizanja nivoa svijesti javnosti o problemu trgovine ljudima i ujedno promociji SOS telefona. U 2019. godini u okviru projekta koji Terres de Hommes realizuje u

Crnoj Gori i zemljama regiona, izrađen je novi spot koji je distribuiran medijskim kućama na emitovanje.

U izvještajnom periodu, dakle 2017/18/19 godine sprovodila se kampanja na temu: “Zaštita od nasilja u porodici, nasilja nad djecom i maloljetničkih prisilnih brakova među romskom populacijom”, a u saradnji Odejelejnja za borbu protiv trgovine ljudima i ranijeg Ministarstva za ljudska i manjinska prava i u saradnji sa Upravom policije, Centrima za socijalni rad, lokalnim samoupravama, Crvenim krstom Crne Gore i nevladinim sektorom. Ista je podrazumijevala je posjete romskim naseljima širom Crne Gore tokom kojih su realizovane tribine kojima su prisustvovala djeca ali i njihovi roditelji i na kojima je razgovarano o negativnim posljedicama po djecu pogotovo djevojčice same pojave ranih i prisilnih brakova, važnosti njihove zaštite od istih, kao i o pojavama prosjačenja i nasilja u porodici. Tokom ovih kampanja izrađeni su i distribuirani flajeri na crnogorskom, romskom i albanskom jeziku, a koji se tiču trgovine ljudima, sklapanja ranih i nedozvoljenih brakova i prosjačenja.

2017. godine organizovan je likovni konkurs na temu „Zaustavimo trgovinu ljudima” za učenike/ice srednjih škola i održan seminar za predstavnike/ice medija na temu “Uloga medija u borbi protiv trgovine ljudima”. Takođe, organizovana su i medijska gostovanja kako bi se javnost informisala o ovoj problematici.

U cilju razvijanja mjera za zastitu djece od seksualne eksploatacije u putovanjima i turizmu nastavilo se sa implementacijom “Kodeksa pojašanja za zastitu djece od seksualne eksploatacije u putovanjima i turizmu”. U toku 2017. godine izvršeno je anketiranje turističkih poslenika o nivou znanja koje posjeduju u odnosu na identifikaciju djece potencijalnih zrtava seksualne eksploatacije u putovanjima i turizmu. Analizom rezultata tog svojevrsnog istraživanja napravljen je kurikulum i definisani su moduli za realizaciju obuke turističkih poslenika. U toku 2018. godine realizovane su 4 obuke za turističke poslenike sa iz sjeverne, centralne i južne regije. Obuku je pohađalo ukupno 60 turističkih poslenika/ca. Obuke su realizovane i u 2019. godini.

Na osnovu Odluke o raspodjeli sredstava za finansiranje projekata/programa nevladinih organizacija u oblasti društvene brge o djeci i mladima – za sprovođenje kampanje za smanjenje potražnje za uslugama žrtava trgovine ljudima , Ministarstvo unutrašnjih poslova je u 2019. Godini finansijski podržalo realizaciju sljedećih projekta NVO:

1. "CENTAR SJEVERA" iz Bijelog Polja. Za realizaciju projekta „Medijskom kampanjom ka doprinosu Strategiji za borbu protiv trgovine ljudima" dodijeljen je iznos od 2 583.60 eura.
2. „INSTITUT ZA SOCIJALNU I OBRAZOVNU POLITIKU" iz Nikšića. Za realizaciju projekta „Reaguj - ne posmatraj !!!" dodijeljen je iznos od 2 000 eura.
3. „CENTAR ZA RAZVOJ AKTIVIZMA I VOLONTERIZMA - KAN" iz Bijelog Polja. Za realizaciju projekta „Otvori oči - Stop trgovini ljudima" dodijeljen je iznos od 2 583.60 eura.
4. „CENTAR ZA POLITIČKU EDUKACIJU" iz Nikšića. Za realizaciju projekta „I oni su nedijeljeno blago - sačuvajmo ih" dodijeljen je iznos od 2 625.60 eura.
5. „CRNOGORSKI ŽENSKI LOBI" iz Podgorice. Za realizaciju projekta „Sprovođenje kampanje za smanjenje potražnje za uslugama žrtava trgovine ljudima" dodijeljen je iznos od 2 593.60 eura.
6. „RAZVOJNI CENTAR" iz Bijelog Polja. Za realizaciju projekta „Doprinos prevenciji trgovine ljudima među učenicima srednjih škola - STOP TRAFFICKING" dodijeljen je iznos od 2 613.60 eura.

U 2021. godini realizuje se projekat “Žrtva može biti vasa ćerka, sestra, majka, supruga” u okviru projekta koji implementira GIZ “Prevenција i borba protiv trgovine ljudima na zapadnom Balkanu, a isti sprovodi NVO Crnogorski ženski lobi.

Aneks 19

Primjeri kampanja za podizanje svijesti protiv trgovine ljudima

NVO Crnogorski ženski lobi pripremila i stručnoj i široj javnosti predstavila publikaciju „Bolji put za žene žrtve trgovine ljudima”. Publikacija sadrži analizu i preporuke za šest studija slučaja koje se odnose na žene žrtve trgovine ljudima koje su prije, tokom i nakon trafikovanja pretrpjele i još neki oblik nasilja (porodično nasilje, fizičko i psihičko nasilje, seksualno, ekonomsko nasilje, ili bile žrtve ugovorenih dječijih brakova). Ista NVO je 2018. godine, u okviru projekta „Zajedno za inkluziju Romkinja u Crnoj Gori” izdala Priručnik za institucije i nevladine organizacije koje se bave zaštitom žrtava nasilja, trgovine ljudima i ugovorenih maloljetničkih brakova u Crnoj Gori. Priručnik je odštampan u 300 primjeraka.

U saradnji sa Crvenim krstom Crne Gore (2018.) organizovana je radionica na temu "Trgovina ljudima" namjenjena tražiocima azila smještenim u Centru za azilante. Takođe, na info pultu u centru Podgorice volonteri Crvenog krsta su distribuirali informativne flajere koje je izradila Nacionalna kancelarija, a u saradnji sa Upravom policije – Sektorom granične policije postavljeni su posteri sa brojem SOS telefona za žrtve trgovine ljudima na graničnim prelazima. Ministarstvo zdravlja je ove postere distribuiralo u 18 zdravstvenih ustanova (domovima zdravlja) kako bi se promovisala SOS linija.

Od strane Nacionalnog savjeta za obrazovanje i Zavoda za školstvo (2017/2018) akreditovan je Program obuke nastavnika o trgovini ljudima i u okviru istog je realizovana jedna dvodnevna obuka za nastavnike, na temu „Prevenција ranih i ugovorenih brakova i ekonomske eksploatacije djece kroz obrazovni sistem“. Opšti cilj ovog programa jeste jačanje kapaciteta predstavnika obrazovnih institucija u borbi protiv prisilnih dječjih brakova i prisilnog prosjačenja, kako bi, između ostalog, na vrijeme identifikovali rizične kategorije među školskom populacijom, a obuci koja je realizovana prisustvovalo je 25 nastavnika. Tokom 2018. godine obuke su realizovale u Podgorici i Nikšiću, za oko 50 nastavnika stručnih saradnika iz 3 podgoričke i 3 nikšićke osnovne škole. Sa obukama se nastavilo i u 2019. godini, kada su održane po dvije obuke za direktore, nastavnike i zaposlene u pedagoško-psihološkim službama osnovnih i srednjih škola iz sjevernog, centralnog i južnog regiona za ukupno 81 polaznika.

Predstavništvo UNICEF-a pružilo je podršku realizaciji projekta „Standardne operative procedure za postupanje sa djecom koja su odvojena od roditelja ili bez pratnje sa posebnim akcentom na proaktivnoj identifikaciji potencijalnih i žrtava trgovine ljudima“ (2017/2018). Međunarodni ekspert i međuresorska radna grupa razvili su matricu djelovanja nadležnih institucija i organizacija koje mogu dati svoj doprinos prilikom postojanja sumnje da je neko od djece koja su zatečena u sklopu ovih migracionih kretanja i koje je odvojeno od roditelja ili bez pratnje i potencijalna žrtva trgovine ljudima. Sprovedene su i radionice na terenu za ukupno 195 predstavnika organa za sprovođenje zakona kako bi se upoznali sa matricom djelovanja, a izrađen je i priručnik koji je distribuiran na svim graničnim prelazima i svim opštinskim centrima.

Aneks 20

Broj poslanica u odborima Skupštine Crne Gore

Na početku 27. saziva Skupštine Crne Gore, od 81 poslanika bilo je 18 žena ili (22 %). Na dan 20.7 2021. godine od 81 poslanika 22 su žene ili (27,16 %). Jedna žena obavlja funkciju potpredsjednice Skupštine Crne Gore. Skupština ima 15 stalnih radnih tijela. U rukovodstvu odbora 3 žene su predsjednice odbora: Ustavnog, Odbora za rodnu ravnopravnost i Odbora za antikorupciju. Najveća zastupljenost žena je u Odboru za rodnu ravnopravnost (69,3%). Sljedeći najveći procenat žena je u Zakonodavnom odboru (46,1%) i u Odboru za evropske integracije (38,46%), dok je u Ustavnom odboru, Odboru za politički sistem, pravosuđe i upravu, Odboru za ekonomiju, finansije i budžet, Odboru za prosvjetu, nauku, kulturu i sport i u Odboru za zdravstvo, rad i socijalno staranje (30,7). Najniži procenat zastupljenosti žena je u Odboru za međunarodne odnose i iseljenike (15%), Odboru za ljudska prava i slobode (15%) i u Odboru za antikorupciju (15,38%). U Odboru za bezbjednost i odbranu nema žena. U privremenom radnom tijelu Odboru za sveobuhvatnu izbornu reformu, koji ima 14 članova od kojih su 5 žene (35,7).

Tri žene obavljaju funkciju šefica stalnih delegacija - pri Parlamentarnoj skupštini Savjeta Evrope (PSSE), pri Interparlamentarnoj uniji (IPA) i pri Parlamentarnoj dimenziji Centralnoevropske inicijative (CEI PD). Devet žena su članice u osam delegacija i parlamentarnom odboru EU i CG za stabilizaciju i pridruživanje. U Delegaciji Skupštine Crne Gore u Parlamentarnoj Skupštini NATO (PS NATO) dvije žene su samo zamjenice članova.

Aneks 21

Obrazovanje - statistika

Izvor podataka: Publikacija Crna Gora u brojkama 2020, MONSTAT

<http://monstat.org/uploads/files/publikacije/CG%20u%20brojkama%202020%20MNE.pdf>

Osnovno obrazovanje 2019/2020	
Broj škola ¹⁾	425
Broj učenika	68 025
djevojčice	32 462
dječaci	35 563
Broj nastavnika	5 006
žene	3 955
muškarci	1 051
Srednje obrazovanje	
broj škola	53
Broj učenika	27 446
djevojčice	13 362
dječaci	14 084
Broj nastavnika	2 043
žene	1 394
muškarci	649
Visoko obrazovanje	
broj upisanih studenata	
Osnovne studije	18 582

žene	10 284
muškarci	8 298
Postdiplomske studije	4 288
žene	2 444
muškarci	1 844
Doktorske studije	93
žene	41
muškarci	52
Broj nastavnika	1 622
žene	819
muškarci	803

¹⁾ Broj škola čine: matične škole i područne ustanove

Aneks 22

Tabela: Broj učenika/studenata romske i egipćanske zajednice na svim nivoima obrazovanja od 2016. do 2020. godine

Tabela: Broj učenika/studenata romske i egipćanske zajednice na svim nivoima obrazovanja od 2016. do 2020. godine						
Školska godina	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20	2020/21
Predškolsko obrazovanje	224		190 (113 M, 77 Ž)	191	208	224 (118 Ž)
Osnovno obrazovanje	1438 772 M, 666 Ž)	1617	1860 (998 M, 862 Ž)	1793	1830	1793 (864 Ž)
Srednje obrazovanje	99 (49 Ž)	112	142 (79 M, 63 Ž)	137 (62 Ž)	142	174 (73 Ž)

Visokoškolsko obrazovanje	20	20	27	14 (7 Ž)	13	17 (9 Ž)
------------------------------	----	----	----	----------	----	----------

Aneks 23

Podaci o broju mentora/ki (nastavnika/ca) za učenike/ce RE zajednice u osnovnim i srednjim školama

Broj angažovanih mentora/ki (nastavnika/ca) za učenike/ce RE zajednice u osnovnim i srednjim školama kroz projekat koji realizuje NVO “Mladi Romi” u saradnji sa MPNKS:

- U osnovnim školama je, od januara 2020. godine do juna 2020. godine, angažovano 35 mentora/ki za 130 učenika/ca RE zajednice VIII i IX razreda, dok je, od oktobra 2020. godine do decembra 2020. godine, u osnovnim školama angažovano 47 mentora/ki za 169 učenika VIII i IX razreda.
- U srednjim školama kroz isti projekat je angažovano 44 mentora/ki za 120 srednjoškolca/ki RE zajednice, od januara 2020. godine do juna 2020. godine, dok je od oktobra 2020. godine do decembra 2020. godine, angažovano 48 mentora/ki za 157 srednjoškolca/ki.

Aneks 24

Podaci o istraživanju “Zapošljavanje Roma i Egipćana u Crnoj Gori”

CEDEM je u junu 2018. godine, u okviru projekta „Promocija i zaštita ljudskih prava Roma/kinja, Egipćana/ki i ostalih ranjivih grupa“ sproveo istraživanje pod nazivom **“Zapošljavanje Roma i Egipćana u Crnoj Gori”** u kojem su sažeta dva istraživanja: istraživanje o stavovima poslodavaca i istraživanje o socio-ekonomskom položaju RE populacije. Prema rezultatima istraživanja, materijalni status RE je bio na nešto višem nivou u odnosu na prethodna istraživanja, ali se stepen ukupne, formalne zaposlenosti nije poboljšao. Po pitanju obrazovanja, bilježili smo pozitivan trend po pitanju pohađanja vrtića i osnovnih škola, a negativan po pitanju pohađanja srednjih škola.

Podaci dostupni na:

1. Obrasci i stepen diskriminacije u Crnoj Gori, CEDEM, 2020. godina, dostupno na: <https://www.cedem.me/publikacije/istrazivanja/ostala-istrazivanja/send/31-ostala-istrazivanja/1980-obraci-i-stepen-diskriminacije-u-crnoj-gori-u-2020-godini>
2. Zapošljavanje Roma i Egipćana u Crnoj Gori, CEDEM, Delegacija EU u Crnoj Gori, 2018. godina, dostupno na: http://www.cedem.me/images/jDownloads_new/Zaposljavanje_Roma_MNE.pdf.

Aneks 25

Indeks rodne ravnopravnosti

Rezultati mjerenja pokazuju da su na nacionalnom nivou, žene u Crnoj Gori najmanje jednake u odnosu na muškarce kada je riječ o moći, za kojom slijede vrijeme, znanje, novac i rad. Žene su najviše jednake sa muškarcima u oblasti zdravlja, odnosno da su na tržištu rada, u preduzetništvu, kreiranju politike i politici žene i dalje nedovoljno zastupljene. Po domenima vrijednosti izračunatog indeksa iznose: moć 35,1; vrijeme 52,7; znanje 55,1; novac 59,7; rad 65,2 i zdravlje 86,9. Analizirajući vrijednosti indeksa lako su vidljive oblasti u kojim je potrebno poboljšati rezultat, odnosno u kojima treba više raditi. Indeks je predstavljen 29 januara 2020. godine u Podgorici.

Domen	Crna Gora	EU prosjek
<i>Rad</i>	65,2	72
<i>Novac</i>	59,7	80,4
<i>Znanje</i>	55,1	63,5
<i>Vrijeme</i>	52,7	65,7
<i>Moć</i>	35,1	51,9
<i>Zdravlje</i>	86,9	88,1
UKUPNA vrijednost	55	67,4

Tabela 7: Poređenje stepena rodne ravnopravnosti u Crnoj Gori sa prosjekom u EU, po pojedinačnim domenima u 2019. godini. Izvor:

MOSTAT

Aneks 26

Nacionalna strategija održivog razvoja i rodna ravnopravnost

Kako bi rezultati djelovanja u oblasti rodne ravnopravnosti bili mjerljivi u okviru NSOR definisani su sljedeći ciljni ishodi:

- Eliminirana politička, ekonomska i svaka druga vrsta diskriminacije po rodnoj osnovi;
- Minimum 40% žena u tijelima političkog odlučivanja na nacionalnom i lokalnom nivou;
- Eliminirani svi oblici nasilja nad svim ženama i djevojčicama u javnim i privatnim sferama, uključujući trgovinu ljudima i seksualne i druge vrste;
- Rodno ujednačeno učešće u neplaćenom radu;
- Rodno ujednačen udio u nezaposlenosti;
- Učvršćen nacionalni mehanizam za jednakost polova;
- Neophodno je obezbijediti da žene imaju jednaka prava i mogućnosti, ne samo u političkom, već i u ekonomskom životu zemlje, pristup ekonomskim resursima, vlasnička prava, pravo na posao, jednako plaćanje za jednaki posao, uz zaštitu od svih oblika diskriminacije na tržištu rada.

U Akcionom planu za pitanja roda i klimatskih promjena identifikovani su sljedeći ciljevi:

1. Unapređenje propisa i javnih politika u oblasti klimatskih promjena (strategija i podzakonskih akata) uvođenjem rodne perspektive, kao i uvođenje perspektive klimatskih promjena u politike vezane za rodnu ravnopravnost. Ovaj prioritet finansiraće se iz državnog budžeta, a očekuje se da će u novi Program za rodnu ravnopravnost za period 2021-2026. godine biti inkorporirane mjere koje se odnose na rod i klimatske promjene. Proces će koordinirati Ministarstvo za ljudska i manjinska prava.

2. Jačanje nacionalnih institucija radi orodnjavanja okvira transparentnosti u oblasti klimatskih promjena. Ovaj prioritet podrazumijeva tri koraka, a očekuje se da će se prvi i drugi finansirati kroz CBIT, pri čemu će glavnu ulogu ovdje imati Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma: a) ocjena kapaciteta institucija da unakrsno povežu rod i klimatske promjene; b) niz obuka na temu roda i klimatskih promjena; c) određivanje lica zaduženog za pitanja roda u Radnoj grupi za klimatske promjene u sklopu Nacionalnog savjeta za održivi razvoj.

PREDLOG ZAKLJUČAKA:

1. Vlada Crne Gore, na sjednici od _____ 2021. godine, je razmotrila i usvojila III Izvještaj o sprovođenju Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) .
2. Zadužuje se Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava da III Izvještaj o sprovođenju Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) prevede na engleski jezik i dostavi ga Ministarstvu vanjskih poslova, koje je u obavezi da ga proslijedi Komitetu za eliminaciju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW Komitetu) na dalju proceduru.